

FULLMÄKTIGES I RIKSBANKEN
AVGIVNA FÖRVALTNINGSBERÄTTELSE
FÖR ÅR 1974

Till Riksdagen

Jämlikt föreskrift i 37 § lagen för Sveriges Riksbank får fullmäktige i riksbanken avge härvid fogade berättelse angående riksbankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1974.

Valutastyrelsens årsberättelse till fullmäktige återges i bilaga 1.

Redogörelser för utvecklingen under år 1974 av Riksbankens Jubileumsfond och Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne återfinns i bilagorna 2 respektive 3.

Stockholm den 30 januari 1975

PIERRE VINDE

ALLAN HERNELIUS

KRISTER WICKMAN

ERIK WÄRNBERG

TORSTEN BENGTON

BIRGER NILSSON

CECILIA NETTELBRANDT

/ *Eva Jönsson*

INNEHÅLL

	Sid.
Kreditpolitiken	5
Det internationella ekonomiska läget	5
Det inhemska konjunkturläget	7
Kreditpolitikens utformning	9
Kreditmarknaden	19
Likviditeten inom ekonomin	20
Bankerna	23
Försäkrings- och pensionsinrättningar	34
Kreditaktiebolag och hypoteksinrättningar	36
Obligationsmarknaden	37
Utvecklingen hos olika låntagargrupper	41
Kreditmarknaden — en sammanfattning	46
Ränteutvecklingen	48
Ränteutvecklingen i utlandet	48
Den allmänna räntenivåns utveckling i Sverige	50
Diskontot och vissa penningmarknadsräntor	52
Kreditinstitutens in- och utlåningsräntor	54
Emissionsräntor för obligationer och förlagsbevis	56
De effektiva räntorna på statsobligationer	57
Kurser och effektiv avkastning på aktier	57
Bankinstitutens utlåningsräntor enligt ränteanalysen	58
Betalningsbalansen	66
Huvuddragen i betalningsbalansens utveckling	66
Bytesbalansen	73
Kapitalbalansen	77
Valutamarknaden	80
Internationellt finansiellt samarbete	86
Internationella valuta-fonden	86
Världsbanken och Internationella utvecklingsfonden	90
Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling	91
Övrigt internationellt finansiellt samarbete	91
Riksbankens bokslut	93
Balansräkning	94
Resultaträkning	96
Inom linjen förda tillgångar och skulder	98
Utlåning från vissa lånefonder	99
Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder	102
Bilagor	
1. Valutastyrelsens berättelse	111
2. Riksbankens Jubileumsfond	122
3. Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne	124

Kreditpolitiken

Det internationella ekonomiska läget

Den internationella ekonomiska utvecklingen under 1974 uppvisade ett dramatiskt förlopp. Utslagen blev utomordentligt kraftiga på tre områden. För det första upphörde tillväxten i industriländernas produktion praktiskt taget helt. Därmed befinner sig den internationella konjunkturen i en svacka som med efterkrigstidens mått måste betecknas som både djup och markerad. För det andra skedde trots konjunkturförsvagningen ingen uppbromsning av den redan tidigare starka prisuppgången utan den globala inflation, som utvecklats under senare år, förstärktes i stället. Koreainflationen synes därigenom ha överträffats både i styrka och varaktighet. För det tredje, slutligen, medförde de höjda oljepriserna den hittills kanske våldsammaste omstruktureringen av de utrikes betalningarna med omfattande jämviktsbrister i olika länders betalningsbalanser och med stora påfrestningar på det internationella banksystemet som följd.

Den massiva högkonjunkturen nådde sin kulmen under senare delen av 1973, påverkad inte minst av en stark anti-inflationspolitik. Tecken på en försvagning kunde skönjas redan på sensommaren. De bedömningar som då kunde göras pekade visserligen mot en klar avmattning i den hittills mycket höga ekonomiska aktiviteten men antydde ändå att produktionstillväxten för industriländerna skulle bli förhållandevis tillfredsställande även under 1974. Den s. k. oljekrisen, som inträffade i slutet av 1973, skapade en stark pessimism. Den kvantitativa begränsningen av oljetillförseln, som de oljeproducerande länderna införde, skapade dessutom stor osäkerhet hos industriländerna beträffande de framtida förutsättningarna för en produktionsutvidgning.

Då riskerna för en långvarig begränsning av oljetillförseln blev övervunna i början av 1974, syntes det föreligga förutsättningar för att avmattningen i den internationella konjunkturen inte skulle bli alltför kraftig. Det stod visserligen klart att oljeprishöjningen skulle medföra en betydande förskjutning i betalningarna mellan olika länder och ett närmast gigantiskt underskott i bytesbalansen för industriländerna. Sammantagna. Från de olika ländernas sida uttalades emellertid en vilja att inte låta underskotten till följd av själva oljeprisstegringen utgöra grundval för en stramare ekonomisk politik.

Utvecklingen blev en annan. Inflationskrafterna var starkare än väntat och bekämpningen av de kraftiga prisstegringarna gavs högsta prioritet vid utformningen av industriländernas ekonomiska politik. Dessutom fanns i många länder en oro för en stark försämring av betalningsbalansen, delvis till följd av att de skulle få bära en alltför stor andel av det gemensamma bytesbalansunderskottet men kanske fram-

förrallt därför att finansieringen av underskotten genom den s. k. recyc-lingen av oljeländernas överskott kunde vålla svårigheter. Penningpo- litiken bibehölls sålunda fortsatt stram efter den kraftiga skärpning som ägt rum under högkonjunkturen. Även under första halvåret 1974 företog centralbankerna i flera länder höjningar av diskontot. En på- taglig förändring inträdde på den långa marknaden. Inflationsförvänt- ningarna och oljeländernas preferens för korta placeringar medförde svårigheter att kanalisera medel till denna marknad. Förhållandena av- speglades i stigande långa räntor under året.

Bristen på långfristigt kapital blev en hämsko framförallt för bostads- finansieringen och ledde i många länder till en kraftig nedgång i bo- stadsbyggandet. Övriga privata investeringar visade däremot en något gynnsammare utveckling. Hushållssparandet ökade allmänt under 1973. Även om så inte skedde under 1974 medförde de starka prisstegring- arna att realinkomsterna ökade svagt eller till och med sjönk något. Konsumtionstillväxten blev därigenom svag. Totalt sett låg produk- tionen i industriländerna kvar på praktiskt taget oförändrad nivå jäm- fört med 1973. I både Förenta staterna och Japan sjönk därvid produk- tionen. I spåren härav följde en arbetslöshet som mot slutet av 1974 totalt sett nådde en större omfattning än kanske någon gång tidigare under efterkrigstiden.

Trots den kraftiga dämpningen av efterfrågan synes verkningarna härav på priserna ha blivit tämligen begränsade. Den tidigare höga stegringstakten för konsumentpriserna fördubblades. Dessa kom att ligga i genomsnitt ungefär 14 procent över 1973 års nivå. Variationerna var emellertid stora mellan olika länder med Västtyskland och Japan som ytterlighetsfall med prisstegringstakter på omkring 6 respektive 25 procent.

Utvecklingen av utrikeshandeln dominerades helt av försämringen i bytesförhållandet till följd av oljeprisstegringen. Den volymmässiga ut- vecklingen för export och import innehöll visserligen ett svagt expansivt element, men prisutvecklingen medförde att ett mindre överskott i by- tesbalansen för OECD-området som helhet under 1973 förbyttes i ett underskott av storleksordningen 40 miljarder dollar under 1974. Det innebar att industriländerna ställts inför en ny och helt unik situation. Förutom återverkningarna på den allmänna ekonomiska utvecklingen som följd av oljeprisstegringen har kanaliseringen av oljeländernas över- skottsmedel medfört särskilda problem. Denna återkanalisering har hit- tills i allt väsentligt skett över penning- och kapitalmarknaderna i in- dustriländerna. Större delen härav har tagit formen av depositioner på eurovalutamarknaden men även det amerikanska banksystemet har mottagit betydande placeringar från oljeländerna. Den stora ökning av omslutningen i bankbalanserna som härigenom ägt rum liksom en ma- nifierad preferens för kortsiktig placering av de s. k. petrodollarna

har utsatt det internationella banksystemet för betydande påfrestningar. I några banker utlöste dessa förhållanden i förening med den ökade rörligheten i valutakurserna direkta kriser eller konkurser. Med hänsyn till den snabbhet med vilken det internationella betalningsmönstret genomgått denna omfattande förändring måste återflödet av oljeländernas överskott hittills dock anses ha förlöpt tillfredsställande. Det gångna året utgör dock bara inledningen till en period med kumulativa underskott och växande skuldbörda för industriländerna. I den anpassningsprocess som nödvändiggörs av det uppkomna läget kommer ansträngningar att göras för att avlasta bankerna en del av bördan. Bl. a. pågår för närvarande ett intensivt arbete i olika internationella organ för att få till stånd en ökad kanalisering vid sidan av banksystemet.

Påfrestningarna på det internationella betalnings- och kreditsystemet av de icke oljeproducerande ländernas bytesbalansunderskott och växande skuldsättning är bara ett av de problem som världsekonomin står inför. Arbetslösheten synes ännu vid årsskiftet vara stigande. Stimulansåtgärder har vidtagits i Västtyskland och Nederländerna, som haft den gynnsammaste betalningsbalansutvecklingen, och Förenta staterna förbereder en omläggning av sin politik i expansiv riktning. Effekterna härav på den internationella konjunkturen kommer dock knappast att bli märkbara under första delen av året. Situationen försvåras av att inflationskrafterna ännu inte är uttömda. Kvardröjande effekter av höjda råvarukostnader och stora lönekrav kan väntas medföra att prisstegringstakten inte kommer att sjunka mer avsevärt under 1975, även om oljeprishöjningarna framöver skulle bli förhållandevis obetydliga.

Det inhemska konjunkturläget

Konjunkturutvecklingen i Sverige under 1974 kontrasterade liksom under 1973 starkt mot den internationella utvecklingen. Uppgångsfasen började senare här än i de flesta andra länder och förstärktes under 1974 då den internationella konjunkturen försämrades kraftigt. Det var dock ett tämligen genomgående drag att de mindre länderna hade en gynnsammare utveckling än de större.

Utvecklingen i Sverige var såtillvida samordnad med andra länders att uppgången för den svenska exporten skedde samtidigt med förbättringen av den internationella konjunkturen. Den inhemska efterfrågan var emellertid fortsatt svag även under 1973. Härigenom kunde Sverige genom en relativt stor ledig kapacitet inom industrin tillgodogöra sig den starka ökningen i efterfrågan från utlandet. Det resulterade i en kraftig förbättring av bytesbalansen. Denna bild av utvecklingen förändrades i betydande utsträckning under 1974. Exporten hölls visserligen väl uppe med tanke på den starka internationella konjunkturavmattningen men den volymmässiga tillväxttakten sjönk ändå markant. Denna utveckling uppvägdes emellertid mer än väl av en kraftig

ökning i den inhemska efterfrågan förstärkt inte minst av en expansiv finanspolitik.

Det kan synas märkligt att denna omsvängning i den inhemska efterfrågan kunde äga rum trots att tre väsentliga omständigheter som bidragit till den förhållandevis svaga tillväxttakten i den svenska ekonomin tidigare under 70-talet påverkade utvecklingen även under 1974. Bostadsbyggandet sjönk sålunda än mer än tidigare och kommunerna begränsade sin investeringsverksamhet ytterligare. Dessutom fortsatte hushållens sparkvot att stiga.

Expansionen härrörde i första hand från den privata konsumtionen och lagerinvesteringarna. Genom att hushållens disponibla inkomster ökade kraftigt kunde volymtillväxten för den privata konsumtionen mer än fördubblas trots ökningen i hushållssparandet och en starkare stegring i konsumentpriserna. Den temporära sänkningen av mervärdeskatten bidrog till att stimulera efterfrågan särskilt på varaktiga varor. Det framgår också att inköpen av sådana varor ökade mer än andra.

Neddragningen av lagren under 1973 förbyttes under 1974 i en lageruppgbyggnad. Förändringen i lagerinvesteringarna kan beräknas motsvara 2 à 3 procent av bruttonationalprodukten. Lagerökningen avser i stor utsträckning varor i produktionsprocessen, vilka tenderar att öka då kapaciteten inom industrin närmar sig fullt utnyttjande. Även näringslivets fasta investeringar steg om än i något långsammare takt än närmast föregående år. Liksom under 1973 visade industriinvesteringarna en högre ökningstakt än övriga privata investeringar.

Styrkan i de inhemska expansionskrafterna och deras inriktning på relativt importkrävande områden medförde en accelererande importvolymutveckling. Den volymmässiga tillväxten av importen blev därigenom ungefär dubbelt så stor som för exporten.

Den angivna utvecklingen indikerar att totalproduktionen ökade med $3\frac{1}{2}$ à 4 procent 1973—74 mot ungefär 3 procent 1972—73. Beräkningen från produktionssidan antyder dock att produktionstillväxten 1973—74 var ännu högre och översteg $4\frac{1}{2}$ procent. Kulmen av högkonjunkturen torde därvid ha nåtts under senare delen av 1974.

Även om växlingarna i volymtillväxten för exporten och importen var stora karakteriserades utrikeshandelsutvecklingen under 1974 främst av de kraftiga prishöjningarna. Importpriserna steg sålunda med i genomsnitt närmare 40 procent över 1973 års nivå, medan motsvarande exportprisstegring var ungefär 30 procent. Importsidan dominerades självfallet av oljprishöjningarna. Till viss del kunde dock den stora försämringen i bytesförhållandet som dessa medförde uppvägas av en accelererande prisuppgång för skogsprodukter. Ett kraftigt omslag i handels- och bytesbalansen var emellertid oundvikligt. Värdet av varuimporten beräknas ha stigit med 56 procent från 1973 till 1974 medan motsvarande exportvärdestegring beräknas ha uppgått till 32 procent.

Överskottet i handelsbalansen på närmare 7 miljarder kronor under 1973 förbyttes härigenom till ett underskott på ett par miljarder kronor under 1974. Verkningarna av enbart oljeprishöjningarna kan härvid uppskattas till 7 à 8 miljarder kronor mellan helåren 1973 och 1974. En sådan uppskattning är dock rätt ointressant eftersom den förutsätter att oljepriserna skulle ha varit oförändrade trots den allmänt starka inflation, som ägt rum. Om man i stället som jämförelse räknar med att oljepriserna skulle ha ökat i takt med andra priser blir emellertid försämringen i handelsbalansen ändå betydande. Förutsättes exempelvis att oljepriserna i alternativfallet skulle ha ökat i samma takt som priserna på skogsprodukter, erhålles sålunda en effekt av storleksordningen 5 miljarder kronor.

För de löpande betalningarna, totalt sett, beräknas överskottet på drygt 5 miljarder kronor under 1973 ha vänts till ett underskott av storleken 4 miljarder kronor.

Den starka internationella inflationsvågen har påverkat prisutvecklingen även i Sverige. Den balanserade tillväxten i den svenska ekonomin under de båda senaste åren bidrog till att den inhemska prisstegringen blev mer modest än i flertalet andra länder. För tolv månadersperioden till och med december 1974 steg konsumentprisindex med 11,9 procent. Den temporära sänkningen av mervärdesskatten i mitten på denna period medförde emellertid att prisstegringstakten under en period av året var betydligt lägre. Den genomsnittliga ökningen i konsumentpriserna under 1974 jämfört med 1973 års nivå beräknas därför ha varit lägre — 10 procent eller något därunder.

Kreditpolitikens utformning

Styrkan i den inhemska konjunkturen var ännu vid ingången av 1974 inte särskilt framträdande. Även om risken för en kvantitativ begränsning av oljetillförseln snart syntes övervunnen, förelåg en osäkerhet om framtidsutsikterna som kunde antas ha en ogynnsam inverkan på konsumtions- och investeringsutvecklingen. Mot denna bakgrund initierades en rad finanspolitiska åtgärder, som syftade till att öka efterfrågan och samtidigt begränsa prisuppgången. Nämnda förhållanden motiverade i och för sig också en lätt kreditpolitik. Några åtgärder som syftade till en ändring i det alltsedan 1971 lätta kreditmarknadsläget vidtogs inte heller under årets första månader. Förutsättningarna för att kunna bibehålla denna politik var emellertid inte särskilt gynnsamma. En omläggning till en stramare kreditpolitik syntes nödvändig även om någon precisering av tidpunkten härför inte kunde göras. Skälen härför var uppenbara. Under den internationella konjunkturuppgången hade en övergång skett från en lätt till en starkt restriktiv kreditpolitik i andra länder. Utvecklingen av centralbankernas diskonto i olika länder från 1972 till 1973 ger en antydning om kreditåttstramningens styrka.

I de större länderna höjdes diskontosatserna med mellan 3 och drygt 5 procentenheter från sin lägsta nivå och även i de mindre industriländerna förekom ränteändringar av samma storleksordning. Det framstod som anmärkningsvärt att den svenska kreditmarknaden i så liten grad berörts av förhållandena i utlandet.

Trots den i förhållande till utlandet lätta kreditpolitiken kunde den svenska valutarens försterkas i en omfattning som nästan svarade mot den genom det stora bytesbalansöverskottet intjänade valutan under 1973. Upphyggnaden av valutarens var dock koncentrerad till första halvåret. Mätt i förhållande till utrikeshandelns utveckling var valutarens, trots den kraftiga ökningen, inte lika stor vid årsskiftet 1973/74 som vid dess tidigare högsta nivå.

Att en starkare tendens till kapitalutflöde skulle kunna undvikas föreföll mindre sannolikt såvida inte försvagningen av den internationella konjunkturen framkallade lättnader i kreditpolitiken utomlands. Oljeprishöjningarna liksom varaktigheten och styrkan i inflationen gjorde emellertid länderna obenägna att företa en omläggning av politiken. Man var visserligen enig om att industriländerna som enhet inte kunde undgå ett stort underskott i sina bytesbalanser. Vid 20-gruppens möte i Rom i januari underströks sålunda vikten av att hålla uppe produktion och sysselsättning på lämplig nivå. De deltagande nationerna deklarerade sin avsikt att undvika en politik som ökade problemen för andra länder och att i enlighet därmed avstå från konkurrerande devalveringar och en eskalering av restriktionerna på handel och betalningar. För att ordna finansieringen av de genom oljekrisen framkallade underskotten krävdes emellertid ett effektivt internationellt samarbete. Några nämnvärda framsteg i den riktningen gjordes dock inte. Utan försäkringen om tillgång till kredit i ordnade former och med en inflation som inte visade några tecken till att avta var länderna inte beredda att föra en mer expansiv politik. Osäkerheten avspeglades i att Frankrike omedelbart efter Rom-mötet lämnade den s. k. ormen och lät även den kommersiella francen flyta fritt samt i att några länders centralbanker företog ytterligare höjningar av sina diskonton.

Vad den allmänna uppläggnings av den svenska kreditpolitiken beträffar stod det klart att Sverige liksom andra länder under en övergångstid måste acceptera underskott i bytesbalansen. Möjligheter måste öppnas och incitament skapas för en ökad finansiering utomlands. Grundläggande härför var den allmänna stramheten i kreditpolitiken. Även om valutarens försterkts under de närmast föregående åren ställde den genom inflationen starkt växande omslutningen av utlandsbetalningarna ökade krav på likvida tillgodohavanden i utländska valutor. Någon kraftig åderlåtning av valutarens kunde därför inte tillåtas. De efterhand till följd av oljeprishöjningarna uppkommande bytesbalansunderskotten måste alltså relativt snart täckas med upplå-

ning. Det syntes med hänsyn härtill rimligt att innan denna situation inträtt i varje fall söka motverka ett utflöde av kapital ur landet. Om det i förhållande till utlandet lätta kreditmarknadsläget medförde en sådan utveckling måste en övergång ske till en stramare kreditpolitik.

En sådan situation utvecklades med början i mitten på februari då den svenska kronan sjönk till botten av ormen. Ett svagt utflöde ägde rum under senare delen av februari och de första tre veckorna av mars för att plötsligt förstärkas i slutet på denna månad delvis under påverkan av rykten om en revalvering av den tyska marken. Totalt förlorade riksbanken under nämnda period 2 miljarder kronor i valutor varav drygt hälften hänförde sig till sista veckan i mars.

I detta läge beslöt riksbanksfullmäktige den 2 april att vidta följande åtgärder. Riksbankens diskonto höjdes från 5 till 6 procent med verkan fr. o. m. påföljande dag. De för affärsbankerna gällande kassakvoterna höjdes från 1 procent till 5 procent. Vidare uppmanades bankerna att dämpa ökningstakten i utlåningen till andra ändamål än bostadsbyggande. Samtidigt beslöt riksgäldskontoret att emittera ett tioårigt statslån till räntesatsen 7 1/2 procent, en halv procentenhet över tidigare gällande nivå för sådana lån.

Under den långa period av kreditexpansion som föregått den vidtagna åtstramningen hade det skett en betydande likviditetsuppbbyggnad både inom näringslivet och hos bankerna. I rådande läge kunde dessa resurser i ökad utsträckning väntas komma att tas i anspråk för krediter till utlandet och "spilla över" i ett ökat valutautflöde. De beslutade åtgärderna var ägnade att begränsa likviditeten och minska gapet mellan den lägre räntenivån i Sverige och den högre i utlandet. Det framstod därvid som väsentligt att handla medan den svenska valutaställningen ännu var stark och förtroendet för den svenska kronan var gott. Åtgärderna kunde härigenom göras relativt mjuka. En på balans i de utrikes betalningarna inriktad kreditpolitik var också ett nödvändigt komplement för att bereda utrymme för den till det inhemska konjunkturläget anpassade finanspolitiken.

Som mål för affärsbankernas s. k. övriga utlåning, dvs. lån till andra ändamål än bostadsbyggande, angavs att ökningen för varje bank under året skulle ligga signifikant under den tolv månaderstakt på 18 procent som var den vid tillfället föreliggande siffran för affärsbankerna sammantagna. Övriga bankinstitut anmodades att icke expandera sin utlåning på bekostnad av affärsbankerna. För sparbankerna totalt skulle tillväxten under året i dess övriga utlåning klart understiga 10 procent medan motsvarande utlåning för föreningsbankerna sammantagna skulle understiga 13 procent.

Höjningen av kassakvoterna syftade till att nedbringa bankernas höga kassalikviditet och därigenom skapa ett starkare tryck på bankerna att begränsa utlåningen efter de angivna riktlinjerna. En viktig effekt var

också att dagslåneräntan och överhuvudtaget de kortaste räntorna på penningmarknaden steg kraftigt. Indragningen, som uppgick till ca 2 900 mkr, medförde nämligen att bankerna, som tidigare inte behövt låna i riksbanken, nu tvangs göra detta till ett belopp överstigande den gräns efter vilken s. k. straffränta uttogs.

Det förhållandet att straffräntan gjordes effektiv samtidigt som även skattkamarväxelräntan höjdes från 2 à 3 procent till 8 procent bidrog till en uppdragning av dagslåneräntan och räntorna på specialinlåningen mot samma nivå. Som en följd av diskontohöjningen justerades vidare bankinstitutens samtliga inlåningsräntor och rörliga utlåningsräntor omedelbart upp med en procentenhet. De fasta räntorna på obligationslån och andra långfristiga lån följde höjningen av räntesatsen på det emitterade långa statslånet och uppjusterades således genomgående med en halv procentenhet.

Ett väsentligt inslag i kreditåtstramningen var att denna skulle ges en så långt möjligt selektiv inriktning för att framtvinga ökad upplåning utomlands. Från riksbankens sida underströks att bankerna skulle vara särskilt restriktiva vid sin prövning av kreditpropåer från kunder som kunde täcka sitt finansieringsbehov utomlands. Vid utövande av emissionskontrollen hänvisade riksbanken också ett flertal lånesökande till att först eller i ökad utsträckning täcka sina lånebehov på den utländska marknaden.

Även räntesättningen utnyttjades i nämnda selektiva syfte. Överläggningar mellan affärsbankerna och riksbanken under april resulterade sålunda i en uppgörelse innebärande att affärsbankerna skulle kunna företa räntehöjningar som kunde bidra till att företagen i större utsträckning förmåddes finansiera sig utomlands och även till den dämpning av kreditefterfrågan som ur allmänna synpunkter tedde sig lämplig. Som en ram angavs att höjningarna ej fick innebära en större uppjustering av den genomsnittliga räntenivån än 0,2 procentenheter.

Kreditexpansionen mattades inte omedelbart efter diskontohöjningen utan förstärktes bl. a. som en följd av de krav som restes från lånekunder på att redan givna kreditlöften skulle infrias. Tillväxten i affärsbankernas övriga utlåning böjde sålunda inte av nedåt utan steg i stället under de följande månaderna från de drygt 18 procent, som avsåg tolv månadersperioden t. o. m. februari, till över 22 procent under tolv månadersperioderna t. o. m. april och maj. Valutautflödet fortsatte också efter ett kortare avbrott om än i lugnare takt än tiden före åtstramningen. Bankernas försök att förmå kunderna att i ökad utsträckning finansiera sin verksamhet genom upplåning i utlandet gav inte några snabba resultat. Det sammanhänge delvis med att näringslivets likviditet fortfarande var hög och att ett betydande gap ännu bestod mellan räntenivån i utlandet och på den svenska kreditmarknaden.

Ett uttryck härför var att erhållna utländska valutor i växande ut-

sträckning inte växlades om till svenska kronor utan insattes på s. k. valutakonto i bankerna. Dessa var i sin tur skyldiga att hålla en motsvarande position i utländsk valuta. På de medel som inestod på valutakonto gav bankerna därvid en räntegottgörelse, som sänkte som på en mindre reduktion var lika med ränteavkastningen på deras motsvarande utländska placering. Ränteskillnaden i Sverige och utlandet i för-
 ening med förväntningar om kursstegringar på vissa utländska valutor medförde att behållningarna på valutakonto och som följd härav på bankernas tidsbundna fordringar — tidspositionen — växte kraftigt samtidigt som valutareserven minskade.

De angivna utvecklingstendenserna gjorde sig gällande samtidigt som den inhemska konjunkturen var i kraftigt stigande. Det underströk vikten av utpräglad återhållsamhet i bankernas kreditgivning. Riksbanken framhöll för affärsbankerna att kravet kvarstod på en påtaglig nedgång i deras utlåningstakt under de närmaste månaderna. Från riksbankens sida krävdes också större ansträngningar från bankernas sida för att det selektiva inslaget i kreditbegränsningen skulle realiseras. Möjligheterna till utlandsfinansiering måste bedömas inte bara vid ställningstagande till nya kreditansökningar utan även vid omprövning av existerande krediter och kreditlöften. I nära anslutning härtill beslöts om vissa förändringar i tillämpningen av valutaregleringen i syfte att underlätta kapitalimport till Sverige. Därvid ändrades bl. a. vissa anvisningar beträffande upplåning i utlandet för finansiering av industriella investeringar i Sverige. Enligt gällande riktlinjer skulle ansökningar från svenska företag om tillstånd till sådan upplåning kunna bifallas om investeringen bedömdes vara angelägen ur bytesbalans- och valutasynpunkt och om upplåningen skedde på antingen minst 10 år som i princip fast lån eller minst 12 år med amortering under kredittiden. Dessa riktlinjer modifierades såtillvida att den utländska upplåningen skulle vara grundad på ett ovillkorligt kreditåtagande under en genomsnittlig löptid på minst 5 år. Denna ändring innebar en anpassning av kraven till sådana villkor som en allt större del av den internationella kreditgivningen var baserad på.

Bankerna hade redan i november 1973 fått vidgade möjligheter att ta upp lån i utlandet för vidare utlåning till svenskt företag. För att undanröja ett hinder för sådan upplåning förklarade riksbanken nu att den i sin bedömning av utlåningstakten för den övriga utlåningen skulle räkna bort utlandsfinansierade krediter. För att öka incitamenten för omväxling av valutaintäkter till svenska kronor och därigenom förstärka valutareserven infördes, slutligen, den bestämmelsen att insättningar på valutakonto efter den 18 juni inte skulle få gottskrivas ränta.

De nu nämnda åtgärderna vidtogs samtliga före eller kring halvårsskiftet. Efter en begränsad nedgång i valutareserven under juni ägde en relativt stor avtappning på nytt rum under juli månad. Sedan diskon-

ditpolitiken läggas upp med tanke på den inträdda mycket kraftiga uppgången i de statliga budgetunderskotten. Inom denna givna ram måste naturligtvis finnas utrymme för rörlighet i politiken med hänsyn till den inhemska konjunkturutvecklingen och behovet av en snabb utbyggnad av den svenska produktionsapparaten.

Efter överläggningar med affärsbankerna beslöt riksbanken i november att förlänga rekommendationen om begränsning av affärsbankernas övriga utlåning till att gälla även första halvåret 1975. Ökningen av affärsbankernas övriga utlåning bör därvid för varje bank inte överstiga 20 procent räknat från den 31 december 1973 till den 30 juni 1975. Bankerna rekommenderades att i sin utlåning koncentrera det tillgängliga utrymmet till industrin och därvid särskilt beakta låneansökningar från företag som har begränsade möjligheter till upplåning utom lands.

Ett oroande tecken till försvagning av den strama politiken under hösten var att affärsbankernas garantiförbindelser ökade i snabb takt. Utställandet av garantier utgör visserligen ett normalt led i bankernas verksamhet. Erfarenheter från tidigare åtstramningar har givit vid handen att de betydande ökningarna under sådana perioder i hög grad utgör underlag för en expansion av kreditgivningen utanför den reguljära kreditmarknaden. Kreditgarantierna utgör härigenom i viss mening ett substitut för övrig utlåning. Riksbanken förklarade därför att den vid bedömningen av hur affärsbankerna uppfyllt rekommendationerna rörande den övriga utlåningen även skulle beakta utvecklingen av bankernas garantier för kredit i Sverige. Så länge ökningen av dessa garantier — räknat från den 31 mars 1974 — håller sig inom ett belopp som svarar mot 3 procent av den övriga utlåningen den 31 december 1973, skulle detta lämnas utan avseende. Varje ökning av kreditgarantierna därutöver skulle adderas till den övriga utlåningen vid bedömning av om rekommendationerna uppfyllts. Även i fortsättningen skulle gälla att den utlåning som refinansierats i utlandet ej inräknades i den övriga utlåningen vid avstämningen av rekommendationerna.

För sparbanker och föreningsbanker beslöt riksbanken att riktlinjerna avseende utlåningsbegränsningen skulle upphöra från årsskiftet. De rekommenderade likviditetskvoterna höjdes i stället från 20 procent till 23 procent att gälla fr. o. m. den 30 juni 1975. De höjda kraven förutsatte en oförändrad, fortsatt återhållsamhet i ifrågavarande bankers utlåning. Liksom tidigare skulle kvoten gälla för varje enskild sparbank men för föreningsbankerna som en enhet.

För finansiering av de förutsedda stora bytesbalansunderskotten kommer även statlig upplåning att bli nödvändig. En planering av denna och annan upplåning utomlands har blivit en allt viktigare del av uppgifterna inom den kredit- och valutapolitiska verksamheten. Sedan mitten av 1974 har från riksbankens sida fortlöpande kontakter hållits med

finanscentra i olika delar av världen för att skapa en beredskap för en sådan upplåning. Vid årsskiftet träffade riksbanken avtal med Internationella regleringsbanken i Basel (BIS) om en s. k. stand by-kredit på S 300 miljoner. Detta avtal innebär ett åtagande från BIS att under 1975 vid behov omedelbart tillhandahålla riksbanken utländsk valuta intill detta belopp. Avtalet kan komma att förlängas för tiden efter utgången av detta år, varigenom en i och för sig kortfristig kredit under avtalet också skulle kunna förlängas. Härmed har ytterligare rörelsefrihet uppnåtts för genomförande av den mer långfristiga upplåning som blir aktuell framöver.

Den förändrade ekonomiska situationen och omläggningen av kreditpolitiken under 1974 kom till uttryck i en markant försämring av bankernas likviditetsläge. Visserligen medförde den expansiva finanspolitiken ett väsentligt större underskott på statsbudgeten under 1974 än under 1973 och dess likviditetspåspädande effekt begränsades inte genom en mer omfattande statsupplåning på marknaden utanför banksystemet än året före. Likviditetsindragningen var emellertid betydligt större. Den var delvis ett resultat av kassakvotshöjningen men framkom också som en automatisk effekt av valutautflödet. Förändringen blev accentuerad av att ett kraftigt valutainflöde under 1973 förbyttes i ett nästan lika stort utflöde. Det strama läget avspeglade sig i att affärsbankerna efter diskontohöjningen och kassakvotshöjningen i april praktiskt taget permanent lånade mot straffränta i riksbanken.

Trots åtstramningen av kassalikviditeten kunde bankerna sånär som på några undantag uppfylla de krav på innehav av likvida medel i vidare mening, som följde av tillämpningen av likviditetskvotsbestämmelserna och motsvarande rekommendationer.

Liksom tidigare gällde för de större affärsbankerna lagstadgade likviditetskvoter på 30 procent och för de mindre på 24 procent. Dessa kvoter uppfylldes för samtliga banker vid varje månadsskifte under året med undantag för att en bank vid två tillfällen underskred det föreskrivna procenttalet. Sparbankerna uppfyllde också i allt väsentligt den rekommenderade likviditetskvoten på 20 procent. Föreningsbankerna, slutligen, för vilka kravet gällde för bankerna tillsammans, låg under 1974 varje månad över den lägsta kvoten på 20 procent.

Kraven på en begränsning av bankernas övriga utlåning ledde till en betydande förändring i utlåningsutvecklingen. För affärsbankerna, som svarar för den dominerande delen av den övriga utlåningen, nådde denna räknat över den närmast förflutna tolv månadersperioden en högsta nivå i maj på 9 300 mkr för att sedan sjunka till 6 500 mkr för 1974 som helhet. För sparbankerna och föreningsbankerna skedde nedgången något senare. För sparbankerna uppgick den övriga utlåningen under 1974 till 2 430 mkr och för föreningsbankerna till 830 mkr.

Till grund för bostadsbyggandets finansiering låg liksom under 1973 överenskommelser med kreditinstituten. En sådan träffades i början av 1974 mellan delegationen för bostadsfinansiering och de olika bankgrupperna avseende byggnadskreditgivningen under detta år. Bankerna åtog sig därvid att lämna byggnadskrediter till det statligt belånade bostadsbyggandet samt förklarade sig villiga att medverka till finansieringen av icke statsbelånad ny- och ombyggnad av bostäder. Enligt den överenskommelse som gjordes mellan samma parter i maj beträffande den långfristiga finansieringen skulle de olika bankgrupperna öka sitt nettoinnehav av bostadsobligationer och s. k. mellankrediter med 3 900 mkr under 1974. Av detta belopp skulle affärsbankerna (exkl. Sparbankernas Bank, Föreningsbankernas Bank och Kreditbanken) svara för 1 680 mkr, varav 380 mkr fick avse mellankrediter, Kreditbanken och Postbanken — nuvarande PKbanken — för 900 mkr, sparbankssektorn för 1 240 mkr, varav 10 procent fick utgöras av mellankrediter eller direkta lån, samt föreningsbankssektorn för 80 mkr. För det fall att hypoteksföreningarnas eller kreditaktiebolagens bestämmelser skulle lägga hinder i vägen för utbetalning av slutliga lån i normal tid och omfattning på grund av stor andel outhyrda lägenheter skulle bankinstituten vara beredda att lämna mellankrediter i stället för att köpa obligationer. För affärsbankssektorn (exkl. PKbanken) och sparbankssektorn skulle sistnämnda långivning inbegripas i de ovan specificerade, högsta beloppen för mellankrediter. Uppgörelse träffades slutligen med försäkringsbolagen och allmänna pensionsfonden att deras långfristiga engagemang vid finansieringen av bostadsbyggandet skulle uppgå till minst 1 900 mkr respektive minst 4 000 mkr under 1974.

Utbudet på den långa marknaden visade en svag tillväxt under 1974. Det sammanhänge med att allmänna pensionsfondens placeringar på kapitalmarknaden sjönk. Enligt den överenskommelse som träffades med allmänna pensionsfonden skulle minst två tredjedelar av dess nettoplaceringar utgöras av prioriterade tillgångar, dvs. statspapper och bostadsobligationer. Genom fondens oväntat svaga kapacitetsökning, som blev uppenbar först under hösten, kom emellertid endast 62 procent av dess placeringar att avse prioriterade tillgångar. För försäkringsbolagen gällde i stort sett samma placeringskrav som under 1973. Försäkringsbolagen skulle uppfylla placeringskvoter om 66 2/3 procent eller, om detta var fördelaktigare för dem, iakttaga en minimikvot på 70 procent på medel avseende livförsäkringsrörelsen och 50 procent avseende sakförsäkringsrörelsen. Beträffande omfattningen av de prioriterade tillgångarna vidtogs dock den begränsningen att inteckningslån och placeringar i egna fastigheter endast fick upptas till ett belopp motsvarande den övre gränsen för bottenlån. En annan förändring var att kassamedel ej skulle ingå i placeringskvotsberäkningen.

Trots omläggningen av kreditpolitiken i restriktiv riktning skedde

en kraftig expansion av kreditgivningen på den organiserade kreditmarknaden. Den beräknas totalt sett ha ökat från 30 000 mkr 1973 till 38 000 mkr 1974. Uppgången hänförde sig framförallt till lån till staten och näringslivet medan kommunernas upplåning synes ha minskat. Även bostadssektorns upplåning beräknas ha varit större 1974 än 1973 trots nedgången i byggnadsvolymen. Utlåningen till näringslivet och hushållen sammantagna ökade exceptionellt under första halvåret men sjönk till en lägre nivå under resten av året. Utlåningen till industrin hölls emellertid väl uppe jämfört med tidigare år.

Kreditmarknaden

Under första kvartalet 1974 kulminerade den likviditets- och kredit-expansion som pågått sedan fjärde kvartalet 1970. I slutet av mars och de första dagarna av april inträffade ett kraftigt valutautflöde. Det betecknade vändpunkten i likviditetsutvecklingen. I sig självt innebar det en åtstramning, men det blev också den omedelbara anledningen till de åtstramande kreditpolitiska åtgärder som vidtogs i början av april. Den då genomförda diskontohöjningen och höjningen av affärsbankernas kassakvoter och den samtidigt givna rekommendationen till bankerna om återhållsamhet i utlåningen följdes efter hand av en avtagande kreditgivning från bankernas sida.

Valutautflödet dämpades endast tillfälligt i april. Stora valutaförluster följde i maj, juni och juli. Inte heller dessa kan förklaras enbart av bytesbalansens utveckling utan sammanhänge med ett fortsatt kapitalutflöde. Först efter diskontohöjningen i mitten av augusti och den ytterligare åtstramningen av kreditmarknadsläget under hösten vidtog en lugnare valutautveckling. Riksbankens valutainnehav, som under de sju närmaste veckorna före diskontohöjningen i april minskat med 2 000 mkr och från senare delen av april till mitten av augusti med 1 900 mkr, ökade under återstoden av året med ca 300 mkr.

Statens utgiftsoverskott blev betydligt större 1974 än 1973. Då den statliga upplåningen på marknaden utanför bankerna blev av ungefär samma omfattning som året innan, kom likviditetstillskotten från staten att bli mycket stora under 1974. De var koncentrerade till årets senare del. En förbättring i bankernas likviditetssituation inträffade vid denna tid efter att ha kraftigt försvagats tidigare under året på grund av det omnämnda valutautflödet och kassakvotshöjningen. Likviditetläget var dock betydligt stramare vid utgången av året än vid årets början inte blott för bankerna utan även för ekonomin i övrigt.

Dämpningen av kreditexpansionen kom först till uttryck hos affärsbankerna. Hos dessa började stegringstakten i annan utlåning än bostadsbyggnadskrediter att vika redan under andra kvartalet. För sparbanker och föreningsbanker fortsatte accelerationen ännu en tid. Trots den efter hand inträffade nedgången blev nettoutlåningen från bankerna sammantagna större 1974 än 1973.

Försäkrings- och pensionsinrättningarnas placeringar på den långa marknaden växte mycket svagt under 1974. Den svaga utvecklingen be-tingades av att allmänna pensionsfondens tillgång på medel för placering på kapitalmarknaden minskade. Försäkringsbolagens placeringsbehov växte dock. Ökningen av de totala placeringarna i långfristiga obligationer åstadkoms genom bankernas stora köp av bostadsobligationer.

Den totala nettoutlåningen på kreditmarknaden växte från 30 000

mkr 1973 till 38 000 mkr 1974. En stor del av ökningen gick till täckning av ökningen av det statliga budgetunderskottet. Statens upplåning växte nämligen från 6 000 mkr 1973 till 11 000 mkr 1974. Övriga sektorer tillsammans ökade sin upplåning från 24 000 mkr till 27 500 mkr. Kreditflödet växte till såväl näringslivet som bostadsbyggandet men avtog något till kommunerna.

Tillväxten i bostadsbyggandets kreditbehov, trots vikande bostadsbyggande mätt i antalet lägenheter, betingades av den fortgående övergången från flerfamiljshus till de mera kostsamma småhusen men också av det allmänt stegrade kostnadsläget. Kommunernas utgifter växte snabbare än deras inkomster. Nedgången i upplåningen möjliggjordes genom neddragning av likvida tillgångar.

Näringslivets investeringar fortsatte att öka. Tillväxten gällde både de fasta investeringarna och lagerinvesteringarna. Vinstutvecklingen var gynnsam men finansieringsbehovet växte likväl. Under första halvåret ökade upplåningen. Under andra halvåret fortsatte den att växa för industrin men för näringslivet som helhet avtog den. Detta gäller upplåningen i Sverige; finansieringen på utländska marknader torde ha ökat under senare delen av året.

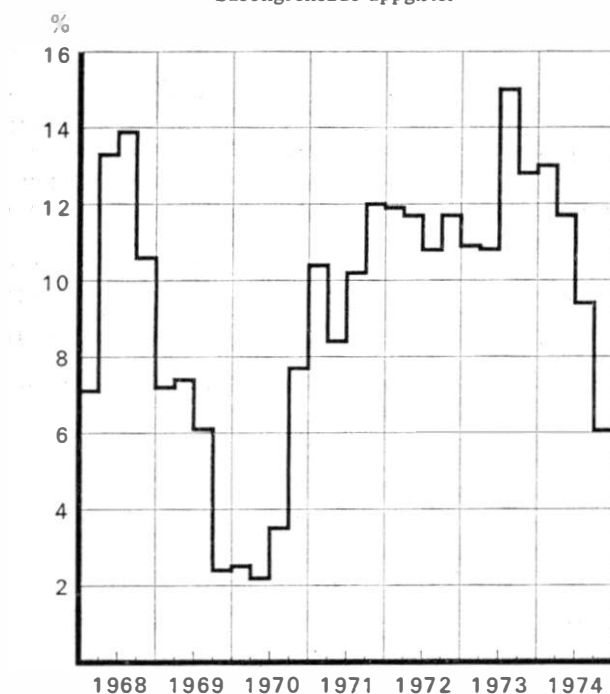
Likviditeten inom ekonomin

Penningmängden

Den totala penningmängden, dvs. företagens, hushållens och kommunernas banktillgodohavanden i olika slag av bankinstitut samt innehav av sedlar och mynt, hade under de föregående åren ökat i snabb takt. Bortsett från vissa tillfälliga kastningar, förorsakade av ojämnheter i medeltillströmningen till postgirot, hade penningmängden ökat i en årstakt på mellan 11 och 12 %. Under första kvartalet 1974 steg ökningstakten ytterligare och uppgick säsongrensat till ca 13 % i årstakt (diagram A). Från och med andra kvartalet 1974 avtog ökningstakten successivt och uppgick sista kvartalet till enbart 6 % i årstakt.

Den beloppsmässiga ökningen av penningmängden blev mindre 1974 än året innan. Ökningen av penningmängden 1974 beräknas ha uppgått till ca 13 700 mkr mot ca 17 800 mkr året innan (tabell 1). Då det totala budgetunderskottet i det närmaste fördubblades samtidigt som statens upplåning utanför bankerna i stort sett blev av samma omfattning kom tillskottet genom statens transaktioner till penningmängdens ökning att bli betydligt större 1974 än 1973. Trots en under andra halvåret alltmer avtagande ökningstakt kom även den totala bankutlåningen att under 1974 svara för ett större tillskott till penningmängdens ökning än under 1973. Den lägre ökningen av penningmängden 1974 härrörde framför allt från den kraftiga omsvängningen av valutareservens utveckling — från ett överskott 1973 på ca 3 900 mkr till ett underskott 1974 på nästan 3 300 mkr.

Diagram A. Penningmängden
Förändring från kvartal till kvartal
Till årstakt uppräknade värden
Säsonggrensade uppgifter

Anm. Penningmängden innefattar allmänhetens inlåning i bankinstituten samt allmänhetens innehav av sedlar och mynt.

Kvartalsuppgifterna för penningmängden har beräknats som medeltalet av uppgifterna för månads slutet vid kvartalets ingång och för de tre månads slutet under kvartalet. I diagrammet redovisade procentuppgifter visar förändringen från ett kvartal till nästföljande kvartal, uppräknad till årstakt, dvs. förändringsuppgifterna har multiplicerats med fyra.

Den reala likviditeten

Sätts den totala penningmängden i relation till bruttonationalprodukten i löpande priser, erhålls en kvot som brukar kallas för real likviditet. Likviditeten i denna mening har en långsiktigt fallande trend. Kalkyler tyder på att en uppjustering av årsvärdena med omkring 1/2 % erfordras för att eliminera denna trend.

Såväl en ojusterad som justerad serie över den reala likviditeten visas i diagram B. Uppgifterna gäller medeltal per kalenderår. Enligt dessa fortsatte den reala likviditeten att öka även under 1974. En uppdelning på kortare perioder skulle visa en mot slutet av året fallande real likviditet; stegringen under våren eliminerades i stort sett under hösten.

En mer långsiktig jämförelse utifrån den trendjusterade serien visar att den reala likviditeten alltsedan 1970 ökat relativt snabbt. Trots den under senare år mycket snabba prisstegringen låg den reala likviditeten

Tabell 1. Penningmängden

	Mkr		
	1972	1973	1974 (prel)
A. Penningmängden hos allmänheten, ökning	14 425	17 783	13 700
B. Tillskott genom:			
Valutareservens förändring	2 251	3 884	— 3 292
Statens utgiftsöverskott	6 345	6 150	10 721
Statens upplåning utanför bankerna (ökning = —)	— 2 749	— 4 729	— 4 853
Riksbanken, diverse	— 620	— 899	— 1 710
Bankernas utlåning till allmänheten	9 054	10 003	11 900
Bankernas nettoförvärv av hypoteksobligationer och mellankrediter	1 923	3 899	3 121
Bankerna, diverse	— 1 779	— 525	— 2 187
Summa	14 425	17 783	13 700

Anm. Penningmängdens ökning har i denna tabell beräknats som förändringen från årsslut till årsslut.

1974, räknat som genomsnitt för året som helhet, på en högre nivå än under det likvida året 1968.

Liksom den totala penningmängden är den reala likviditeten ett mycket grovt mått på likviditetssituationen inom ekonomin. För de olika sektorerna inom ekonomin förändras ofta likviditeten på skilda sätt. En viss likviditetsförändring inom en sektor kan ha större betydelse för den ekonomiska utvecklingen än om förändringen inträffat inom en annan sektor. En viss sektorsfördelad information om likviditetsutvecklingen redovisas nedan. Ytterligare information lämnas i avsnitten om utvecklingen hos olika låntagarkategorier.

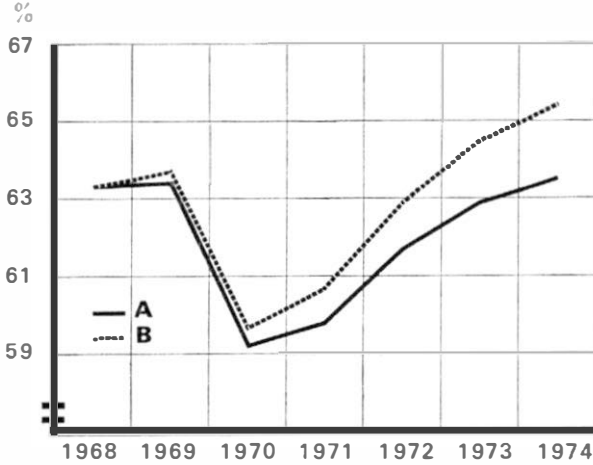
Likviditetsutvecklingen inom vissa sektorer

Den sedan slutet av 1970 mycket betydande likviditetsuppbyggnaden inom ekonomin berörde samtliga större sektorer. Näringslivets banktillgodohavanden hade under åren 1971—1973 ökat med nästan 12 miljarder kronor eller med ca 60 %. Hushållens banktillgodohavanden synes under samma period ha ökat med ca 20 miljarder kronor eller med ca 30 % och kommunernas banktillgodohavanden hade mer än fördubblats. Under loppet av 1974 skedde en markant omsvängning i likviditetsutvecklingen. För såväl näringslivet som kommunerna synes det t. o. m. ha varit fråga om en viss absolut minskning av de likvida tillgångarna. För hushållens del tyder tillgängliga uppgifter på en fortsatt uppbyggnad av likvida medel men i en lägre takt än tidigare.

Inom näringslivet är likviditetsutvecklingen statistiskt belyst för delsektorerna industri och handel — för industrin dock endast för företag med mer än 200 anställda och för handeln endast för företag med mer än 100 anställda. De tillgängliga uppgifterna för industrin visar på en

Diagram B. Real likviditet

Kvoten mellan penningmängden och bruttonationalprodukten till löpande priser

A. Real likviditet, faktisk kvot

B. Real likviditet, med 1/2 % per år trendjusterad kvot

viss minskning av de likvida tillgångarna (diagram C). Industrins totala likvida medel, definierade som kassa och banktillgodohavanden, kortfristiga penningplaceringar samt beviljade men icke utnyttjade checkräkningskrediter, minskade från hösten 1973 till hösten 1974 med ca 1 %. Ett år tidigare, dvs. från hösten 1972 till hösten 1973, hade de likvida tillgångarna ökat med ca 25 %. För handelns del synes omsvängningen i likviditetsutvecklingen inte varit lika påtaglig. Ökningen av handelns likvida tillgångar uppgick mellan hösten 1973 och hösten 1974 till ca 17 % mot ca 22 % under motsvarande period ett år tidigare.

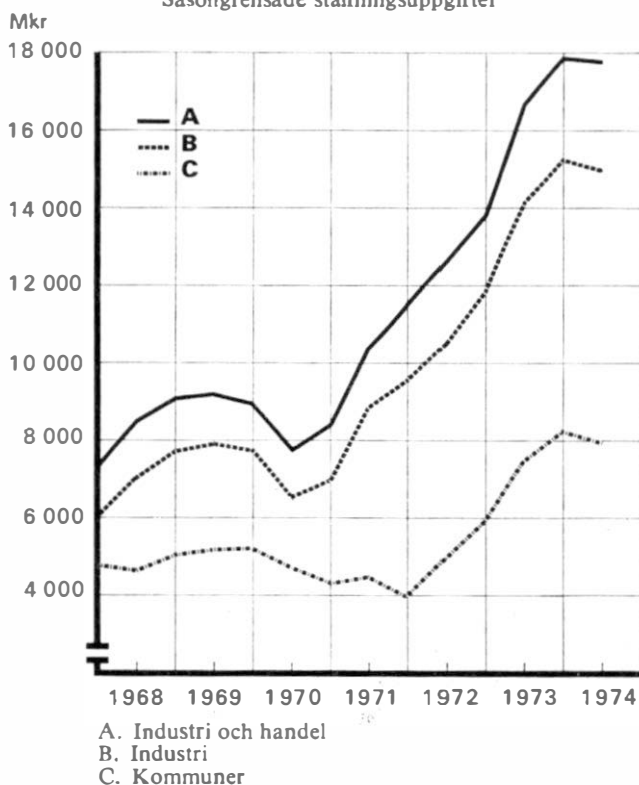
Bankerna

Riksbanken

En kreditåtstramning kommer framför allt till uttryck i ett sänkt likviditetsläge i ekonomin och minskade lånemöjligheter. I riksbankens balansräkning återspeglas åtstramningen främst i att riksbanken får en växande utlåning till bankerna. Härigenom ökar bankernas beroende av de villkor riksbanken sätter på sin utlåning.

Från och med åtstramningens genomförande i början av april 1974 var riksbankens strävan att hålla bankernas upplåning i riksbanken på en sådan nivå att upplåningen låg inom eller i närheten av straffräntezonen. Härigenom kunde räntan på den korta marknaden hållas uppe på avsedd nivå. Den stora upplåningen gav också eftertryck åt riksbankens strävan att förmå bankerna att minska stegringstakten i deras utlåning.

Diagram C. Industrins, handelns och kommunernas likvida medel
Säsongrensade ställningsuppgifter

Anm. De likvida medlen innefattar för industrin och handeln kassa och banktillgodohavanden, andra kortfristiga penningplaceringar samt beviljade icke disponerade checkräkningskrediter och för kommuner kassa och banktillgodohavanden.

Bankernas upplåning i riksbanken åstadkoms främst genom valuta-utströmningen, insättningarna i riksbanken av kassavotsmedel och medel på arbetsmiljökonton, varom mera detaljerade uppgifter lämnas i det följande. Någon särskilt omfattande placering av statspapper på marknaden blev inte nödvändig, trots det starkt växande statliga utgiftsoverskottet. Målet om ett stramt läge för bankerna nåddes samtidigt som riksbanken förvärvade statspapper till stora belopp (tabell 2 och tabell 15). Hade kassavotshöjningen eller fondavsättningarna varit mindre, skulle en större statlig upplåning på marknaden, och då framför allt på kapitalmarknaden, blivit erforderlig och andras upplåning på denna marknad försvårats.

Affärsbanker

Den 1 juli 1974 sammanslogs Postbanken och Kreditbanken till en ny affärsbank — Post- och Kreditbanken (PKbanken). Inom postverket kvarstår dock den icke räntebärande delen av postgirot. Postverket skall

Tabell 2. Affärsbankernas nettoställning gentemot riksbanken

	Mkr				
	1970	1971	1972	1973	1974
Januari	— 992	— 480	90	52	74
Februari	—1 409	— 924	37	49	53
Mars	—1 634	— 969	35	57	68
April	—1 381	— 867	128	94	—3 113
Maj	—2 856	—1 541	45	54	—3 648
Juni	—3 419	—1 894	—268	—691	—6 346
Juli	—1 928	— 649	78	89	—4 669
Augusti	—1 881	— 357	46	— 23	—6 040
September	—1 313	— 498	99	124	—4 120
Oktober	—1 750	— 359	158	—178	—4 188
November	—1 015	— 326	2	— 61	—3 427
December	— 987	— 21	181	219	—2 706

Anm. Nettoställningen under en månad har beräknats som medeltal av de vid månadens fyra rapportdagar föreliggande differenserna mellan affärsbankernas tillgodohavanden på checkräkning i riksbanken och deras skuld till riksbanken för upptagna lån. I checkräkningstillgodohavandena ingår ej medel inestående i enlighet med kassakvotslagens bestämmelser.

emellertid inte bedriva någon egen utlånings- eller placeringsverksamhet utan postgirots medel skall sättas in på ett särskilt konto hos PKbanken. Genom bildandet av PKbanken utvidgades affärsbankssektorn, vilket medför svårigheter vid jämförelser bakåt i tiden. I syfte att uppnå jämförbarhet har här sådana korrigeringar gjorts att uppgifterna för affärsbankerna genomgående inkluderar Postbanken.

Affärsbankernas likviditetssituation, som successivt hade förbättrats alltsedan slutet av 1970, försämrades mycket påtagligt under loppet av 1974. Omsvängningen i affärsbankernas likviditetsutveckling ägde dock rum först i och med ingången av andra kvartalet. Ännu under första kvartalet 1974 skedde en fortsatt förbättring av deras likviditet.

Kassaställningen hos affärsbankerna var under första kvartalet 1974 ansträngd endast vid två tillfällen — vid månadssluten februari och mars — då deras upplåning i riksbanken uppgick till 280 mkr respektive 207 mkr. Med undantag av dessa två tillfällen var affärsbankerna under hela första kvartalet helt skuldfria gentemot riksbanken.

Från och med ingången av april månad skedde en mycket markant omsvängning av affärsbankernas likviditetssituation. De höjda kassakvotskraven innebar att i riksbanken bundna belopp ökade från 650 à 700 mkr till ca 3 600 mkr. Affärsbankernas skuld till riksbanken ökade nästan omedelbart till sistnämnda belopp. En fortgående och ökande avtappning av valutarens reserven tillsammans med en omfattande statlig upplåning utanför banksystemet ledde under de följande månaderna till en alltmer ansträngd likviditetssituation för affärsbankerna

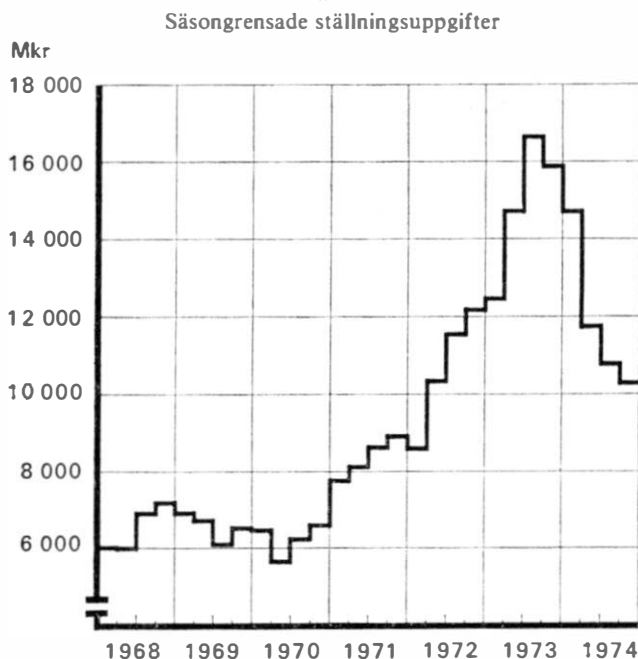
Tabell 3. Förändringar i bankernas likvida tillgångar

	Mkr		
	1972	1973	1974 (prel)
<i>Påverkande faktorer</i>			
1. Total valutareserv	2 251	3 884	-3 292
2. Statens utgiftsöverskott	6 345	6 150	10 721
3. Statens upplåning utanför bankerna (ökning = -)	-2 749	-4 729	-4 853
4. Allmänhetens innehav av sedlar och mynt (ökning = -)	-1 332	-1 227	-1 937
5. Medel på investeringskonto i riksbanken (ökning = -)	4	- 194	- 214
6. Medel på arbetsmiljökonto i riksbanken (ökning = -)	.	.	- 826
7. Kassakvotsmedel i riksbanken (ökning = -)	- 79	- 106	-3 795
8. Övriga riksbankstransaktioner	- 624	- 705	- 670
9. Summa 1-8 = 14+22	3 816	3 073	-4 866
<i>Affärsbankernas likvida tillgångar</i>			
10. Korta nettofordringar på riksbanken	39	- 62	-2 640
11. Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	2 838	- 850	-3 515
12. Korta nettofordringar på utländska banker	105	79	192
13. Statsobligationer	764	3 661	638
14. Summa 10-13	3 746	2 828	-5 325
15. Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	-1 304	-3 481	376
16. Hypoteksobligationer och mellankrediter	360	3 033	1 773
17. Summa 15-16	- 944	- 448	2 149
18. Summa 14+17	2 802	2 380	-3 176
<i>Sparbankernas och föreningsbankernas likvida tillgångar</i>			
19. Korta nettofordringar på riksbanken	- 25	98	65
20. Korta nettofordringar på riksgäldskontoret	6	- 8	213
21. Statsobligationer	89	155	181
22. Summa 19-21	70	245	459
23. Korta nettofordringar på övriga kreditinstitut	616	925	- 221
24. Hypoteksobligationer	1 563	866	1 348
25. Summa 23-24	2 179	1 791	1 127
26. Summa 22+25	2 249	2 036	1 586

Anm. I affärsbankernas korta nettofordringar på riksbanken ingår ej medel inestående i enlighet med kassakvotslagens bestämmelser.

med åtföljande ökad upplåning i riksbanken. Vid slutet av augusti hade affärsbankernas skuld till riksbanken ökat till ca 6,8 miljarder kronor. Därefter upphörde valutautfödet vilket tillsammans med ett mycket stort statligt budgetunderskott, som till största delen finansierades i riksbanken, successivt medförde en viss förbättring av affärsbankernas kas-

Diagram D. Affärsbankernas nettofordringar på staten, riksbanken och utlandet

Anm. Innehavet per kvartal av ifrågavarande likvida tillgångar har beräknats som medeltalet av innehavet vid kvartalets ingång och vid de tre månadsslutet under kvartalet. I nettoställningen gentemot utlandet har endast de avista tillgångarna och skulderna tagits med.

sasituation. Vid utgången av året hade affärsbankernas skuld till riksbanken minskat till ca 3 miljarder kronor.

När åtstramningen satte in, minskade affärsbankerna först sina mest likvida tillgångar, såsom dagslån i riksgäldskontoret och innehavet av skattkammarväxlar. Vissa förvärv av statsobligationer hade gjorts dessförinnan, varför innehavet av sådana kom att öka under 1974, ehuru betydligt mindre än under 1973. Affärsbankernas totala nettofordringar på staten, som 1973 hade ökat med ca 2 800 mkr, minskade under 1974 med ca 2 900 mkr.

Den säsongrensade kvartalsvisa utvecklingen av affärsbankernas totala nettofordringar på riksbanken (exklusive kassavotsmedel), staten samt korta nettofordringar på utländska banker redovisas i diagram D. Affärsbankernas likvida tillgångar, mätt på detta sätt, hade kraftigt ökat alltsedan slutet av 1970. De fortsatte att öka även under första kvartalet 1974. Från och med andra kvartalet 1974 skedde emellertid en mycket betydande successiv minskning. Under året som helhet beräknas dessa nettofordringar ha minskat med ca 5 300 mkr mot en ökning 1973 på ca 2 800 mkr.

Den kraftiga nedgången i affärsbankernas likvida tillgångar i form av nettofordran på riksbanken, staten samt korta nettofordringar på utländska banker medförde ett tryck på deras likviditetskvoter, särskilt under våren och sommaren. För att kunna upprätthålla sina likviditetskvotskrav förvärvade affärsbankerna då hypoteksobligationer i en relativt betydande omfattning. För året som helhet uppgick affärsbankernas nettoförvärv av hypoteksobligationer till ca 2 350 mkr mot ca 2 080 mkr 1973. Under 1973 hade affärsbankernas köp av hypoteksobligationer nästan helt koncentrerats till december. Under 1974 skedde förvärven mer jämnt över året.

Under första kvartalet 1974 låg affärsbankernas genomsnittliga likviditetskvot på en högre nivå än under motsvarande period året innan. Från och med andra kvartalet 1974 minskade den och understeg varje månad värdet för motsvarande månad året innan — även om en viss höjning av den genomsnittliga likviditetskvoten kunnat förmärkas mot slutet av året. Vid några tillfällen under andra halvåret understeg vissa banker sina likviditetskvotskrav — 30 % för de fyra största bankerna samt för Sparbankernas Bank och Föreningsbankernas Bank och 24 % för övriga affärsbanker.

Insättarbehållningen hos affärsbankerna ökade under 1974 i en betydligt mindre utsträckning än 1973. Den beloppsmässiga ökningen uppgick till ca 6 600 mkr mot 12 000 mkr året innan. Den procentuella tillväxten av insättarbehållningen stannade 1974 vid 8 % mot 16,9 % året innan. Det var sålunda fråga om en betydande nedgång i tillväxttakten i inlåningen.

Tabell 4. Affärsbankernas likviditetskvoter

Likvida tillgångar i procent av skulder vid slutet av varje månad
Genomsnitt för samtliga banker

	1970	1971	1972	1973	1974
Januari	34,1	38,6	37,0	36,8	41,2
Februari	34,3	38,3	35,7	35,0	39,1
Mars	31,9	38,3	36,3	36,6	37,5
April	32,4	38,9	35,4	34,9	34,6
Maj	29,7	36,0	34,7	35,4	33,1
Juni	32,0	35,0	33,5	34,8	32,1
Juli	34,5	37,7	35,5	37,6	33,9
Augusti	34,2	37,2	34,9	36,2	32,6
September	34,5	37,0	34,2	36,1	34,6
Oktober	35,9	38,2	35,4	35,9	34,5
November	35,6	38,3	35,4	38,2	35,9
December	37,8	38,2	37,3	39,9	38,4

Tabell 5. Inlåning hos bankerna

Förändring i innestående belopp	Mkr			
	Affärs- banker	Spar- banker	Förenings- banker	Summa
1972 1 kv	3 791	2 631	96	6 518
2 kv	— 193	— 336	75	— 454
3 kv	1 253	967	164	2 384
4 kv	3 833	87	357	4 277
Hela året	8 684	3 349	692	12 725
1973 1 kv	3 675	2 595	209	6 479
2 kv	447	40	145	632
3 kv	2 863	1 146	335	4 344
4 kv	5 057	— 59	412	5 410
Hela året	12 042	3 722	1 101	16 865
1974 1 kv	4 048	3 007	291	7 346
2 kv	— 670	178	227	— 265
3 kv	1 623	728	362	2 713
4 kv	1 612	— 457 ¹	617 ¹	1 772
Hela året	6 613	3 456 ¹	1 497 ¹	11 566
Ställning 1974-12-31	89 878	44 265 ¹	8 815 ¹	142 958

¹ Preliminära siffror.

Affärsbankernas totala utlåning blev 1974 något lägre än 1973. Den totala nettoutlåningen uppgick till 7 124 mkr mot 7 769 mkr året innan. Det var härvid affärsbankernas utestående stock av mellankrediter som minskade. Det utestående beloppet av affärsbankernas övriga utlåning ökade i en mindre utsträckning än året innan medan de utestående bostadsbyggnadskrediterna ökade i en större utsträckning.

Nya bostadsbyggnadskrediter utlämnades 1974 till ett belopp av 9 663 mkr mot 8 711 mkr året innan. Trots de betydande förvärven av hypoteksobligationer blev avlyften mindre 1974 än 1973 — 8 426 mkr mot 8 604 mkr. Den utestående stocken bostadsbyggnadskrediter ökade härigenom med 1 237 mkr mot 107 mkr 1973.

Till utvecklingen av bostadsfinansieringen under 1973 och 1974 hör även mellankrediterna. Dessa krediter är kortfristiga och har en ränta som vid varje tidpunkt motsvarar bostadsinstitutens bundna ränta för nya långa lån. Krediter av detta slag gavs under 1973 till ett belopp om 1 087 mkr. De avlyftes i stor utsträckning till slutliga lån 1974. Nya mellankrediter gavs detta år till ett belopp om 554 mkr, och de totala avlyften uppgick till 1 140 mkr. Det utestående beloppet minskade med 586 mkr.

Tabell 6. Affärsbankernas utlåning

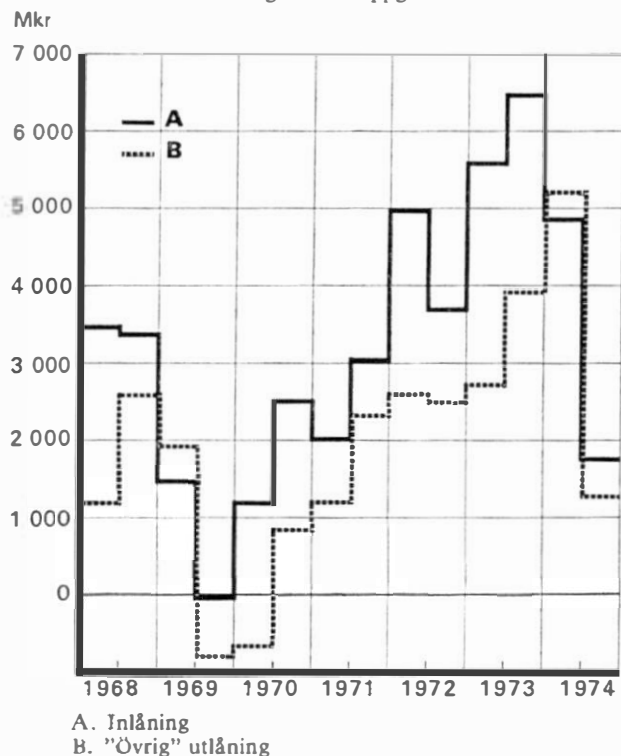
						Mkr
Nettobelopp	Bostadsbyggnadskrediter			Mellankrediter		
	1972	1973	1974	1972	1973	1974
1 kv	5	875	216	.	.	— 259
2 kv	737	— 414	310	.	.	74
3 kv	391	444	247	.	306	— 211
4 kv	798	— 798	464	.	718	— 190
Hela året	1 931	107	1 237	.	1 024	— 586
Ställning						
12—31	11 241	11 348	12 585	.	1 024	438
Nettobelopp	Övrig utlåning			Total utlåning		
	1972	1973	1974	1972	1973	1974
1 kv	2 094	1 524	3 301	2 099	2 400	3 258
2 kv	1 508	2 214	2 927	2 245	1 799	3 311
3 kv	1 153	1 712	— 148	1 544	2 463	— 112
4 kv	322	1 187	393	1 119	1 107	667
Hela året	5 077	6 637	6 473	7 007	7 769	7 124
Ställning						
12—31	44 038	50 675	57 148	55 278	63 047	70 171

Den mycket kraftiga ökningen av affärsbankernas övriga utlåning, som hade börjat andra halvåret 1973, fortsatte i allt snabbare takt under första halvåret 1974. Vid utgången av december 1973 uppgick den procentuella 12-månadersförändringen av det utestående beloppet till 15,1 %. Vid utgången av maj 1974 hade ökningstakten stigit till 19,9 %. Under loppet av andra halvåret 1974 sjönk ökningstakten markant, så att den vid utgången av året var nere i 12,8 %. Även beloppsmässigt kom nettoutlåningen under 1974 som helhet att bli mindre än 1973 — 6 473 mkr mot 6 637 mkr.

Affärsbankernas övriga utlåning består till stor del av kreditgivning till näringslivet men också — och i inte oväsentlig utsträckning — till privatpersoner. Som utlåning till privatpersoner kan också räknas affärsbankernas långfristiga bostadslån. Dessa torde till största delen bestå av belåning av äldre bostadsfastigheter, t. ex. vid försäljning av äldre enfamiljshus, och i mindre utsträckning av topplån till nyproducerade fastigheter. Fördelningen på olika ändamål av affärsbankernas övriga utlåning belyses av Svenska Bankföreningens kreditanalys, som genomförs den 9 maj och 9 november varje år.

Diagram E. Affärsbankernas inlåning och "övrig" utlåning

Nettoflöden per halvår
Säsongrensade uppgifter

Under såväl 1972 som 1973 hade näringslivets — och då framför allt industrins — andel av affärsbankernas övriga utlåning enligt denna analys minskat mycket markant medan andelen till privatpersoner, inklusive de långa bostadslånen, ökat mycket kraftigt. Under första halvåret 1974 inträdde härvid en förändring. Kreditgivningen till industrin växte mycket snabbt. Den uppgick netto till 1 790 mkr mot ca 50 mkr första halvåret 1973. Även utlåningen till handel och servicenäringsar ökade kraftigt. Utlåningen till privatpersoner fortsatte dock också att öka och nästan fördubblades jämfört med första halvåret 1973. Näringslivets andel av nettobeloppet för den totala övrigutlåningen steg från 34 % första halvåret 1973 till 60 % första halvåret 1974. Industrins andel steg under motsvarande perioder från 2 % till över 30 %.

Det betydligt mindre kreditflödet andra halvåret 1974 medförde en lägre nettoutlåning till i stort sett samtliga låntagarkategorier. Inom ramen för denna mindre utlåning fortsatte dock industrins andel att öka. Andra halvåret 1974 uppgick industrins andel av affärsbankernas övriga utlåning till 70 %.

Det totala näringslivets andel av övrigutlåningen minskade dock till

17 % till följd av en mycket betydande absolut minskning av utlåningen till byggnads- och anläggningsverksamheten (exklusive bostadsbyggnadskrediter). Även utlåningen till privatpersoner, inklusive långa bostadskrediter, tog en större andel av övrigutlåningen andra halvåret 1974 än första halvåret. Dess andel steg från 38 % första halvåret till 52 % andra halvåret.

Affärsbankernas garantiförbindelser hade under åren 1969—1970 ökat i en mycket snabb takt, vilket normalt sker under kreditpolitiskt strama perioder. Under loppet av 1971 skedde en successiv avtrappning och under 1972 och 1973 tillväxte garantiförbindelserna i en lugn takt med ca 140 mkr vardera året. Samma mönster som under 1969—1970 har kunnat iakttas under 1974. Affärsbankernas garantiförbindelser har successivt ökat i en allt snabbare takt. Under året som helhet ökade bankernas garantiförbindelser med ca 3 300 mkr. En del av dessa garantiförbindelser utgöres av s. k. entreprenadgarantier. De uppgifter som finns tillgängliga och som avser perioden 31 mars 1974—31 december 1974 visar emellertid att av ökningen av garantiförbindelserna under denna period utgjordes ca 45 % av kreditgarantier för lån upptagna i Sverige och ca 25 % av kreditgarantier för lån upptagna i utlandet.

Sparbanker

Sparbankernas likviditet fortsatte att öka under 1974 men i en betydligt lägre omfattning än under året innan. Den lägre ökningstakten kom framför allt till uttryck i en absolut minskning av deras korta nettofordringar mot affärsbanker, i allt väsentligt Sparbankernas Bank, med 548 mkr. Året innan hade sparbankernas nettofordringar mot affärsbanker ökat med 805 mkr. Däremot ökade sparbankernas innehav av hypoteksobligationer i en betydligt större utsträckning än året innan. Deras innehav av hypoteksobligationer ökade 1974 med 1 162 mkr mot 688 mkr 1973. Även sparbankernas innehav av skattkammarväxlar och statsobligationer ökade under 1974 och i en större omfattning än under 1973.

Sparbankernas förbindelser ökade 1974 i en snabbare takt än de likvida tillgångarna och den genomsnittliga likviditetskvoten sjönk under årets lopp. För de 73 större sparbankerna låg dock den genomsnittliga likviditetskvoten under varje månad på en högre nivå än under motsvarande månad 1973. Skillnaden minskade dock under loppet av året. I december 1973 var den genomsnittliga likviditetskvoten 25,5 % och uppgick i december 1974 till 26,3 %. På något undantag när uppfyllde de 73 större sparbankerna varje månad det rekommenderade kravet på 20 %.

Insättarbehållningen hos sparbankerna ökade under 1974 i en något lägre takt än under året innan. Den procentuella ökningen uppgick 1974

till 8,5 % mot 10 % under 1973. Under första halvåret ökade dock insättarbehållningen i en allt snabbare takt men under andra halvåret sjönk ökningstakten något. Den absoluta ökningen av insättarbehållningen blev 1974 också något mindre än 1973 — 3 450 mkr mot 3 720 mkr.

Under en stor del av 1974 ökade sparbankernas utlåning i en allt snabbare takt, såväl vad gällde bostadsbyggnadskrediter som övrig utlåning. Sparbankernas utbetalningar av nya bostadsbyggnadskrediter uppgick 1974 till 3 094 mkr mot 2 914 mkr 1973. Även avlyften blev 1974 större än 1973 men det utestående beloppet ökade under 1974 med 300 mkr. Under 1973 hade det utestående beloppet bostadsbyggnadskrediter ökat med 430 mkr.

Sparbankernas övriga utlåning ökade under 1974 i en stigande takt fram t. o. m. september varefter en viss dämpning i ökningstakten följde. Den procentuella ökningen av sparbankernas övriga utlåning uppgick 1974 till 9,3 % mot 7,3 % under året innan. I miljoner kronor innebar detta en nettoutlåning från sparbankerna med 2 425 mkr under 1974 mot 1 757 mkr året innan.

Föreningsbanker

Föreningsbankernas likvida tillgångar ökade under 1974 något mer än under året innan. Liksom 1973 var det framför allt föreningsbankernas nettofordringar mot Föreningsbankernas Bank som ökade. Föreningsbankernas likviditetskvot låg under 1974 varje månad över det fastställda kravet på 20 %, vilket inte var fallet under 1973. I december 1974 uppgick föreningsbankernas likviditetskvot till 24,5 % mot 23,3 % i december 1973.

Den tidigare mycket gynnsamma inlåningsutvecklingen hos föreningsbankerna förbättrades ytterligare under 1974. Insättarbehållningen hos föreningsbankerna hade under 1973 ökat med 17,7 %. Under loppet av året steg ökningstakten ytterligare och uppgick för året som helhet till 20,5 %. I absoluta tal ökade insättarbehållningen 1974 med 1 500 mkr mot 1 100 mkr året innan.

Utlåningen till allmänheten från föreningsbankerna hade under 1973 avtagit något. Den övriga utlåningen hade 1973 ökat med 12,8 %. Under loppet av 1974 steg ökningstakten successivt — en utveckling som dock bröts mot slutet av året. För året som helhet uppgick ökningstakten till 14,1 %. I absoluta tal innebar detta att föreningsbankernas övriga utlåning 1974 uppgick till 830 mkr mot 672 mkr året innan.

Bankernas utlåning samt placeringar i obligationer — en summering

Den totala kreditgivningen per helår för olika slag av banker påverkas kraftigt av tillfälliga medelströmmar vid årsskiftena. Särskilt är detta fallet för affärsbankerna. De allra kortaste placeringarna, såsom skattkam-

Tabell 7. Bankernas utlåning samt förvärv av obligationer och förlagsbevis

	Nettobelopp				
	1970	1971	1972	1973	1974 (prel)
Affärsbanker	2 192	5 904	8 072	13 083	9 580
Sparbanker	1 690	2 231	2 869	3 405	4 550
Föreningsbanker	395	629	724	782	1 170
Summa	4 277	8 764	11 665	17 270	15 300

Anm. Från summabeloppen i tabell 15 har för olika slag av banker dragits placeringar i skatt-kammarväxlar och dagslån.

marväxlar och dagslån, varierar därför mycket år från år. Under 1974 tillkom dessutom att affärsbankerna — under trycket av en allt mer ansträngd likviditetssituation — i stor utsträckning avyttrade sitt innehav av sådana mycket kortfristiga placeringar. För att få en bild av utvecklingen dessa placeringar förutan har i tabell 7 de mer stabila posterna i de olika bankinstitutens placeringar — utlåning och förvärv av obligationer och förlagsbevis — sammanställts. Framför allt till följd av betydligt mindre nettoförvärv av statsobligationer blev affärsbankernas placeringar mindre 1974 än 1973 medan placeringarna ökade för både sparbanker och föreningsbanker.

Försäkrings- och pensionsinrättningar

Försäkringsbolagen

Under de tre första kvartalen 1974 förbättrades försäkringsbolagens finansiella ställning. Försäkringsfallen drog en kostnad av 3 293 mkr mot 2 940 mkr motsvarande period året innan och premieintäkterna inbringade ca 5 905 mkr mot 5 138 mkr förra året. Tillsammans med en något större kapitalavkastning innebar detta att försäkringsbolagens placeringsbehov ökade.

Försäkringsbolagens sammanlagda nettoplaceringar under de tre första kvartalen 1974 uppgick till ca 3 050 mkr mot ca 2 750 mkr motsvarande period året innan. En liten del härav placerades i egna fastigheter. På kapitalmarknaden placerades ca 2 800 mkr mot ca 2 600 mkr motsvarande period året innan. I placeringsmönstret skedde en viss förskjutning. Försäkringsbolagens förvärv av statsobligationer blev betydligt större än 1973 medan deras kreditgivning till bostäder — både i form av köp av hypoteksobligationer och direkta lån — blev mindre. För året som helhet torde dock försäkringsbolagens bidrag till bostadsfinansieringen ha varit större än under 1973.

Allmänna pensionsfonden

Fondtillväxten hos allmänna pensionsfondens tre första fonder blev 1974 ungefär lika stor som 1973. Fondökningen uppgick till 10 324 mkr mot 10 026 mkr året innan. Till den obetydliga ökningen av fondtillväxten bidrog såväl en avsaktning i ökningen av influtna avgifter som större pensionsutbetalningar.

Under 1972 hade allmänna pensionsfonden återbetalat stora belopp på tidigare upptagna banklån. Återbetalningarna fortsatte under 1973 och 1974 men med helt obetydliga belopp. Däremot kom återlånen att belasta placeringskapaciteten i betydligt större omfattning 1974 än året innan. Under 1974 uppgick återlånen till 767 mkr mot 454 mkr 1973.

Nettoplaceringarna på kapitalmarknaden från de tre första fonderna uppgick under 1974 till 9 118 mkr mot 9 213 mkr året innan. Allmänna pensionsfondens placeringar fördelade på sektorer redovisas i tabell 15 under "Offentliga försäkringsinrättningar", vilka dock även inkluderar riks försäkringsverkets utlåning om knappt 100 mkr, huvudsakligen utgörande kommunlån. Dessutom ingår i tabellen allmänna pensionsfondens fjärde fonds aktieförvärv, vilka uppgick till ca 230 mkr. Av de fyra fondernas totala nettoplaceringar erhöll näringslivet ett större belopp 1974 än 1973, staten och kommunerna ett mindre och bostäderna ett ungefär lika stort belopp. Den relativa fördelningen av placeringarna blev: staten 17 % (f. å. 20 %), kommunerna 6 % (6 %), bostadssektorn 43 % (44 %) och näringslivet 34 % (30 %). Bostadsinstitutens obligationer har här i sin helhet förts till bostadssektorn. För de tre första fonderna innebar detta att deras placeringskvot — prioriterade placeringar i relation till totala placeringar, exklusive återlån — sjönk från 65 % år 1973 till 62 % år 1974.

Tabell 8. Allmänna pensionsfonden

	Nettobelopp			Mkr
	1971	1972	1973	1974
Fondökning	8 307	9 585	10 026	10 324
Upplåning	1 163	— 968	— 142	— 141
Summa	9 470	8 617	9 884	10 183
Placeringar (nom. värde)	9 036	8 061	9 213	9 118
Återlån	277	352	454	767
Diverse ¹	157	204	217	298
Summa	9 470	8 617	9 884	10 183

Anm. Uppgifterna i tabellen avser de tre första fonderna.

¹ Kassa, banktillgodohavanden, räntefordringar, differens mellan nominellt och bokfört värde m. m.

Kreditaktiebolag och hypoteksinrättningar

Kreditaktiebolagen och hypoteksinrättningarna svarar i stor utsträckning för den långfristiga utlåningen till kommunerna, bostadssektorn och näringslivet. De ombesörjer sin kapitalanskaffning till en del genom att ta upp reverslån i andra kreditinstitut. För ett stort antal av dem sker det dock främst genom emissioner av obligationer.

Kommuninstitut

De båda kommuninstitutens sammanlagda emissioner av obligationer blev 1974 något större än 1973 — 149 mkr mot 135 mkr. Det var härvid Kommunkredits emissioner som något ökade medan Kommunlåneinstitutets minskade. Utöver obligationsemissioner anskaffades medel på andra lånemarknader. Kommuninstitutens nyutlåning ökade därför. Den totala nyutlåningen från de båda kommuninstituterna uppgick 1974 till ca 430 mkr mot ca 300 mkr året innan. Som synes av tabell 9 blev även nettoutlåningen 1974 större än 1973 — 303 mkr mot 210 mkr.

Tabell 9. Kreditaktiebolags och hypoteksinrättningars utlåning

	Nettobelopp					Mkr
	1970	1971	1972	1973	1974	
<i>Kommuninstitut</i>						
Kommunlåneinstitutet	— 12	90	111	79	53	
Kommunkredit	37	44	203	131	250	
Summa	25	134	314	210	303	
<i>Bostadsinstitut</i>						
Stadshypotekskassan	3 494	4 282	2 701	3 418	4 789	
Kreditaktiebolag för bostadsfinansiering	2 950	3 198	3 432	4 567	5 169	
Summa	6 444	7 480	6 133	7 985	9 958	
<i>Företagsinstitut</i>						
Investeringsbanken	363	428	428	268	476	
Industrikredit, Företagskredit och Företagskapital	429	479	456	587	555	
Exportkredit	229	256	79	6	300	
Lantbrukskredit	101	129	150	151	139	
Allmänna hypoteksbanken	141	207	172	179	241	
Skeppshypotekskassor	64	75	99	81	8	
Summa	1 327	1 574	1 384	1 272	1 719	
Totalt	7 796	9 188	7 831	9 467	11 980	

Bostadsinstitut

Bostadsinstitutens låneförmedling, som hade ökat mycket kraftigt under 1973, ökade ytterligare under 1974. Obligationer emitterades till ett belopp om 10 200 mkr, exklusive konverteringar, mot 8 300 mkr 1973. Nya lån utlämnades till ett belopp om 10 400 mkr mot 8 300 mkr året innan. Även nettoutlåningen blev 1974 större än 1973 — 9 958 mkr mot 7 985 mkr.

I ovan redovisade uppgifter om bostadsinstitutens upp- och utlåning ingår förutom låneförmedling till prioriterade ändamål, i allt väsentligt bestående av nyproduktion av bostäder, även institutens övriga låneförmedling, i stor utsträckning avseende finansiering av icke statsbelånade affärs- och kontorshus. Av institutens nyutlåning får högst 10 % användas för icke prioriterade ändamål.

Företagsinstitut

Företagsinstitutens bruttoupplåning på den svenska obligationsmarknaden blev 1974 något större än 1973. Under 1973 hade dessa institut emitterat obligationer på utländska kapitalmarknader till ett belopp om 290 mkr. Någon motsvarande upplåning utomlands skedde ej under 1974.

Den sammanlagda nettoutlåningen från företagsinstitutet blev 1974 av större omfattning än 1973. Det var härvid framför allt utlåningen från Exportkredit som ökade — från 6 mkr 1973 till 300 mkr 1974. Även Investeringsbankens utlåning blev större 1974 än 1973, liksom utlåningen från Allmänna hypoteksbanken.

Obligationsmarknaden

Långfristig bruttoupplåning

Den totala bruttoupplåningen på den svenska obligationsmarknaden, exklusive konverteringar, var 1974 nästan 2,5 miljarder kronor större än 1973 och uppgick till drygt 18 miljarder kronor. Företagens och företagsinstitutens obligationsupplåning utomlands blev däremot lägre — 337 mkr mot 705 mkr året innan.

Statens långfristiga bruttoupplåning på obligationsmarknaden blev 1974 av en betydligt större omfattning än 1973. Exklusive konverteringar uppgick statens långfristiga upplåning till 5 245 mkr mot 4 163 mkr året innan. De räntebärande långfristiga obligationerna ökade i viss mån — från 3 363 mkr 1973 till 3 795 mkr 1974, allt räknat i inbetalade belopp. Den kraftiga ökningen av den långfristiga upplåningen härrörde framför allt från emissioner av premieobligationer. Under 1974 emitterades tre premieobligationslån på tillsammans 1 700 mkr. Exklusive konverteringar ökade premielånen från 800 mkr 1973 till 1 450 mkr

Tabell 10. Långfristiga obligationslån

Bruttobelopp

	Mkr		
	1972	1973	1974
Staten			
Räntelöpande lån	2 052	3 363	3 795
Premielån, inkl. konverteringar	900	975	1 700
Premielån, exkl. konverteringar	500	800	1 450
Summa (exkl. konverteringar)	2 552	4 163	5 245
Kommuner och kommuninstitut			
Kommuner, inkl. konverteringar	470	525	490
Kommuner, exkl. konverteringar	470	485	490
Kommuninstitut	236	135	149
Summa (exkl. konverteringar)	706	620	639
Bostadsinstitut			
Inkl. konverteringar och specialemissioner	7 206	8 877	12 316
Exkl. konverteringar och specialemissioner	6 026	8 331	10 217
Avseende bostadsfinansiering	5 406	7 492	9 216
Näringslivet			
Företag: emissioner i Sverige	1 614	1 549	1 395
emissioner i utlandet	850	415	337
Företagsinstitut: emissioner i Sverige	345	357	364
emissioner i utlandet	221	290	—
Bostadsinstitut avseende andra ändamål än bostadsfinansiering	620	839	1 001
Summa	3 650	3 450	3 071
Utländska låntagare	—	75	—
Totalt	12 314	15 800	18 197

1974. Liksom 1973 gav staten 1974 ut ett sparobligationslån. Eftersom sparobligationer inte kan omsättas på marknaden räknas de här inte in bland emissionerna på obligationsmarknaden. Uppgifter om sparobligationslånet lämnas i stället i avsnittet om staten samt i kapitlet om ränteutvecklingen.

Såväl kommunernas som kommuninstitutens bruttoupplåning på obligationsmarknaden blev 1974 endast obetydligt större än 1973. Deras sammanlagda bruttoupplåning, exklusive konverteringar, uppgick 1974 till 639 mkr mot 620 mkr året innan.

Bostadsinstitutet emitterade 1974 obligationer, exklusive konverteringar, för nästan 2 miljarder kronor mer än året innan. Den del av bostadsinstitutens bruttoupplåning, som avser bostadsfinansiering — ca 90 % — ökade från 7 492 mkr 1973 till 9 216 mkr 1974.

Näringslivets upplåning på den svenska obligationsmarknaden genom företagens egna emissioner och genom företagsinstitutens uppgick 1974 till ca 1 800 mkr efter att ha uppgått till drygt 1 900 mkr året innan. Lägs här till de belopp, som bostadsinstituten använder för andra ändamål än den prioriterade bostadsfinansieringen, kom näringslivets upplåning på den svenska obligationsmarknaden att bli av ungefär samma omfattning 1974 som 1973, eller ca 2 750 mkr.

Näringslivets emissioner på utländska marknader minskade emellertid. Förändringen gällde framför allt företagsinstituten som under 1974 inte emitterade något lån utomlands. Under året innan hade deras upplåning på utländska marknader uppgått till 290 mkr.

Under 1973 hade Världsbanken upptagit ett lån på 75 mkr i Sverige. Under 1974 förekom inte någon upplåning på den svenska marknaden från utländska låntagare.

Långfristiga och kortfristiga obligationer — nettoplaceringar

Även nettoemissionerna av långfristiga obligationer blev 1974 större än året innan. Efter avdrag för konvertering, amortering och inlösen redovisas för 1974 ett belopp om 16 720 mkr mot 13 928 mkr året innan. Nettoemissionerna av kortfristiga obligationer — som nästan uteslutande emitteras av staten — uppgick däremot till ett betydligt lägre belopp 1974 än 1973. De totala nettoemissionerna blev härigenom något mindre 1974 än året innan — 17 670 mkr mot 17 910 mkr. Uppgifterna återfinns i tabell 11, som också visar fördelningen av dessa nettoemissioner på låntagargrupper och placerargrupper.

Statens totala nettoupplåning på obligationsmarknaden blev mindre 1974 än 1973. Det var härvid nettokapitalanskaffningen genom kortfristiga obligationer som minskade. Under 1973 hade emissionerna av kortfristiga obligationer uppgått till relativt betydande belopp för att förlänga statens skuld till banksektorn. Affärsbankernas förvärv av statspapper blev av betydligt lägre omfattning 1974 till följd av deras mycket ansträngda likviditetssituation. Statens nettokapitalanskaffning genom långfristiga obligationer blev emellertid större 1974 än 1973.

Kommunernas nettoupplåning på obligationsmarknaden fortsatte att minska under 1974 medan bostadssektorns nettoupplåning blev större 1974 än året innan. Näringslivets upplåning på obligationsmarknaden blev 1974 av ungefär samma omfattning som 1973.

Kapitalmarknaden — en summering av vissa långfristiga placeringar

Det är förenat med både principiella och praktiska svårigheter att från den totala kreditmarknaden avgränsa vad som bör kallas kapitalmarknaden. I tabell 12 har aktier och långfristiga obligationer sammanförts med utlåningen från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar såväl till realsektorerna som till kreditaktiebolagen och hypoteksinrätt-

Tabell 11. Obligationsmarknaden

Nettobelopp

					Mkr
Långgivare	Låntagare				Summa
	Staten	Kommuner	Bo-städer	Näringsliv	
1973					
Riksbanken	1 014	5	—	— 3	1 016
Affärsbanker	3 296	15	1 863	174	5 348
Sparbanker och föreningsbanker	146	— 93	777	94	924
Enskilda försäkringsinrättningar	832	86	1 307	188	2 413
Offentliga försäkringsinrättningar	1 868	305	3 587	1 864	7 624
Allmänheten	795	88	— 254	— 44	585
Summa	7 951	406	7 280	2 273	17 910
varav:					
Kortfristiga obligationer	3 989	— 7	—	—	3 982
Långfristiga obligationer	3 962	413	7 280	2 273	13 928
1974 (prel)					
Riksbanken	1 150	10	—	—	1 160
Affärsbanker	630	— 30	2 100	180	2 880
Sparbanker och föreningsbanker	180	—100	1 200	250	1 530
Enskilda försäkringsinrättningar	1 100	50	1 850	250	3 250
Offentliga försäkringsinrättningar	1 525	325	3 600	1 450	6 900
Allmänheten	1 460	120	275	95	1 950
Summa	6 045	375	9 025	2 225	17 670
varav:					
Kortfristiga obligationer	950	—	—	—	950
Långfristiga obligationer	5 095	375	9 025	2 225	16 720

ningarna, allt räknat netto. Kreditaktiebolagens och hypoteksinrättningarnas låneförmedling kommer härvid med genom dessa instituts upplåning på den svenska obligationsmarknaden och i försäkrings- och pensionsinrättningarna.

En sådan avgränsning av kapitalmarknaden ger vid handen att kapitalmarknadsplaceringarna, som hade ökat mellan 1972 och 1973, fortsatte att öka under 1974. Ökningen 1974 gällde framför allt placeringarna i långfristiga obligationer och nyemissioner av aktier.

Tabell 12. Kapitalmarknaden
Nettobelopp

Placeringsform	Låntagare				Mkr
	Staten	Kommuner	Bostäder	Näringsliv	Summa
<i>1973</i>					
Långfristiga obligationer	3 962	413	7 280	2 273	13 928
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	—	442	403	2 207	3 052
Aktier	—	—	—	537	537
Summa	3 962	855	7 683	5 017	17 517
<i>1974 (prel)</i>					
Långfristiga obligationer	5 095	375	9 025	2 225	16 720
Reverslån från enskilda och offentliga försäkringsinrättningar	—	370	175	2 920	3 465
Aktier	—	—	—	1 505	1 505
Summa	5 095	745	9 200	6 650	21 690

Anm. Enskilda och offentliga försäkringsinrättningars reverslån innefattar såväl de som lämnats direkt till de olika realsektorerna som till specialinstituten för dessa sektorer. Långfristiga obligationer har beräknats på samma sätt som i tabell 11.

Kapitalmarknadsplaceringarnas tillväxt från 1973 till 1974 kom framför allt näringslivet och bostadssektorn till godo men i stor utsträckning även staten. Kommunernas upplåning på kapitalmarknaden minskade däremot. Den relativa fördelningen av kapitalmarknadsplaceringarna 1974 blev: staten 23 % (f. å. 23 %), kommuner 3 % (5 %), bostäder 42 % (44 %) och näringslivet 32 % (28 %).

Utvecklingen hos olika låntagargrupper

Staten

Det statliga budgetunderskottet hade under såväl 1972 som 1973 uppgått till drygt 6 000 mkr efter att under åren innan ha pendlat mellan 2 500 mkr och 3 500 mkr. Under 1974 har statens budgetunderskott i det närmaste fördubblats och uppgick till 10 721 mkr (tabell 13).

Statsskuldspolitiken hade under 1973 varit inriktad på att neutralisera den likviditetsökning, som följde av bl. a. budgetunderskottet. Större delen av statens upplåning 1973, eller 4 729 mkr, skedde på marknaden utanför bankerna. Under 1974 uppgick statens upplåning på mark-

naden utanför bankerna till ungefär samma belopp. Det mycket stora budgetunderskottet medförde emellertid att större delen likväl kom att finansieras i banksystemet. Affärsbankernas strävan att minska sitt innehav av statspapper ledde till att statens upplåning i banksystemet väsentligen blev upplåning i riksbanken.

Statens skattkamarväxelskuld hade under 1973 kraftigt minskat till följd av omfattande nettoemissioner av såväl kortfristiga som långfristiga räntebärande obligationer samt genom relativt stora emissioner av premielån och sparlån. Statens långfristiga nettoupplåning blev 1974 större än 1973 — 5 564 mkr mot 4 633 mkr. Samtidigt minskade nettokapitalanskaffningen genom emission av korta statsobligationer från 3 989 mkr 1973 till 950 mkr 1974. Statens skattkamarväxelskuld kom härigenom att öka mycket kraftigt, eller med 5 381 mkr.

Statens upplåning skedde under 1974 i följande former. Fem långfristiga räntelöpande obligationslån på sammanlagt 3 795 mkr emitterades och några få miljoner kronor på ett i slutet av 1973 emitterat långfristigt lån inbetalades. Ett ursprungligen långfristigt lån på 150 mkr förföll till betalning. I början av året emitterades ett kortfristigt lån på 1 250 mkr. Ett ursprungligen kortfristigt lån på 300 mkr förföll till betalning. Tre premielån på tillsammans 1 700 mkr emitterades och två tidigare — 1954 års lån på 150 mkr och 1964 års lån på 100 mkr — inlöstes. Liksom under 1972 och 1973 gavs 1974 ett sparobligationslån ut. På detta tecknades under året 585 mkr mot 520 mkr 1973. Inbetalningarna på sparobligationslån sker med en viss fördröjning. Under 1974 inbetalades 100 mkr på detta lån. Totalt uppgick emeller-

Tabell 13. Statens upplåning
Nettobelopp

	Mkr				
	1970	1971	1972	1973	1974
Skattkamarväxlar och kort-					
tidslån	1 922	— 36	1 779	—3 412	3 969
Korta obligationer	— 900	93	2 025	3 989	950
Långa obligationer	1 265	2 457	2 037	3 162	3 645
Premieobligationer	364	110	500	800	1 450
Sparobligationer	193	56	150	671	469
Övrigt	364	— 44	— 146	940	238
Totalt	3 208	2 636	6 345	6 150	10 721

Anm. Riksgäldskontorets och statsverkets kassaförändringar, som vanligtvis är små, har dragits av från skattkamarväxlar och korttidslån för att ernå överensstämmelse mellan uppgifterna för statens upplåning och budgetutfallet. Beloppen för sparobligationer inkluderar under respektive år upplupen ränta.

tid inbetalningarna på sparobligationslån till 469 mkr. Häri ingår då även inbetalningar gjorda 1974 på 1973 års sparlån samt räntekrediteringar på äldre lån.

Kommunerna

De kommunala bruttoinvesteringarna, mätt i fasta priser, fortsatte att minska under 1974. Däremot skedde en fortsatt ökning av den kommunala konsumtionen. Till följd av den snabba prisstegringen kom de totala kommunala utgifterna att öka i en relativt snabb takt under 1974. Då kommunernas skatteinkomster, som utgör den övervägande delen av kommunernas inkomster, samtidigt ökade relativt långsamt, framför allt till följd av det kommunala "skattestoppet", kom kommunernas totala inkomster att öka i en lägre takt än utgifterna. Kommunernas finansiella situation, som hade förbättrats påtagligt under såväl 1972 som 1973, försämrades därför under 1974. Kommunernas finansiella sparande synes ha försämrats med ca 1 000 mkr mellan 1973 och 1974. Denna försämring i det finansiella sparandet synes kommunerna i första rummet ha mött genom en försvagning av likviditeten. Kommunernas upplåning fortsatte att minska under 1974.

Alltsedan första halvåret 1972 hade en mycket kraftig likviditetsuppbyggnad ägt rum hos kommunerna. Under första halvåret 1974 minskade kommunernas likvida tillgångar med nästan 850 mkr (jfr tabell 14). Samtidigt blev kommunernas totala upplåning betydligt mindre än under första halvåret 1973 — 471 mkr mot 893 mkr.

Tabell 14. Kommunernas finansiella sparande, utlåning, likviditetsförändring och upplåning
Nettobelopp

	1972		1973		Mkr 1974
	1 hå	2 hå	1 hå	2 hå	1 hå
Finansiellt sparande	-399	503	403	355	-1 025
Utlåning	192	285	148	131	283
Likviditetsförändring	780	1 306	1 148	1 225	- 837
Upplåning	1 371	1 088	893	1 001	471
På kreditmarknaden	1 163	736	568	768	233
I bostadsstyrelsen	179	122	319	44	173
Övrigt	29	230	6	189	65

Anm. Det finansiella sparandet är beräknat som ökningen av de finansiella tillgångarna minus ökningen av skulderna. Det svarar i princip mot skillnaden mellan inkomster och utgifter. I uppgifterna om utlåning och upplåning har lån mellan kommunerna uteslutits.

En del av kommunernas upplåning sker utanför den organiserade kreditmarknaden. Denna del var relativt betydande under 1970 och 1971 men har sedan dess successivt minskat. Även kommunernas upplåning på den organiserade kreditmarknaden har emellertid minskat. Under helåret 1974 uppgick kommunernas nettoupplåning på kreditmarknaden till ca 960 mkr mot ca 1 300 mkr under 1973 (jfr tabell 15). Samtidigt med denna minskade upplåning fortsatte konsolideringen av kommunernas skulder. Den övervägande delen av kommunernas upplåning 1974 skedde i form av långfristiga reverslån hos allmänna pensionsfonden samt i form av obligationslån (inkl. kommuninstitutens obligationer). Kommunernas upplåning i bankerna var helt obetydlig under 1974.

Bostäder

Under senare år har småhusbyggandet kraftigt ökat samtidigt som det totala bostadsbyggandet avtagit. Av det totala antalet påbörjade lägenheter 1974 om 69 000 utgjorde 46 000 eller 67 % småhus. Som jämförelse kan nämnas att antalet påbörjade lägenheter 1970 var 100 000, varav 31 000 var småhus.

Den ökade andelen småhus har fört med sig att bostadsinvesteringarna i fasta priser inte minskat i takt med antalet lägenheter. En minskning av dessa investeringar ägde emellertid rum 1974 liksom de närmast föregående åren. Minskningen 1974 var 11 %.

Byggnadskostnadernas stegring ledde emellertid — trots vikande bostadsinvesteringar i fasta priser — till ett ökat kreditbehov. Den tillfälliga kompensationen för mervärdesskatten på bostadsbyggandet, som gjorde att bostadsbyggandet 1974 minskade även värdemässigt, dämpade kreditbehovet endast till en del, eftersom utbetalningarna av kompensationen sker med viss eftersläpning.

Utbetalningarna av nya bostadsbyggnadskrediter uppgick 1974 till 13 000 mkr, vilket var 1 200 mkr mer än 1973. Avlyften av detta slag av krediter skedde i en lägre takt och det utestående beloppet ökade.

Vid bedömning av hur avlyftssituationen utvecklats bör emellertid även mellankrediterna föras in i bilden. Läggs det utestående beloppet av dessa till det utestående beloppet av bostadsbyggnadskrediter erhålls en ökning 1974 med 1 150 mkr mot en ökning 1973 med 1 620 mkr, dvs. en markant avtagande ökning. Omvandlingen av bostadsbyggnadskrediter och mellankrediter till slutliga lån var betydligt större 1974 än 1973, och väntetiderna för avlyft av nämnda slag av krediter i färdigställda fastigheter till slutliga lån minskade.

Näringslivet

Näringslivets investeringar i byggnader, anläggningar och maskiner beräknas volymmässigt ha ökat med ca 4 % mellan 1973 och 1974. Sam-

tidigt skedde en betydande lagerökning. Under 1973 hade lagren minskat. Den värdemässiga ökningen av näringslivets totala investeringsutgifter beräknas ha uppgått till inte mindre än ca 11 miljarder kronor 1974. Till följd av en mycket gynnsam vinstutveckling ökade även företagens sparande 1974 men i en mindre utsträckning än investeringsutgifterna. Näringslivets finansiella sparande försämrades därför högst påtagligt mellan 1973 och 1974.

Under första halvåret 1974 skedde en mycket kraftig upplåningsökning från näringslivet på den inhemska kreditmarknaden. Upplåningen tog framför allt formen av bankkrediter. Som tidigare visats gick största delen av affärsbankernas mycket stora utlåning detta halvår till företagen. Även näringslivets upplåning på kapitalmarknaden var större första halvåret 1974 än motsvarande halvår föregående år.

Näringslivets upplåning på den inhemska kreditmarknaden andra halvåret 1974 blev av betydligt mindre omfattning — framför allt till följd av en allt mer krympande bankutlåning. Som tidigare beskrivits blev dock industrins upplåning i affärsbankerna andra halvåret 1974 större än motsvarande halvår 1973. Upplåningen på kapitalmarknaden blev av ungefär oförändrad omfattning.

För helåret 1974 blev näringslivets nettoupplåning på den inhemska kreditmarknaden något större än året innan. Näringslivets upplåning på kapitalmarknaden som främst sker genom obligationslån och lån förmedlade av kreditaktiebolagen men också genom lån hos försäkringsbolagen blev av ungefär samma omfattning 1974 som 1973. Ökningen av näringslivets upplåning kom framför allt från bankerna — trots den under andra halvåret allt lägre bankutlåningen. Företagens kapitalanskaffning genom aktieemissioner ökade relativt kraftigt.

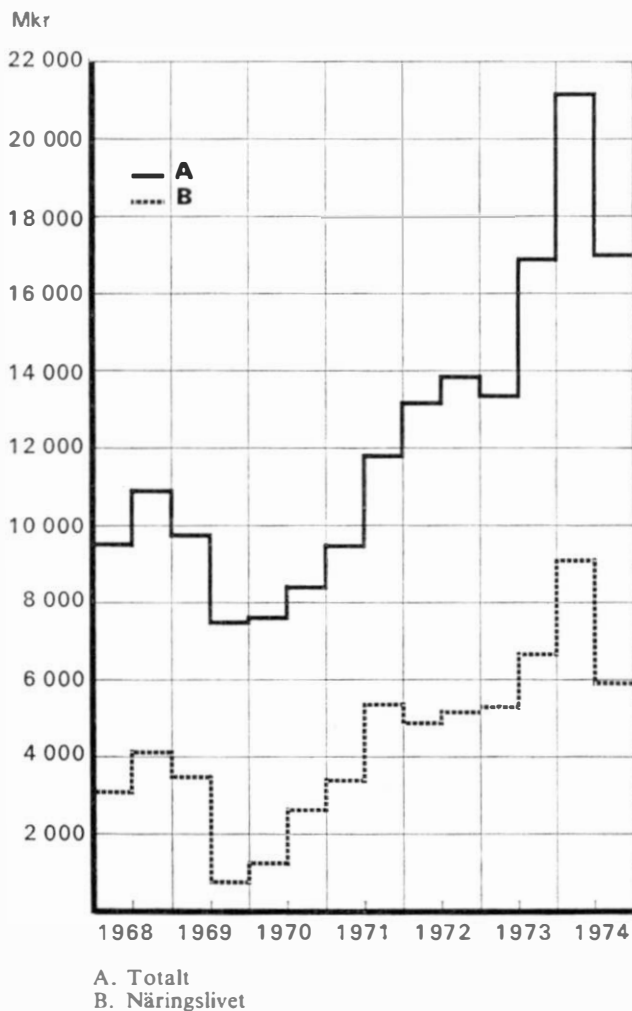
Samtidigt synes näringslivets upplåning utanför den inhemska organiserade kreditmarknaden ha vuxit i snabb takt under andra halvåret 1974 som en följd av den alltmer åtstramade kreditmarknaden. Utvecklingen av bankernas garantiförbindelser ger belägg härför (jfr avsnittet om affärsbankerna).

Näringslivets utnyttjande av utländska kreditmarknader växlade under året. Så länge kreditmarknaden var lätt i Sverige utnyttjades denna i hög grad och företagens nettoskuld till utlandet torde då ha minskat. Senare under året skedde en omsvängning; utlandsfinansieringen, framför allt i anslutning till utrikeshandeln, tilltog. För året som helhet torde företagens nettokreditanskaffning i utlandet varit större 1974 än 1973. Företagens emissioner av obligationer på utländska marknader minskade emellertid.

Företagens totala nettoupplåning blev 1974 något större än 1973. För att täcka det stora finansiella underskottet skedde dock samtidigt en försvagning av näringslivets likviditetsutveckling. Alltsedan slutet av 1970 hade företagens likvida tillgångar ökat i en snabb takt. Under

Diagram F. Kreditmarknaden totalt samt näringslivets upplåning på kreditmarknaden

Nettoflöden per halvår
Säsongrensade uppgifter

1974 synes en viss absolut neddragning av dessa tillgångar ha ägt rum. En bidragande orsak till försvagningen av näringslivets likviditet var företagens avsättningar till arbetsmiljökonton och investeringskonton i riksbanken. Under 1974 inbetalades netto ca 1 040 mkr på sådana konton. Näringslivets likviditetssituation torde ännu vid utgången av 1974 ha varit god med tanke på den under tidigare år kraftiga uppbyggnaden av dessa tillgångar.

Tabell 15. Kreditmarknaden

Långgivare	Låntagare				
	Staten	Kommuner	Bo-städer	Närings-liv	Summa
<i>1973</i>					
Riksbanken	-1 538	5	—	22	-1 511
Affärsbanker	2 811	536	2 994	5 892	12 233
Sparbanker och föreningsbanker	147	-125	1 764	2 393	4 179
Enskilda försäkringsinrättningar	832	147	1 699	1 370	4 048
Offentliga försäkringsinrättningar	1 868	686	3 598	3 130	9 282
Allmänheten	2 030	88	-254	128	1 992
Totalt	6 150	1 337	9 801	12 935	30 223
<i>1974 (prel)</i>					
Riksbanken	8 341	6	—	71	8 418
Affärsbanker	-2 880	260	2 756	5 929	6 065
Sparbanker och föreningsbanker	394	-174	2 391	3 320	5 931
Enskilda försäkringsinrättningar	1 100	100	2 000	1 550	4 750
Offentliga försäkringsinrättningar	1 529	651	3 604	3 505	9 289
Allmänheten	2 237	118	275	1 135	3 765
Totalt	10 721	961	11 026	15 510	38 218

Kreditmarknaden — en sammanfattning

Den totala kreditgivningen på den organiserade kreditmarknaden fortsatte under 1974 som helår att expandera. Totalt kom kreditgivningen att uppgå till något över 38 000 mkr mot ca 30 000 mkr året innan. Som framgår av diagram F var ökningen koncentrerad till årets första hälft. Affärsbankernas kreditgivning blev halverad jämfört med 1973 medan kreditgivningen ökade från både sparbanker och föreningsbanker. Allmänna pensionsfondens kreditgivning blev av i stort sett samma omfattning 1974 som 1973 medan de enskilda försäkringsinrättningarnas placeringar ökade. Såsom närmare redogjorts för i avsnittet om riksbanken gjorde riksbanken omfattande värdepappersförvärv under 1974.

En stor del av tillväxten av den totala kreditgivningen gick till täckandet av ökningen av det statliga budgetunderskottet. Övriga sektorer tillsammans ökade sin upplåning med ett något mindre belopp varav den största delen gick till näringslivet.

Ränteutvecklingen

Ränteutvecklingen i utlandet

Ränteutvecklingen i de ledande industriländerna var dramatisk under 1974. Redan under hösten 1973 hade räntorna på korta placeringar börjat stiga i snabb takt. Denna stegring kulminerade på de flesta håll under första hälften av 1974. Räntorna nådde då rekordhöga nivåer. Under hösten begynte en nedgång som accentuerades mot slutet av året. Bankernas utlåningsräntor visade samma utvecklingsschema fast mindre markant; en mycket hög nivå nåddes i början eller mitten av året, varefter en nedgång följde. De långa räntorna har i många länder fortsatt att stiga även efter det att de korta räntorna och bankräntorna vikit nedåt.

Utvecklingen var något olika på olika *nationella marknader*. I både Västtyskland och Storbritannien nådde dagslåneräntorna sin högsta nivå

Tabell 16. Räntenivån på nationella kreditmarknader

		Stor- britannien	Väst- tyskland	USA	Sverige
<i>Korta räntor</i>					
Bankernas utlånings- ränta till bästa låntagare ¹					
1974	9 jan	14,00	14,00	9,75	7,50
	3 apr	15,00	13,00	9,50	8,50
	26 jun	13,75	12,50	11,75	8,50
	18 sep	13,50	12,50	12,00	9,50
	11 dec	13,50	11,50	10,25	9,50
<i>Långa räntor</i>					
Avkastningen på långa statsobligationer ²					
1973	dec	12,6	9,6	6,4	7,4
1974	mar	13,5	10,4	6,8	7,2
	jun	13,8	10,7	7,0	7,9
	sep	14,6	10,7	7,3*	8,1
	dec	15,7*	10,0*	6,8*	8,2

¹ Källa för utländska marknader: International Finance, Chase Manhattan Bank.

² Storbritannien: månadsgenomsnitt av onsdagsnoteringarna av effektiva räntan på 10 års statsobligationer, källa: Financial Statistics.

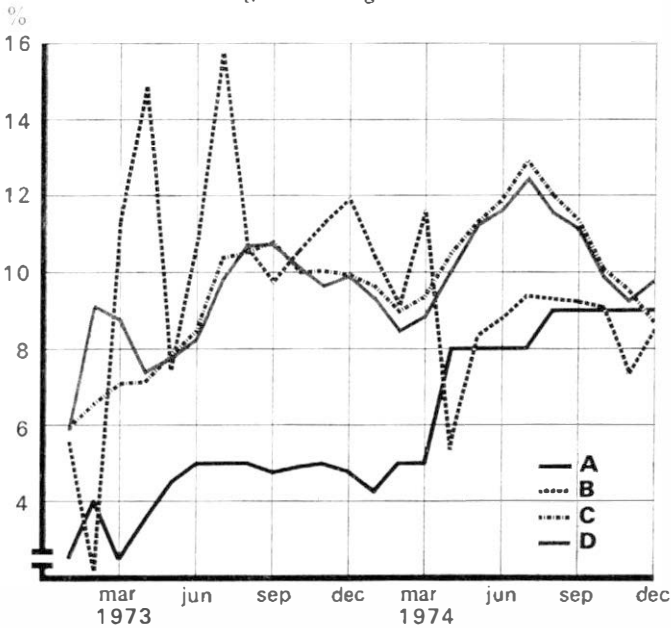
Västtyskland: månadsgenomsnitt av marknadsräntan på statsobligationer, källa: Wertpapierstatistik.

USA: månadsgenomsnitt av marknadsräntan på 10 års statsobligationer, källa: Treasury Bulletin.

Sverige: effektiva räntan på 15 års statsobligationer den 15:e i varje månad, källa: riksgäldskontoret.

* Preliminära uppgifter, källa: International Finance, Chase Manhattan Bank.

Diagram G. Dagslåneräntor

A = Sverige
 B = Västtyskland
 C = USA
 D = Eurodollarmarknaden i London

Anm. Sverige: högsta dagslåneränta under månaden.

Västtyskland: månadsgenomsnitt, källa: Monatsberichte der Deutschen Bundesbank.

USA: månadsgenomsnitt av räntan på federal funds, källa: Federal Reserve Bulletin.

Eurodollar: månadsgenomsnitt, källa: Monatsberichte der Deutschen Bundesbank.

under de första månaderna av 1974. Högsta månadsgenomsnittet för dagslåneräntan i dessa länder inträffade i mars. Den var då omkring 11,5 %. I USA nåddes kulmen något senare eller i juli. Genomsnittsnivån var då 13 %. I Västtyskland och Storbritannien föll dagslåneräntan till omkring 7,5 % mot slutet av året, medan den i USA föll till omkring 9,5 %. Dagslåneräntan kom då ned på en nivå som i vissa fall låg lägre än den svenska, medan nivån i utlandet tidigare legat betydligt över den svenska (diagram G).

Bankernas ränta på lån till bästa låntagare steg under 1974 i många länder upp till 12 à 14 % eller mer. I Västtyskland nådde den sin högsta nivå i januari (14 %), i Storbritannien i april (15 %) och i USA (prime rate) i juli (12 %). Mot slutet av året hade denna ränta sjunkit i nämnda länder med 1 à 2,5 procentenheter — i Västtyskland till 11,5 %, i Storbritannien till 13,5 % och i USA till 10 %. Vid den tiden tillämpade bankerna i Sverige en ränta av omkring 9,5 % på lån av här ifrågavarande slag (tabell 16).

Tabell 17, Räntenivån på marknader för eurovalutor

		Dollar			Pund		
		7 dagar	3 mån	1 år	7 dagar	3 mån	1 år
1974	15 feb	8,25	8,31	8,19	16,00	18,75	16,13
	15 maj	11,38	12,00	11,00	12,50	15,38	16,38
	15 aug	11,88	13,38	12,56	11,50	12,81	13,87
	15 nov	9,63	10,19	9,69	14,75	15,69	15,00

Anm. Uppgifterna avser medelvärdet av köp- och säljnoteringar.

Källa: International Herald Tribune.

Obligationsräntorna steg i många länder under större delen av året. Några uppgifter om den effektiva räntan på utestående industriobligationer som i regel ligger i närheten av emissionsräntorna kan belysa utvecklingstendensen. I Västtyskland nådde den en nivå av närmare 11,5 % i slutet av mars, på vilken nivå den låg kvar till november, då den sjönk till 11 %. I Storbritannien låg den på 13,5 % vid årets början, steg därefter under hela året och låg på drygt 19 % i december. I USA steg emissionsräntan till 10,3 % i augusti, varefter den sjönk till 9 % vid årets slut. Som jämförelse kan nämnas att lägsta emissionsränta för industriobligationer i Sverige var 8,25 % under årets senare månader (diagram H).

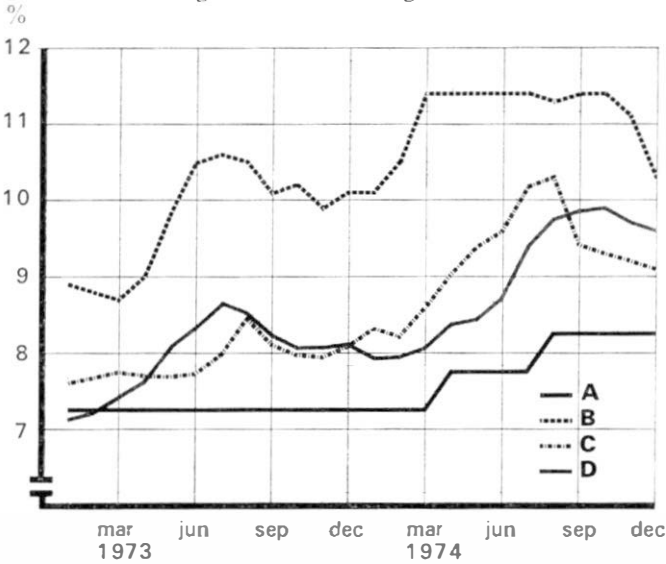
De internationella marknaderna karakteriserades under 1974 liksom de nationella av kraftiga räntehöjningar under en stor del av året. Liksom på de större nationella marknaderna nådde de korta internationella räntorna upp på mycket höga nivåer redan under första halvåret men föll därefter, medan de långa internationella räntorna fortsatte att stiga under större delen av året. Räntan på eurodollar med 1 års bindning steg från januari till juli från 9,5 % till 13 %. Den sjönk därefter och låg vid slutet av året strax under 10 % (tabell 17).

Räntan på eurobondmarknaden steg under 1974 från en nivå vid årets början på omkring 8 % till omkring 10 % i oktober. Under årets sista månader föll den något (diagram H).

Den allmänna räntenivåns utveckling i Sverige

Den allmänna räntenivån i Sverige, vilken i stor utsträckning legat stilla sedan i slutet av 1971, höjdes kraftigt under 1974. Bakgrunden till uppjusteringen var ränteutvecklingen i utlandet och dess effekt på kapitalrörelserna mellan Sverige och utlandet. Till följd av snabba räntestegringar i utlandet i slutet av 1973 och i början av 1974 kom räntenivån i Sverige att ligga betydligt under räntenivån i ett stort antal länder. Denna utveckling utlöste kraftiga kapitalrörelser från Sverige, vilket utsatte den svenska valutareserven för stora påfrestningar.

Diagram H. Industriobligationsräntor

A = Sverige
 B = Västtyskland
 C = USA
 D = Eurobonds i London

Anm. Sverige: lägsta emissionsränta under månaden.

Västtyskland: månadsgenomsnitt av marknadsräntenoteringar, källa: Wertpapierstatistik.

USA: månadsgenomsnitt av emissionsräntenoteringar, källa: Treasury Bulletin.

Eurobonds i London: marknadsräntan på eurobonds i London utställda av amerikanska dotterföretag, källa: International Finance, Chase Manhattan Bank.

För att möta denna utveckling beslöt riksbanken i början av april att höja diskontot från 5 % till 6 % samt att höja affärsbankernas kassakvoter från 1 % till 5 %. Genom den senare åtgärden tvingades de flesta banker till upplåning i riksbanken, i många fall till straffränta vilket inte förekommit på lång tid. Samtidigt höjde riksgäldskontoret diskontot på 3-månaders skattkamarväxlar till 8 %. Genom dessa åtgärder pressades vissa korta räntor, såsom dagslåneräntan och specialinlåningsräntan, upp till en nivå av omkring 8 %. De vanliga inlåningsräntorna samt de rörliga utlåningsräntorna höjdes liksom diskontot med 1 %.

Senare under april överenskomms att affärsbankerna skulle kunna höja sina utlåningsräntor ytterligare något, genomsnittligt per bank dock högst 0,2 procentenheter inklusive avgifter. Bostadsbyggnadskrediter skulle inte beröras av den extra höjningen. Av övriga räntor skulle främst de höjas som utgick på lån där upplåning i utlandet kunde vara ett alternativ. En generell höjning genomfördes av räntan på krediter i räkning med 1/4 %. Samma slags uppgörelse skedde med sparbanker

och föreningsbanker. Inom ramen för 0,2 % tilläts sparbankerna att höja räntan på obundna bottenlån i bostadsfastigheter; i de fall där särskilt låg ränta utgått (6,75 % före diskontohöjningen) skulle en höjning med 1/4 % få ske.

I augusti höjde riksbanken på nytt diskontot med 1 % i syfte att bättre anpassa den svenska räntenivån till den utländska. De rörliga räntorna kom härigenom att justeras uppåt med 1 %. För dagslåneräntan och specialinlåningsräntan innebar det en stegring till omkring 9 %.

Efter samråd i december meddelade riksbanken att den inte skulle motsätta sig ytterligare en begränsad höjning som sparbankerna ansåg ofrånkomlig från räntabilitetssynpunkt. Räntorna för enhetslån i småhus, dock ej för lån i statsbelånade sådana byggda 1965 och senare, skulle få höjas med 1/4 %. Den sammanlagda genomsnittliga ränteglidningen sedan mars 1974 skulle dock inte få överskrida 0,3 %.

Genom företagna ränteanalyser har konstaterats att räntestegringen från slutet av mars 1974 till slutet av september 1974 varit minst hos affärsbankerna eller 2,12 %. Hos sparbankerna var den 2,20 % och hos föreningsbankerna 2,23 %. Uppgifterna gäller bankernas rörliga räntor och avser ränte- och avgiftsinkomster i procent av total utlåning, disponerat belopp. Stegningen hänförde sig så gott som helt till genomsnittsräntorna. Genomsnittsavgifterna förändrades knappast alls.

Undersökningen täcker en period under vilken diskontot höjdes med 2 %. Stegningen utöver diskontot blev således mindre än 0,2 % hos affärsbankerna, ganska precis 0,2 % hos sparbankerna och något mer hos föreningsbankerna. Mellan individuella banker förekom en viss spridning, innebärande att förutom vissa föreningsbanker även några enskilda sparbanker och affärsbanker höjde sina genomsnittsräntor med mer än 0,2 %.

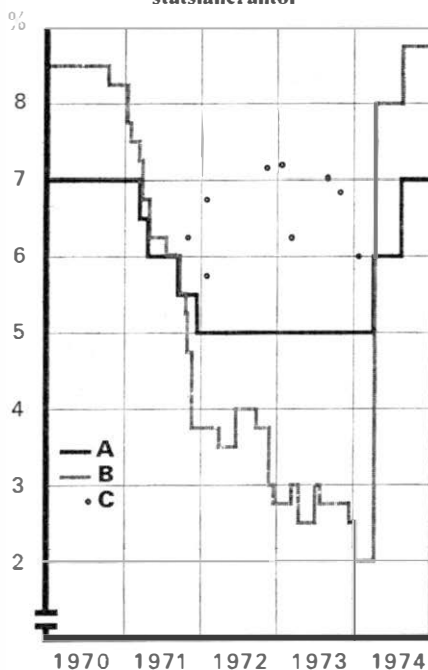
Räntenivån på den långa marknaden steg mindre kraftigt. I samband med de båda diskontohöjningarna under året höjdes den långa räntan med 1/2 % vardera gången. Under loppet av året höjdes således nivån för den långa räntan med 1 %. Långa statsobligationer emitterades i början av året till en räntesats på 7 % och i slutet av året till 8 %. För långa industrilån uppjusterades räntan från 7,25 %—7,50 % till 8,25 %—8,50 %.

Diskontot och vissa penningmarknadsräntor

Riksbankens officiella diskonto ändrades vid två tillfällen under 1974. Efter att sedan den 12 november 1971 ha legat på 5 %, höjdes diskontot fr. o. m. den 3 april till 6 %. Den 16 augusti höjdes det på nytt med en procentenhet till 7 % (diagram J).

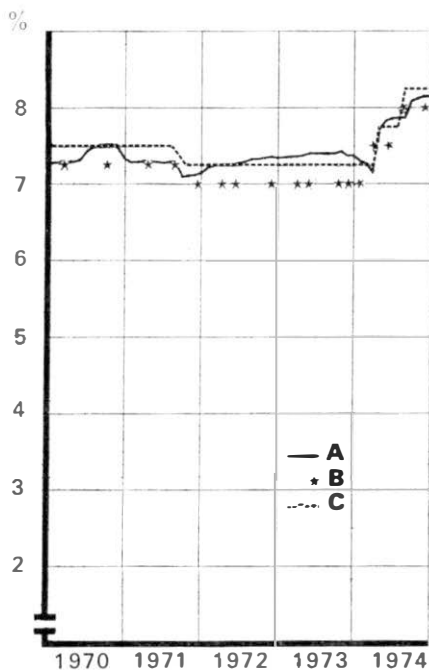
Reglerna för bankernas upplåning i riksbanken har varit oförändrade sedan januari 1971. Räntesatsen vid upplåning i riksbanken är enligt dessa regler lika med gällande diskonto under förutsättning att upplå-

Diagram I. Riksbankens diskonto
samt vissa kortfristiga
statslåneräntor

- A. Riksbankens diskonto
- B. Diskonto för tre månaders skattkamarväxlar
- C. Effektiv ränta vid emissionstillfället för statslån med högst sju års löptid

Diagram K. Emissionsräntor samt
effektiv ränta på statliga lån

- A. Effektiv ränta på statliga lån med 15 års återstående löptid
- B. Emissionsränta för långa statslån
- C. Emissionsränta för långa industrilån

ningen ej överstiger 75 % av den låntagande bankens egna kapital. För upplåning över denna gräns utgår straffränta med en räntesats, som ligger två procentenheter över diskontot.

Räntan på *dagslån* mellan kreditinstituten var under årets tre första månader liksom under hela föregående år jämförelsevis låg. Riksgäldskontoret betalade under denna tid mellan 1,0 % och 1,5 % för sin upplåning på dagslånegemarknaden, medan lån mellan kreditinstituten varierade mellan 1,0 % och 5,0 %. Den högre räntesatsen gällde framför allt under slutet av februari och under större delen av mars, då en viss åtstramning av penningmarknaden ägde rum till följd av ett betydande valutautflöde från riksbanken.

Efter den åtstramning, som inleddes i början av april, uppstod en totalt förändrad situation på penningmarknaden. Genom den omfattande riksbanksupplåning, som riksbanken tvingade fram genom att höja affärsbankernas kassakvoter och som i många fall passerade det tak efter vilket straffränta utgår, pressades dagslåneräntan upp till 8 %. Samtidigt höjde riksgäldskontoret sin dagsupplåningsränta till 6,25 %.

Tabell 18. Riksgäldskontorets diskonto vid försäljning av skattkammarväxlar

Löptid	Procent							
	1971				1972			
	31.3	30.6	30.9	31.12	31.3	30.6	30.9	31.12
3 mån	6,75	6,25	5,50	3,75	3,50	4,00	3,75	2,75
6 mån	—	—	—	4,25	4,25	—	4,25	4,00
9—12 mån	—	—	—	—	—	—	—	—
	1973				1974			
	31.3	30.6	30.9	31.12	31.3	30.6	30.9	31.12
	31.3	30.6	30.9	31.12	31.3	30.6	30.9	31.12
3 mån	3,00	3,00	2,75	2,50	2,00	8,00	8,75	8,75
6 mån	3,75	3,50	3,50	3,25	2,75	—	—	8,75
9—12 mån	—	—	—	3,75	3,25	—	—	—

Efter diskontohöjningen i augusti steg dagslåneräntan till 9 %, där den kom att ligga under resten av året, med undantag för ett par kortare perioder i samband med skatteutbetalningarna i september och november, då den sjönk till den nivå som riksgäldskontoret under hösten betalade för sin dagsupplåning, 7,25 %.

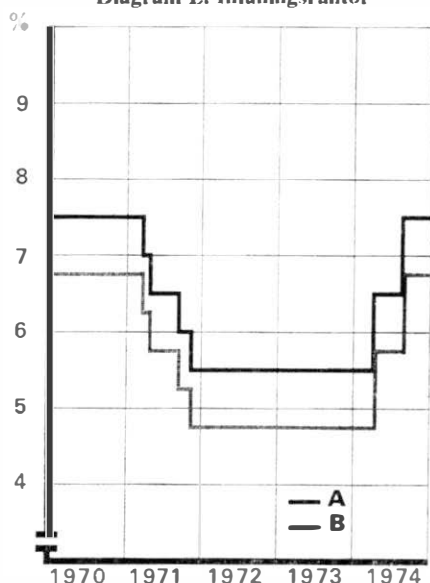
Diskontot för skattkammarväxlar med en löptid på tre månader låg under årets tre första månader på 2 %. I april höjdes det till 8 % och i augusti till 8,75 % (diagram I och tabell 18).

Kreditinstitutens in- och utlåningsräntor

Bankernas annonserade inlåningsräntor, vilka som regel under senare år stått i en fast relation till riksbankens diskonto, höjdes i samband med diskontohöjningarna i april och augusti med en procentenhet vid vardera tillfället. Räntan på kapitalräkning med 12 månaders uppsägning, vilken är den högsta annonserade inlåningsräntan, har som en följd av detta höjts från 5,5 % till 7,5 % under 1974, medan räntan på kapital-samlingsräkning och kapitalsparräkning, från vilka uttag av mindre belopp kan göras utan uppsägning, har höjts från 4,75 % till 6,75 % under motsvarande tid (diagram L).

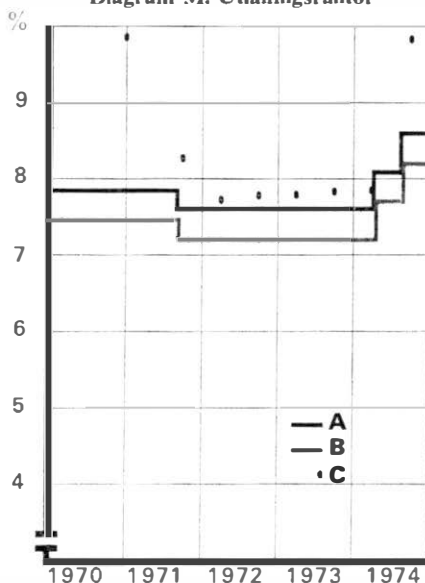
Vid två tillfällen under året, per den 31 maj och per den 30 november, inhämtar bankinspektionen uppgifter från bankinstituten rörande räntan för inlåning på särskilda villkor, s. k. specialinlåning. Den 31 maj 1974 låg denna ränta i genomsnitt för samtliga affärsbanker på 7,2 % för sådan inlåning som räntebundits efter diskontohöjningen den 3 april 1974. För sparbankerna var motsvarande ränta 7,5 %. Räntegottgörelsen på specialinlåning varierade dock beroende på bindningstid. För inlåning som räntebundits mellan en och tre månader utgick hos affärsbanker en ränta på i medeltal 7,4 %, medan motsvarande ränta

Diagram L. Inlåningsräntor

- A. Ränta på kapitalräkning med 12 månaders uppsägning
B. Ränta på kapitalsamlingsräkning

Diagram M. Utlåningsräntor

- A. Försäkringsbolagens ränta på lån mot säkerhet i stora förstklassiga industrifastigheter, fast ränta
B. Hypoteksinstitutens ränta på lån mot inteckning i bostadsfastighet, fast ränta
C. Affärsbankernas medelränta för annan utlåning än krediter i räkning och diskonterade växlar

hos sparbankerna var 8,1 %. I slutet av november hade genomsnittsräntan för specialinlåning stigit till 8,5 % hos affärsbankerna och till 8,7 % hos sparbankerna. I fråga om inlåning med en bindningstid på mellan en och tre månader låg räntegottgörelsen på 8,8 % hos både affärsbanker och sparbanker.

Bankinstitutens rörliga utlåningsräntor, vilka av affärsbankerna, sparbankerna och föreningsbankerna annonseras som ett intervall inom vilket den ifrågavarande utlåningsformens ränta ligger, höjdes genomgående med en procentenhet i april och augusti då diskontot höjdes. Under året genomfördes dessutom, som inledningsvis nämnts, höjningar av vissa utlåningsräntor utöver de som föranletts av diskontohöjningarna.

De bundna utlåningsräntorna, vilka normalt följer förändringarna av den långfristiga obligationsräntan, höjdes med en halv procentenhet efter diskontohöjningarna i april och augusti. Bostadsinstitutens bundna lån mot säkerhet av primärinteckning i bostadsfastighet kom efter senaste höjningen att ligga vid 8,20 %, medan försäkringsbolagens bundna lån till kommuner och industrier mot bästa säkerhet kom att ligga vid 8,35 respektive 8,60 % (diagram M).

Emissionsräntor för obligationer och förlagsbevis

Under 1974 emitterade staten ett kort obligationslån. Lånet som gavs ut i januari, emitterades till pari och hade en löptid på 4 år och en räntefot på 6 %. Fem långa statslån emitterades under året — i februari, april, juli, augusti och december. Samtliga hade en löptid på 10 år, medan räntan var 7 % på det första lånet. 7.5 % på de två därpå följande och 8 % på de senaste (diagram K och tabell 19).

Statens långfristiga upplåning under 1974 skedde förutom i form av räntebärande obligationslån i form av premieobligationslån och sparobligationslån. Tre premieobligationslån emitterades under året — i mars, maj och september. De totala vinstbeloppen var av sådan storlek att de svarade mot en effektiv ränta på 5,93 %, 5,94 % respektive 6 %. Ett sjuårigt sparobligationslån emitterades i november. Avkastningen ges i form av en garanterad årsränta på 7 % samt efter löptidens slut en skattefri bonus på 23 % av inköpsvärdet, vilket sammanlagt motsvarar en årlig avkastning på i genomsnitt 9 % per år. Föregående års sparobligationslån gav en avkastning på i genomsnitt 8 % per år, inklusive bonus.

I mars 1973 hade de bostadsfinansierande institutens upplåning på obligationsmarknaden ändrats på så sätt att en gemensam upplåningsform ersatt den tidigare uppdelningen mellan upplåning för bostadsfastigheter och övriga fastigheter. Under första kvartalet 1974 var emis-

Tabell 19. Emissionsvillkor för långfristiga obligations- och förlagslån

Läntagare	Procent					
	1971		12.11 1971- 26.3 1973	27.3 1973- 2.4 1974	3.4 1974- 15.8 1974	16.8 1974- 31.12 1974
	23.4—9.9	10.9—11.11				
Staten	7,25	7,0	7,0	7,0	7,5	8,0
Bostadsinstitut						
bostadsfastigheter	7,25	7,0	7,0	7,0 ¹	7,5	8,0
övriga fastigheter	7,5	7,25	7,25			
Industrier						
obligationslån	7,5—7,75	7,25—7,5	7,25—7,5	7,25—7,5	7,75—8,0	8,25—8,5
förlagslån	8,0—8,25	7,75—8,0	7,75—8,0	7,75—8,0	8,25—8,5	8,75—9,0
Kommuner	7,5	7,25	7,25	7,25	7,25	8,25
Banker (förlagslån)	7,75	7,5	7,5	7,5	8,0	8,5
Riksbankens diskonto	6,0	5,5	5,0	5,0	6,0	7,0

¹Från 27.3 1973 sammanslogs lån för bostadsfinansiering och lån för finansiering av övriga fastigheter till ett lån med nominell ränta 7 % och emissionskursen 99,75 % (den effektiva räntan, 7,025 %, motsvarar genomsnittsräntan för de två tidigare lånen).

sionsräntan 7 %. I samband med diskontohöjningen i april blev emissionsräntan för bostadsobligationer 7,5 % för att i augusti justeras upp ytterligare en halv procent till 8 %. Under hela året var emissionskursen 99,75 %.

I februari introducerades en ny konstruktion för bostadsobligationer. Tidigare hade bostadsinstituten liksom övriga obligationslåntagare ensidig uppsägningsrätt efter 10 år. Detta innebar att i praktiken justering av räntan endast skulle komma att ske om ränteläget efter 10 år vore lägre än vid emissionstidpunkten. Med de nya villkoren kommer efter 10 år en automatisk anpassning att ske till den då aktuella räntenivån på motsvarande lån. I praktiken innebär detta att räntan på bostadsobligationer blivit stegvis rörlig.

Sammanlagt sex kommunlån emitterades under 1974, de fyra första i april, maj och juni (två lån). Lånen löpte på 15 år och hade en räntefot på 7,75 %. I september och oktober emitterades ytterligare två lån med en räntefot på 8,25 %.

Fram till och med mars 1974 emitterades industriobligationer till 7,25—7,5 % ränta. Differentieringen i emissionsvillkor hade dithills skett schematiskt och avgörande hade i huvudsak varit om det låntagande företaget varit börsnoterat eller ej. Under våren startade försök att vid villkorssättningen gruppera låntagarna på grundval av för obligationsköparna väsentligare faktorer, såsom resultatutveckling, soliditet, lånekonstruktion m. m. Samtidigt skedde en förkortning av löptiden för industriobligationer från tidigare 20 år till 15 år medan kraftlånen bibehölls vid 20—25 år. Lägsta emissionsränta för industriobligationer blev efter diskontohöjningen i april 7,75 % och efter diskontohöjningen i augusti 8,25 % medan för kraftlån emissionsräntan blev $7\frac{7}{8}$ % respektive $8\frac{3}{8}$ %.

De effektiva räntorna på statsobligationer

De effektiva räntorna för utelöpande korta och långa statsobligationer sjönk under första kvartalet 1974. I mars låg de effektiva räntorna för korta lån omkring 6,70 % och för långa lån omkring 7,20 %, vilket kan jämföras med motsvarande emissionsräntor på 6,0 % respektive 7,0 %. Efter diskontohöjningarna i april och augusti steg de effektiva räntorna för både korta och långa lån. På korta lån steg de kraftigast och låg i slutet av året på omkring 8,80 %. På långa lån steg de till omkring 8,20 % eller omkring 0,2 % över motsvarande emissionsräntor (tabell 20).

Kurser och effektiv avkastning på aktier

Aktiekurserna steg enligt Affärsvärldens generalindex med omkring 22 % räknat från 31 december 1973 till i början av maj 1974, då årets högsta värde noterades på detta index. Under återstoden av året sjönk

Tabell 20. Köpkurser och effektiv förräntning för vissa statslån

											Procent
Kurser						Effektiv ränta					
1973		1974				1973		1974			
31/12	31/3	30/6	30/9	31/12		31/12	31/3	30/6	30/9	31/12	
Lån med kort återstående löptid											
4 1/2 % 1955/65/79	88	91	86	85	85	7,25	6,61	8,05	8,52	8,72	
6 1/2 % 1973/77	98 1/4	99 1/2	96 1/4	95	95	7,11	6,69	8,04	8,77	8,99	
6 3/4 % 1966/76/77	98 3/4	100	96 3/4	95	95	7,13	6,75	7,90	8,68	8,83	
Lån med lång återstående löptid											
3 % 1945/55/85	67	68 1/4	64 1/2	63 3/4	64	7,29	7,15	7,89	8,12	8,17	
5 1/4 % 1964/78/82	87 1/2	88 3/4	85 1/4	84	84	7,29	7,12	7,82	8,14	8,22	
6 % 1969/84	90 3/4	92	88	86 1/4	86 1/4	7,32	7,15	7,80	8,13	8,17	
7 1/4 % 1970/85	100	100	96 1/4	94	94	7,25	7,25	7,78	8,12	8,13	

index trendmässigt och låg den 31 december 1974 19 % under nämnda toppnotering i maj. Räknat på indexvärdena vid årets första och sista dag har generalindex sjunkit med 2 %. Motsvarande siffra för 1973 var en minskning med 0,3 %.

För såväl skogsföretag som bruksföretag steg aktieindex mycket kraftigt i början av året. När de högsta värdena för dessa två grupper noterades i maj hade index räknat från årets början stigit med omkring 45 %. Därefter sjönk emellertid värdena på dessa index och i slutet av året låg de 29 % respektive 23 % under sina högsta värden för året, noterade i maj. Bankaktier, vilka varit fallande under både 1972 och 1973, noterade en viss uppgång och låg under 1974 i medeltal drygt 7 % över indexvärdena ett år tidigare.

Direktavkastningen på börsnoterade aktier, dvs. kvoten mellan nominell avkastning och kurs, sjönk under första kvartalet 1974 för det totala antalet stam- och preferensaktier, men steg därefter under återstoden av året (tabell 21).

Bankinstitutens utlåningsräntor enligt ränteanalysen

Två gånger om året, den 31 mars och den 30 september, genomför riksbanken tillsammans med bankinspektionen en analys av bankinstitutens utlåningsräntor. Analysen omfattar samtliga bankinstitut: affärsbanker, sparbanker och föreningsbanker (före september 1974 centralkassor för jordbrukskredit). Efter sammanslagningen av Postbanken och Kreditbanken den 1 juli 1974 ingår den nybildade PKbanken i stället för Kreditbanken bland affärsbankerna, medan Postbanken som tidigare särredovisades utgått. I detta avsnitt lämnas en redogörelse för den

Tabell 21. Direktavkastning på börsnoterade aktier

	Procent							
	mar	jun	sep	dec	mar	jun	sep	dec
	1971				1972			
Stamaktier, totalt	4,41	4,41	4,58	4,12	3,81	3,88	3,72	3,75
Verkstäder	3,29	3,16	3,37	3,03	2,82	2,83	2,71	2,77
Skogsindustrier	6,29	7,16	7,56	6,66	6,01	5,91	5,57	5,04
Järnverk och bruksföretag	4,47	4,80	5,03	4,96	4,19	4,12	4,21	4,42
Rederier	5,95	6,78	7,08	7,31	6,91	6,97	6,49	5,78
Banker	6,85	6,31	6,09	5,87	6,36	7,25	6,80	6,87
Preferensaktier, totalt	8,25	8,63	8,16	7,94	8,41	8,63	8,84	8,47
	1973				1974			
Stamaktier, totalt	3,91	3,73	3,92	4,04	3,88	4,17	4,57	4,74
Verkstäder	3,08	2,90	3,10	3,32	3,30	3,56	4,06	4,26
Skogsindustrier	4,79	4,50	4,76	4,36	4,01	3,94	4,75	5,25
Järnverk och bruksföretag	3,94	3,73	4,17	4,28	4,11	4,31	4,96	5,20
Rederier	5,09	3,86	3,93	5,14	4,59	4,86	5,63	6,37
Banker	7,24	7,49	7,34	7,01	7,34	8,03	7,60	7,51
Preferensaktier, totalt	8,15	8,51	8,48	8,51	8,04	8,93	9,20	9,10

senaste ränteanalysen avseende den 30 september 1974. En beskrivning ges dels över räntestrukturen per nämnda datum, dels över förändringarna av medelräntor för olika creditslag under närmast föregående ettårsperiod. Inledningsvis förklaras de beräkningsmetoder som använts vid framräkningen av de vägda medelräntor som redovisas i avsnittet.

Förekomsten av avgifter på kontrakterade belopp i fråga om krediter i räkning samt utnyttjandegraden av dessa belopp komplicerar jämförelser av lånekostnader mellan olika former av utnyttjad kredit. För att möjliggöra jämförelser av detta slag måste avgifterna vägas samman med ifrågavarande räntesatser på de disponerade medlen. I de tabeller som här redovisas har i förekommande fall avgiften dubblerats och adderats till den för de disponerade medlen gällande medelräntan. Det har med andra ord schablonmässigt förutsatts att beviljade krediter varit utnyttjade till halva sitt belopp.

Till belysning av *räntestrukturen* redovisas i tabell 22 medelräntorna för de viktigaste kredit- och låneformerna hos bankinstituten samt den totala utlåningens fördelning mellan dessa creditslag. Av tabellen framgår att den genomsnittliga räntenivån väsentligt skiljer sig mellan de olika institutgrupperna. Affärsbankernas genomsnittliga räntenivå ligger betydligt högre än sparbankernas och föreningsbankernas, vilket främst förklaras av skillnader i utlåningens fördelning på olika utlåningsformer samt graden av säkerhet hos dessa. Den övervägande delen av affärsbankernas totala utlåning består av checkräkningskrediter, växlar eller andra krediter av betydelse för näringslivet och betingar en relativt hög

Tabell 22. Medelräntor för olika kreditslag samt kreditslagens relativa andel av den totala utlåningen

Uppgifterna avser den 30 september 1974

	Affärsbanker		Sparbanker		Föreningsbanker	
	Ränta	Andel	Ränta	Andel	Ränta	Andel
Bostadsbyggnadskrediter	9,89	18,4	9,73	12,6	10,22	4,1
Övriga krediter i räkning	11,10	21,2	10,98	3,3	11,16	5,4
Diskonterade växlar	10,40	4,3	10,42	0,3	10,28	3,6
Lån mot inteckning i bostadsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	9,76	16,2	9,42	53,4	9,35	19,5
Lån mot borgen	10,29	7,0	10,23	5,7	10,25	10,2
Lån mot inteckning i industrifastigheter	9,73	5,7	9,90	1,0	9,65	1,2
Lån till kommuner på över 5 år	8,91	3,7	8,91	6,4	9,14	2,5
Lån mot inteckning i jordbruksfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet	9,82	0,8	9,01	4,5	9,13	36,5
Jordbrukslån mot statlig garanti	9,24	0,0	8,97	0,5	9,01	9,7
Övrig utlåning	9,92	22,7	10,03	12,3	9,80	7,3
Totalt	10,14	100,0	9,49	100,0	9,52	100,0

Anm. För bostadsbyggnadskrediter och krediter i räkning tillämpas avgifter. Dessa utgår på kontrakterat belopp, medan räntor utgår på disponerat belopp. För nämnda krediter har vid framräkning av redovisad medelränta, som avser att gälla lånekostnad (räntor och avgifter) för disponerat belopp, avgiften vägts in med sitt dubbla belopp.

ränta. Både sparbankerna och föreningsbankerna har däremot huvud delen av sin utlåning förlagd till bottenlån i bostads- respektive jordbruksfastigheter, vilka har en jämförelsevis låg ränta. Den ränteglidning som ägde rum under 1974 medförde att olikheten mellan institutgrupperna i fråga om genomsnittsränta för de redovisade huvudtyperna av krediter minskade något.

En mer detaljerad bild av räntestrukturen hos de tre institutgrupperna ges i tabell 23, vilken redovisar räntesatser och avgifter för samtliga kreditslag som ingår i ränteanalysen. Härutöver innehåller ränteanalysen även spridningsmått för räntesatser och avgifter liksom även beloppen på de olika utlåningsformerna. En översiktlig beskrivning av dessa uppgifter ges nedan.

Bostadsbyggnadskrediter, vilka endast hos affärsbankerna och sparbankerna utgör en mer betydande del av institutens totala utlåning, uppgick hos dessa institut totalt till 12,9 respektive 4,8 miljarder kronor

Tabell 23. Medelräntor den 30 september 1974

	Affärsbanker		Sparbanker		Förenings- banker	
	Av- gift	Ränte- sats	Av- gift	Ränte- sats	Av- gift	Ränte- sats
1. Byggnadskrediter						
A. Bostadsfastigheter (kontrakterat belopp)	0,44	9,04	0,09	9,55	0,58	9,12
B. Andra fastigheter (kontrakterat belopp)	0,51	9,72	0,27	9,76	0,77	9,16
C. Tillfälliga bostadskrediter		9,79		9,69		9,23
2. Övriga krediter i räkning						
A. Till kommuner (kontrakterat belopp)	0,63	8,95	0,71	8,82	1,00	9,24
B. Till övriga (kontrakterat belopp)						
a) mot säkerhet	0,95	9,21	0,98	9,25	0,99	9,21
b) utan säkerhet	1,54	9,56	1,25	9,66	1,30	9,34
3. Diskonterade växlar		10,40		10,42		10,28
4. Övriga krediter						
A. Mot statlig garanti						
a) jordbruksgarantilån		9,24		8,97		9,01
b) industri- och hotellgarantilån		9,53		9,81		9,65
c) övriga garantilån		9,23		8,23		9,03
B. Till kommuner och därmed jämförlig samfällighet						
a) lån ställda att återbetalas inom fem år		9,47		9,29		9,19
b) övriga lån		8,91		8,91		9,14
C. Mot obligationer		9,95		9,95		9,82
D. Mot börsnoterade aktier och förlagsbevis		9,96		10,27		10,04
E. Mot inteckning i bostadsfastigheter						
a) inom 75 % av uppskattningsvärdet		9,76		9,42		9,35
b) över 75 % av uppskattningsvärdet		10,25		10,24		10,05
F. Mot inteckning i kontors- och affärsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet		9,86		9,61		9,38
G. Mot inteckning i jordbruks- och skogsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet		9,82		9,01		9,13
H. Mot inteckning i fritidsfastigheter		10,42		10,15		9,83
I. Mot inteckning i industrifastigheter		9,73		9,90		9,65
J. Mot övrig real säkerhet		9,63		9,47		9,79
K. Mot borgen		10,29		10,23		10,25
L. Utan särskild säkerhet						
a) sparlån		10,78		10,75		10,52
b) kortvariga krediter till näringsidkare i och för hans rörelse		11,12		10,84		9,69
c) övriga		10,98		10,62		10,70
Summa övriga krediter		9,83		9,50		9,36

Anm. Där ej annat anges avser uppgifterna medelränta på disponerat belopp. Avgift och ränta kan ej sammanläggas till en procentuell lånekostnad utan uppjustering av avgiften, eftersom avgift utgår på hela det kontrakterade beloppet och ej enbart på den disponerade delen därav.

i kontrakterat belopp. Hos affärsbankerna låg räntan för 80 % av detta belopp på mellan 8,75 % och 9,50 %. Lägsta räntan var 7,50 % med en avgift på 1 % och högsta 11,00 % utan avgift. Hos sparbankerna låg räntan för 80 % av det kontrakterade beloppet på mellan 8,75 % och 10,00 %.

Krediter i räkning uppgick hos affärsbankerna till ett totalt kontrakterat belopp på 22,3 miljarder kronor. Den helt dominerande delen av affärsbankernas utlåning i denna form, 20,8 miljarder kronor, utgjordes av utlåning mot säkerhet. För 80 % av detta belopp utgick en ränta på mellan 9,00 % och 9,75 %.

Lånen eller de s. k. övriga krediterna utgjorde den dominerande delen av bankinstitutens kreditgivning. Hos affärsbankerna uppgick denna form av utlåning till 36,9 miljarder kronor eller 56,1 % av deras totala kreditgivning. För 80 % av detta belopp utgick en ränta på mellan 9,00 % och 10,75 %. Lägsta tillämpade räntesats var 7,06 % och högsta 17,25 %. Räntespridningen var således mycket stor mellan olika lån inom denna grupp, vilket främst förklaras av de stora skillnader som förekommer i fråga om säkerhet.

Hos sparbankerna, där lånen omfattade ett totalt belopp på 31,2 miljarder kronor eller 83,8 % av deras totala kreditgivning, var den genomsnittliga låneräntan lägre än hos affärsbankerna. En förklaring härtill är bl. a. det förhållandet att inte mindre än 19,9 miljarder kronor eller 63,8 % av de s. k. övriga krediterna utgjordes av lån mot inteckning i bostadsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet. Medelräntan på

Tabell 24. Förändringar i medelräntor från den 30 september 1973 till den 30 september 1974 för några större grupper av kreditslag

	Affärsbanker	Sparbanker	Föreningsbanker
Bostadsbyggnadskrediter			
ränta och dubbel avgift	+2,06	+2,07	+2,16
ränta	+2,08	+2,10	+1,96
avgift	-0,01	-0,02	+0,10
Övriga krediter i räkning			
ränta och dubbel avgift	+2,21	+2,21	+2,23
ränta	+2,20	+2,17	+2,21
avgift	±0,00	+0,02	+0,01
Diskonterade växlar	+2,20	+1,87	+1,88
Lån	+2,17	+2,24	+2,26
Totalt	+2,16	+2,22	+2,24

Anm. Vid sammanvägningar av grundmaterialets olika ränteuppgifter har som vikter använts kreditslagets relativa andelar den 30 september 1973. På grund av sammanslagningen mellan Postbanken och Kreditbanken den 1 juli 1974 har för jämförbarhetens skull Postbanken vägt in bland affärsbankerna per ultimo september 1973.

denna utlåningsform låg på 9,42 % med en förhållandevis liten spridning; 80 % av det totalt utlånade beloppet hade en räntesats på mellan 9,00 % och 10,00 %.

Hos föreningsbankerna uppgick lånen till ett totalt belopp av 6,0 miljarder kronor eller 86,9 % av deras totala kreditgivning. Av detta belopp utgjordes 2,5 miljarder kronor av utlåning mot inteckning i jordbruks- och skogsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet. Medelräntan på denna utlåningsform låg på 9,13 % med en liten spridning; på 80 % av det utlånade beloppet låg räntan mellan 9,00 % och 9,50 %.

Förändringen av medelräntorna för vissa huvudtyper av krediter liksom för den totala utlåningen hos de olika bankinstituten framgår av tabell 24. I tabell 25 ges en mer detaljerad bild av förändringen i medelräntor och avgifter. Uppgifterna avser i båda tabellerna den absoluta förändringen i räntesatser och avgifter från den 30 september 1973 till motsvarande tidpunkt 1974. Beträffande förändringen för affärsbankssektorn mellan de två tidpunkterna har hänsyn tagits till den nybildade PKbanken genom att värdena för Postbanken i september 1973 vägs ihop med motsvarande värden för Kreditbanken.

Vid de sammanvägningar som gjorts i tabell 24 (alla redovisade kreditslag utom diskonterade växlar) och i tabell 25 (endast "summa övriga krediter") har som vikter använts den totala utlåningens fördelning per ultimo september 1973. Härigenom undviks effekter av eventuella förskjutningar i utlåningens fördelning på de i grundmaterialet särredovisade kreditlagen mellan de två undersökningstidpunkterna.

Som framgår av tabell 24 ökade den totala genomsnittliga räntenivån hos affärsbankerna med 2,16 procentenheter under ettårsperioden ultimo september 1973—ultimo september 1974. Av denna ökning motsvarades två procentenheter av diskontohöjningar, medan resterande 0,16 procentenheter utgjordes av en allmän ränteglidning. Räntor och avgifter för krediter i räkning hos affärsbankerna ökade under den aktuella tidsperioden med tillsammans 0,21 procentenheter utöver vad som motsvarades av diskontohöjningarna, medan de s. k. övriga krediterna hade en motsvarande ränteglidning på 0,17 procentenheter.

Sparbankerna ökade under nämnda period sin genomsnittliga räntenivå med 2,22 procentenheter, varav 0,22 procentenheter i ränteglidning. Den högsta ökningen hänförde sig till de s. k. övriga krediterna eller lånen, vilka ökat med 2,24 procentenheter. Krediter i checkräkning ökade med 2,21 procentenheter, avgifter inräknade.

Föreningsbankerna slutligen hade den högsta genomsnittliga ränteökningen av de tre institutgrupperna, 2,24 procentenheter. Räntor och avgifter ökade i genomsnitt med sammanlagt 2,23 procentenheter för krediter i räkning, medan räntan på de s. k. övriga krediterna ökade med 2,26 procentenheter.

Räntor och avgifter på bostadsbyggnadskrediter ökade sammantagna

Tabell 25. Förändring i medelräntor från den 30 september 1973 till den 30 september 1974 hos affärsbanker, sparbanker och föreningsbanker

	Affärsbanker		Sparbanker		Föreningsbanker	
	Av-gift	Ränta	Av-gift	Ränta	Av-gift	Ränta
1. Byggnadskrediter						
A. Bostadsfastigheter (kontrakterat belopp)	-0,01	+2,06	-0,03	+2,09	+0,11	+1,96
B. Andra fastigheter (kontrakterat belopp)	-0,01	+2,03	+0,05	+2,01	+0,14	+2,10
C. Tillfälliga bostadskrediter		+2,14		+2,08		+2,01
2. Övriga krediter i räkning						
A. Till kommuner (kontrakterat belopp)	-0,11	+2,24	+0,03	+2,09	±0,00	+2,30
B. Till övriga (kontrakterat belopp)						
a) mot säkerhet	±0,00	+2,25	+0,01	+2,23	±0,00	+2,26
b) utan säkerhet	+0,07	+2,17	-0,07	+2,16	+0,04	+2,26
3. Diskonterade växlar		+2,20		+1,87		+1,88
4. Övriga krediter						
A. Mot statlig garanti						
a) jordbruksgarantilån		+2,23		+2,20		+2,24
b) industri- och hotellgarantilån		+2,06		+2,21		+1,98
c) övriga garantilån		+2,40		+2,12		+2,17
B. Till kommuner och därmed jämförlig samfällighet						
a) lån ställda att återbetalas inom fem år		+2,00		+1,87		+2,22
b) övriga lån		+2,04		+2,04		+2,14
C. Mot obligationer		+2,17		+2,30		+2,18
D. Mot börsnoterade aktier och förlagsbevis		+2,25		+2,26		+2,30
E. Mot inteckning i bostadsfastigheter						
a) inom 75 % av uppskattningsvärdet		+2,28		+2,29		+2,31
b) över 75 % av uppskattningsvärdet		+2,20		+2,23		+2,16
F. Mot inteckning i affärs- och kontorsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet		+2,13		+2,28		+2,26
G. Mot inteckning i jordbruks- och skogsfastigheter inom 75 % av uppskattningsvärdet		+2,16		+2,15		+2,27
H. Mot inteckning i fritidsfastigheter		+2,22		+2,25		+2,14
I. Mot inteckning i industrifastigheter		+2,07		+2,25		+2,26
J. Mot övrig real säkerhet		+1,97		+2,08		+2,16
K. Mot borgen		+2,30		+2,24		+2,27
L. Utan särskild säkerhet						
a) sparlån		+2,10		+2,18		+2,22
b) kortvariga krediter till näringsidkare i och för hans rörelse		+3,01		+2,84		+0,94
c) övriga		+2,29		+2,19		+2,70
Summa övriga krediter		+2,17		+2,24		+2,26

Anm. Vid sammanvägningar av delposterna för "Summa övriga krediter" (enda sammanvägningen) har som vikter använts kreditslagens relativa andelar 30 september 1973. På grund av sammanslagningen mellan Postbanken och Kreditbanken den 1 juli 1973 har för jämförbarhetens skull Postbanken vägt in bland affärsbankerna per ultimo september 1973.

med 2,06, 2,07 och 2,16 procentenheter hos affärsbanker, sparbanker respektive föreningsbanker. Den förhållandevis stora ökningen hos den senare gruppen föll helt på avgifterna, vilka ökat med 0,10 procentenheter, medan räntan ökat med endast 1,96 procentenheter, dvs. egentligen minskat med 0,04 procentenheter om diskontohöjningarna borträknas.

Som nämnts har uppgifterna om räntornas förändringar rensats från effekter av eventuella förskjutningar i utlåningsstrukturen så långt grundmaterialet medger detta. Det visar sig emellertid att strukturfaktorns betydelse sådan den framkommer i detta material är helt obetydlig. Förskjutningen i utlåningens struktur under ett år påverkar medelräntornas förändring med endast någon enstaka hundra delar procent eller inte alls.

Förskjutningar i utlåningens struktur inom de i grundmaterialet särredovisade delposterna sker emellertid fortgående. På så pass kort tid som ett eller ett halvt år torde de dock inte vara så stora att de på ett avgörande sätt påverkar den bild som ränteanalysens material ger. Icke redovisad strukturförskjutning torde dock nästan alltid gå i riktning mot ökade inkomster för bankerna. Detta skulle innebära, att den obetydliga strukturbetingade räntestegring, som framkommer ur tillgängligt material, något underskattar den totala strukturbetingade ränteglidningen.

Betalningsbalansen

Huvuddragen i betalningsbalansens utveckling

Utvecklingen av betalningsbalansen 1974 skilde sig väsentligt från den under 1973. Det stora överskottet i utrikeshandeln 1973 om 6 700 mkr förbyttes 1974 i ett underskott om 2 300 mkr. Tjänstebalansen förändrades endast obetydligt, men transfereringarna medförde ett något ökat valutautflöde. Bytesbalansen i sin helhet förändrades från ett överskott om 5 300 mkr 1973 till ett underskott om 4 100 mkr 1974. Kapitalinflödet ökade, men denna ökning balanserade på intet sätt bytesbalansens försvagning. Bankernas tidsbundna fordringar på utländska banker växte snabbt under en stor del av 1974 — för året som helhet dock mindre än under 1973. Totalt medförde utlandstransaktionerna en kraftig förändring i valutareservens utveckling. Ökningen 1973 med 3 900 mkr följdes 1974 av en minskning med 3 300 mkr.

Det var således i fråga om utrikeshandeln, som den dramatiska förändringen i betalningsbalansen 1974 inträffade. Importvolymen ökade mer än exportvolymen, och prisstegringarna på importvarorna var större än på exportvarorna. Framför allt steg priserna på olja och oljeprodukter. Oljeprisstegringen beräknas belasta handelsbalansen med närmare 8 000 mkr under ett år; den verkade dock ej med full kraft på 1974 års valutaläge p. g. a. att betalningarna sker med viss tidsförskjutning.

Tabell 26. Betalningsbalansen, fördelad på huvudgrupper.

	Nettobelopp					Mkr
	1970	1971	1972	1973	1974	
Bytesbalans	— 1 367	1 094	1 274	5 290	— 4 095	
Utrikeshandel ¹	— 965	2 048	3 082	6 706	— 2 320	
Tjänster	— 421	— 846	— 1 401	— 860	— 875	
Korrigeringspost	800	800	800	800	800	
Transfereringar	— 781	— 908	— 1 207	— 1 356	— 1 700	
Kapitalbalans	1 152	589	1 444	406	1 025	
Statliga kapitaltransaktioner	— 214	— 180	47	— 201	— 460	
Privata kapitaltransaktioner	1 366	769	1 397	607	1 485	
Tilldelade SDR	196	180	178	—	—	
Restpost	637	— 462	33	— 57	1 280	
Bankernas utlandsställning	618	1 401	2 929	5 639	— 1 790	
Valutabankernas tidsposition	224	193	678	1 755	1 502	
Valutareserven	394	1 208	2 251	3 884	— 3 292	
Grundbalans ²	— 648	1 124	2 310	6 167	— 3 710	

¹ Inklusive korrigerings av handelsstatistiken.

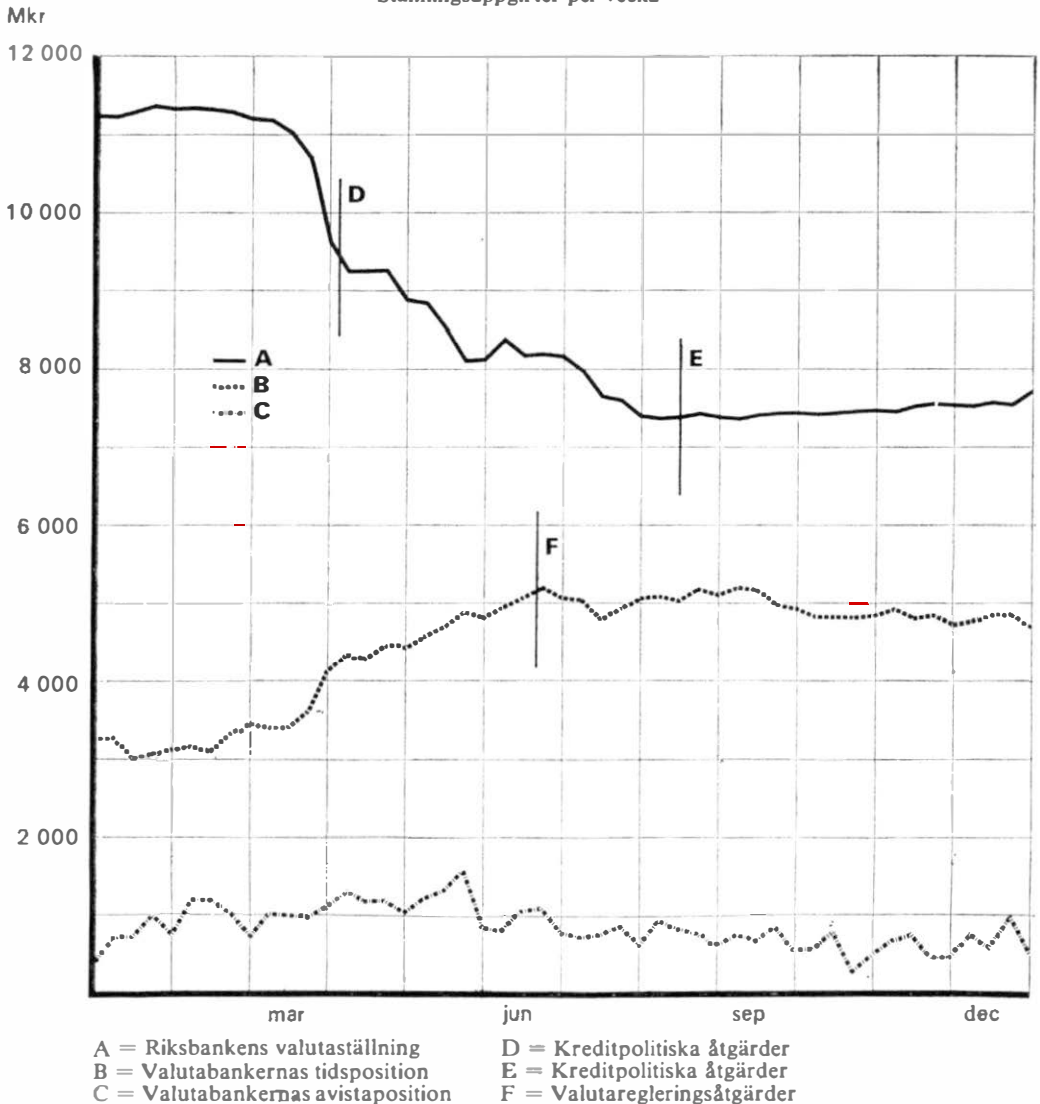
² Grundbalansen utgör summan av bytesbalansen, långfristiga statliga och långfristiga privata kapitaltransaktioner.

Tjänstebalansen påverkades positivt framför allt av växande sjöfartsintäkter. Resevalutaunderskottet förblev ungefär oförändrat, medan övriga tjänster resulterade i ett växande underskott. Förändringen av den totala tjänstebalansen blev obetydlig. Såväl 1973 som 1974 uppgick underskottet till omkring 900 mkr.

Tillväxten i transfereringarna till utlandet bestod främst i en ökning av det offentliga gåvobiståndet till utvecklingsländerna. Det ökade med

Diagram N. Riksbankens valutaställning samt valutabankernas avista- och tidsposition under 1974

Ställningsuppgifter per vecka

Tabell 27. Betalningsbalansen, kvartalsuppgifter

	Mkr									
	1973				1974				Året	
	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1:a kv	2:a kv	3:e kv	4:e kv	1973	1974
A. Löpande transaktioner										
1. Export enligt handelsstatistiken	12 683	13 047	12 011	15 412	15 589	17 802	17 437	19 472	53 153	70 300
2. Import enligt handelsstatistiken	11 236	10 800	10 780	13 520	16 150	17 100	18 800	20 400	46 336	72 450
1—2. Handelsbalans	1 447	2 247	1 231	1 892	— 561	702	— 1 363	— 928	6 817	— 2 150
3. Korrigering av handelsstatistiken	— 65	— 27	34	— 53	— 78	— 53	— 15	— 24	— 111	— 170
4. Sjöfartsnetto	629	609	839	912	756	820	1 176	748	2 989	3 500
5. Resevaluta	— 492	— 585	— 755	— 443	— 507	— 576	— 719	— 423	— 2 275	— 2 225
6. Övriga tjänster	— 470	— 321	— 410	— 373	— 709	— 525	— 348	— 568	— 1 574	— 2 150
7. Korrigeringspost	200	200	200	200	200	200	200	200	800	800
8. Transfereringar	— 251	— 283	— 474	— 348	— 298	— 384	— 682	— 336	— 1 356	— 1 700
Summa A										
Bytesbalans	998	1 840	665	1 787	— 1 197	184	— 1 751	— 1 331	5 290	— 4 095
B. Kapitaltransaktioner										
1. Statliga	— 41	— 54	— 56	— 50	— 82	— 132	— 101	— 145	— 201	— 460
2. Värdepapper										
Emissioner och amorteringar	330	40	110	91	— 14	176	15	132	571	309
Övriga transaktioner	— 69	— 46	— 27	16	— 32	— 71	— 52	— 5	— 126	— 160

3. Övriga privata långfristiga lån	179	78	24	110	94	153	459	134	391	840
4. Direkta investeringar	— 14	— 254	— 334	— 329	— 268	— 243	— 533	— 356	— 931	— 1 400
5. Kortfristiga lån i utländska banker för finansiering av import och export	446	— 59	— 561	— 169	37	— 415	161	717	— 343	500
6. Övrigt	88	34	— 108	1 031	151	298	65	882	1 045	1 396
Summa B Kapitalbalans	919	— 261	— 952	700	— 114	— 234	14	1 359	406	1 025
C. Tilldelade SDR	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
D. Restpost	157	26	653	— 893	1 326	— 989	686	257	— 57	— 1 280
E. Bankernas utlandsställning										
1. Riksbankens guld och valutor	1 996	1 245	— 128	812	— 1 598	— 1 645	— 563	282	3 925	— 3 524
2. Valutabankernas avistaposition	— 53	437	— 416	— 9	742	— 332	— 348	170	— 41	232
1 + 2. Valutarenserven	1 943	1 682	— 544	803	— 856	— 1 977	— 911	452	3 884	— 3 292
3. Valutabankernas tidsposition	131	— 77	910	791	871	938	— 140	— 167	1 755	1 502
Summa E	2 074	1 605	366	1 594	15	— 1 039	— 1 051	285	5 639	— 1 790

300 mkr till 1 100 mkr. Transfereringsbalansens totala underskott ökade från 1 350 mkr 1973 till 1 700 mkr 1974.

De statliga kapitaltransaktionerna, i allt väsentligt gällande bistånd till utvecklingsländerna, medförde ett tilltagande valutautflöde 1974. Utbetalningarna av utvecklingskrediter och IDA:s utnyttjande av lämnade bidrag blev tillsammans dubbelt så stora som under 1973 och uppgick till omkring 500 mkr inom ett totalt statligt utvecklingsbistånd av omkring 1 600 mkr. Belastningen på betalningsbalansen av de statliga kapitaltransaktionerna ökade från 200 mkr 1973 till 500 mkr 1974.

De registrerade privata kapitalrörelserna resulterade för 1974 som helhet i ett växande nettoinflöde. Det kan beräknas till 1 500 mkr att jämföras med ett inflöde på 600 mkr 1973. Inflödet var koncentrerat till senare delen av året och bidrog då på ett verksamt sätt till att stabilisera det svenska valutaläget (diagram N).

Betalningsbalansens utveckling var mycket skiftande under årets

Tabell 28. Bankernas utlandsställning

						Mkr	
	Riks- banken	Valutabankerna		Valutareseven		Bankernas utlands- ställning	
		Avista	Tid	Ställning (1+2)	12-mån förändr.	Ställning (3+4)	12-mån förändr.
	1	2	3	4	5	6	7
1965 december	4 944	678	137	5 622	117	5 759	73
1966 "	5 235	733	279	5 968	346	6 247	488
1967 "	4 230	1 528	294	5 758	— 210	6 052	— 195
1968 "	4 137	1 594	235	5 731	— 27	5 966	— 86
1969 "	3 410	468	402	3 878	—1 853	4 280	—1 686
1970 "	3 624	648	626	4 272	394	4 898	618
1971 "	5 065	415	819	5 480	1 208	6 299	1 401
1972 "	7 320	411	1 497	7 731	2 251	9 228	2 929
1973 "	11 245	370	3 252	11 615	3 884	14 867	5 639
1974 januari	11 336	751	3 123	12 087	3 921	15 210	5 402
februari	11 209	720	3 456	11 929	2 973	15 385	4 964
mars	9 647	1 112	4 123	10 759	1 085	14 882	3 580
april	8 877	1 043	4 424	9 920	— 365	14 344	2 420
maj	8 127	851	4 789	8 978	—1 801	13 767	1 338
juni	8 002	780	5 061	8 782	—2 574	13 843	936
juli	7 390	624	5 050	8 014	—3 137	13 064	— 69
augusti	7 388	600	5 106	7 988	—2 988	13 094	20
september	7 439	432	4 921	7 871	—2 941	12 792	— 481
oktober	7 466	262	4 849	7 728	—2 799	12 577	— 729
november	7 546	439	4 721	7 985	—3 281	12 706	—1 595
december	7 721	602	4 754	8 323	—3 292	13 077	—1 790

kvartal (tabell 27). Gemensamt för alla var dock en procentuellt sett starkare tillväxt i importvolymen än i exportvolymen och en genomgående starkare importprisstegring än exportprisstegring. I miljoner kronor räknat var handelsbalansens utveckling ogynnsammast under tredje kvartalet. Svagheter i statistiken gör dock att kastningar i det redovisade nettot för utrikeshandeln från ett kvartal till ett annat inte får tillmätas allt för stor vikt. Varningen för svagheter i statistiken gäller en stor del av uppgifterna i betalningsbalansen.

Kapitalrörelserna under loppet av året, sådana de framkommer i betalningsbalansstatistiken, innebar utflöden under första och andra kvartalen och balans för det tredje kvartalet, medan det under fjärde kvartalet förekom ett mycket betydande inflöde.

Omsvängningen i kapitalrörelserna gällde framför allt kreditgivning i anslutning till export och import, men också finansieringen av de direkta investeringarna. Härvid spelade kreditpolitiken och valutaregleringen en betydande roll. Vid tillståndsgivningen för investeringar i utlandet krävdes i högre grad än tidigare finansiering av dessa i utlandet och kreditmarknadens tilltagande stramhet bidrog till att företagen i ökad utsträckning finansierade utrikeshandeln utomlands. Även tidsförläggningen av på förhand fastlagda betalningar för levererade fartyg gjorde att kapitalbalansen förstärktes under fjärde kvartalet.

Även i restposten ingår krediter till och från Sverige, även om denna i hög grad också påverkas av fel och ofullständigheter i det statistiska materialet. Den stora restposten under första kvartalet kan ha betingats av, att då förekommande oljeimport redovisades till de genomförda högre oljepriserna, medan betalningarna av olja under det kvartalet i väsentlig utsträckning gällde leveranser till 1973 års lägre priser. För restpostens storlek under övriga kvartal är det svårare att finna acceptabla förklaringar. Möjligt är, att mot slutet av året svensk exportkreditgivning ökat och medverkat till nedgången i restposten under årets fjärde kvartal.

Utvecklingen av bankernas utlandsställning (tabell 28) kan statistiskt belysas med större precision än för övriga poster i betalningsbalansen. Tillförlitligheten är högre och redovisningsperioderna kortare. Detta gäller såväl valutabankernas som riksbankens utlandsställning.

Valutabankernas tidsposition, som till största delen består av bankernas placeringar i utländska banker av medel, som företagen håller på valutakonton, hade vuxit kraftigt under 1973 och fortsatte att växa i snabb takt under första halvåret 1974. Tillväxten betingades i första hand av de avsevärt högre korta räntorna i utlandet. Efter det att bankerna i juni förbjöds att betala ränta på nyinsatta medel på valutakonton, inträdde en minskning i valutabankernas tidsposition.

Till den mer långsiktiga ökningen av tidspositionen har även tillväxten av viss kreditgivning bidragit. Det gäller krediter vid svensk export

Tabell 29. Pris- och volymförändring i utrikeshandeln

Total utrikeshandel	Export			Import		
	Mkr		%	Mkr		%
	Värde	Pris		Värde	Pris	Volym
1973 året	53 153	10	16	46 336	12	7
1974 "	70 300 ¹	28 ¹	6 ¹	72 450 ¹	38 ¹	14 ¹
1:a kv	15 589	23	0	16 150	36	5
2:a "	17 802	28	7	17 100	40	13
3:e "	17 437	30	12	18 800	40	24
4:e "	19 472 ¹	30 ¹	6 ¹	20 400 ¹	38 ¹	12 ¹
Vissa varugrupper						
1:a—3:e kv 1974						
Livsmedel	1 570	51	— 5	4 160	28	1
Malmer och skrot av metaller	1 659	24	— 1			
Trävaror och kork	3 461	64	—16			
Pappersmassa och pappersavfall	4 160	47	— 1			
Papper, papp och varor därav	5 000	39	9			
Metaller:	5 289	32	8	4 907	41	11
Järn och stål	4 205	27	10	3 153	38	9
Metaller utom järn och stål	1 084	50	2	1 754	48	15
Verkstadsprodukter:	20 832	13	12	15 835	14	25
Maskiner och apparater	11 632	11	13	9 845	14	18
Arbeten i metall	1 697	13	17	1 218	21	15
Transportmedel exkl. fartyg	4 878	11	7	3 293	16	17
Fartyg och båtar	2 625	22	16	1 479 ^a		
Kemiska produkter	2 613	54	7	4 540	45	11
Mineraloljor och produkter därav				8 413	176	— 5

Anm. De procentuella pris- och volymuppgifterna avser förändring sedan motsvarande period föregående år.

¹ Prognos.

^a Värdeökning 198 % sedan motsvarande period föregående år.

och import lämnade av de svenska bankerna till de utländska kundernas och leverantörernas bankförbindelser.

Valutabankernas avistaposition, som ingår i valutareserven och närmast är att betrakta som en arbetsbalans, kan variera starkt på kort sikt men har vanligtvis ej någon trendmässig utveckling. En viss ökning förekom under årets första månader varefter en nedgång följde.

Riksbankens innehav av utländska valutor minskade från mitten av februari till mitten av augusti med 3 900 mkr. Ett mycket kraftigt utflöde ägde rum vid månadsskiftet mars/april. Det dämpades tillfälligt efter de kreditpolitiska åtgärder som vidtogs i anslutning därtill. Det utflöde som därefter följde fortgick i en långsammare takt. Det upphörde i augusti då ytterligare åtgärder vidtogs. Under återstoden av året höll sig riksbankens valutainnehav liksom valutareserven i sin helhet på en relativt stabil nivå med viss tendens till ökning.

Valutareservens utveckling under loppet av året skilde sig således på ett markerat sätt från utrikeshandeln, som eljest på ett avgörande sätt bestämt valutareservens utveckling för året som helhet. Valutautflödet var som framgått koncentrerat till två skeden: ett kraftigt utflöde som började i slutet av mars och ett mer långsamt som började i slutet av april. Under årets senare månader förekom ett visst inflöde liksom i början av året, medan underskottet i utrikeshandeln bestod.

Hittills har huvuddragen i betalningsbalansens utveckling tecknats. Nedan följer en mer detaljerad redogörelse, först beträffande utvecklingen av bytesbalansens olika poster, sedan kapitalbalansens.

Bytesbalansen

Handelsbalansen, som de tre närmast föregående åren givit allt större exportöverskott, resulterade för 1974 i ett importöverskott på 2 150 mkr. Detta innebar en svängning av nettot med 8 967 mkr sedan 1973.

Tabell 30. Utrikeshandeln

	Mkr								
	Export			Import			Import- (—) resp. exportöverskott		
	1972	1973	1974	1972	1973	1974	1972	1973	1974
Januari	3 171	4 125	4 789	3 101	4 011	5 650	70	114	—861
Februari	3 088	3 895	5 091	3 041	3 335	4 900	47	560	191
Mars	3 359	4 663	5 712	3 350	3 890	5 600	9	773	112
April	3 291	3 630	6 298	3 031	3 190	5 950	260	440	348
Maj	3 354	4 934	5 871	3 238	4 030	6 250	116	904	—379
Juni	3 681	4 483	5 629	3 191	3 580	4 800	490	903	829
Juli	2 919	4 085	5 545	2 723	3 350	6 350	196	735	—805
Augusti	3 324	3 777	5 799	3 033	3 580	6 250	291	197	—451
September	3 499	4 149	6 115	3 127	3 850	6 250	372	299	—135
Oktober	3 923	5 289	7 353	3 850	4 590	7 000	73	699	353
November	4 452	5 223	6 079	3 787	4 430	7 300	665	793	—1 221
December	3 688	4 900	6 040 ¹	3 146	4 500	6 100 ¹	542	400	— 60 ¹
Summa	41 749	53 153	70 300 ¹	38 618	46 336	72 450 ¹	3 131	6 817	—2 150 ¹

¹ Prognos.

Diagram O. Utrikeshandeln
Log. skala

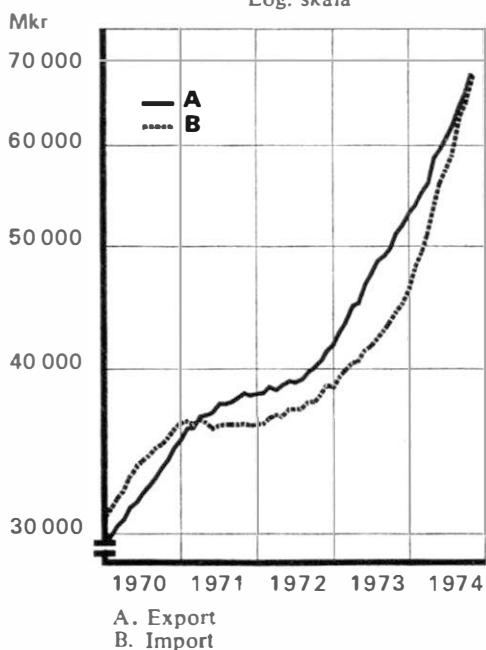
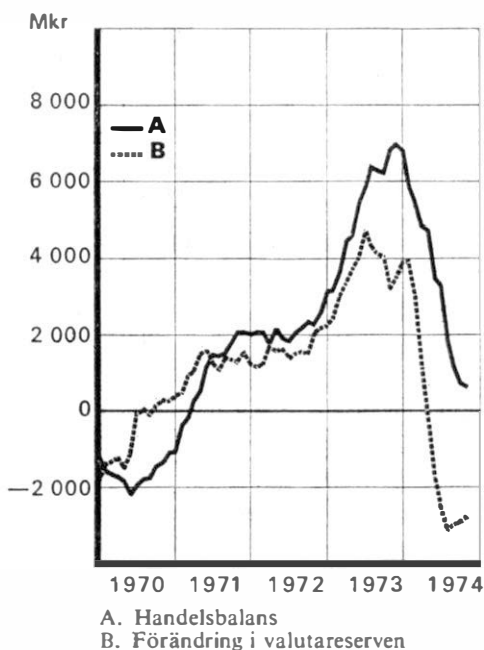

Diagram P. Handelsbalans och valutareserv

Redan under 1973 inträdde en försämring av bytesförhållandet mot utlandet och under 1974 blev försämringen än kraftigare. Som framgår av tabell 29 bidrog volymen och prisutvecklingen för såväl exporten som importen till försämringen av handelsbalansen.

De kraftigaste exportprisökningarna noterades för trävaror, kemiska produkter, livsmedel och metall utom järn och stål. Verkstadsprodukter och järn och stål visade de kraftigaste volymökningarna. Mineraloljor och produkter därav svarade för den klart högsta prisökningen på importsidan, men även metaller visade kraftiga importprisstegringar. För posten fartyg och båtar föreligger inte fullständiga uppgifter om volym- och prisutvecklingen, men ökningen av det totala importvärdet blev mycket stor.

Gentemot EG var exporten under januari—oktober värdemässigt 28 % större och importen 50 % större än motsvarande period föregående år. För EFTA var motsvarande siffror 42 % respektive 47 %. Exporten till USA steg med 18 % och importen med 52 %. Gentemot u-länderna ökade exporten med 54 % och importen med 87 % (exkl. oljor och fartyg blev motsvarande siffror 49 % respektive 48 %).

Posten *korrigering av handelsstatistiken* har för 1974 givit ett större nettoutflöde än föregående år, främst beroende på det ökade värdet av återinförsel, vilket i sin tur var avhängigt den under tidigare period kraftigt ökade exporten (tabell 31).

Sjöfartsnettot beräknas ha stigit med 511 mkr till 3 500 mkr 1974.

Rederiernas intäkter och kostnader vid utrikes sjöfart har uppskattats till 6 875 mkr respektive 3 725 mkr. Intäkterna ökade under året med 24 %, medan kostnaderna steg med 25 %. En uppgång av uthyrningen av tonnage ägde rum under året. Sålunda steg från utlandet erhållna charterhyror under januari—september med 1 255 mkr eller med 40 % jämfört med motsvarande period föregående år. Samtidigt steg till utlandet erlagda charterhyror med 11 % till 774 mkr.

Insegelingsnettot för 1974 har beräknats till 3 150 mkr mot 2 550 mkr föregående år. Efter avdrag av biljettavgifter som betalats i Sverige, uppskattade till 200 mkr, och tillägg för utländska fartygs kostnader i svenska hamnar, beräknade till 550 mkr, erhålles ett sjöfartsnetto på 3 500 mkr.

Inkomsterna för *resevaluta* steg 1973 med 15 % och beräknas för 1974 ha stigit med 25 % till 1 275 mkr. Utgifterna beräknas ha stigit med 7 % till 3 500 mkr efter förra årets nolltillväxt. Resultatet har för andra året i rad inneburit ett minskat nettoutflöde.

Den stora inkomstökningen härrör till stor del från ökade intäkter från de nordiska grannländerna och Västtyskland. Den mycket stora inkomstökningen från Norge, med 84 % t. o. m. november, hänför sig i stor utsträckning till ökad gränshandel (tabell 32).

Utgiftsökningen av *resevaluta* om 7 % innebär i realiteten en volymminskning, emedan prisökningarna i mottagarländerna varit 15—20 %. Denna volymminskning stämmer väl med utvecklingen av gränshandeln i Danmark och Finland, samt med flygcharterresandet. Antalet passagerare med charterflyg har under de tre första kvartalen minskat med

Tabell 31. *Korrigerig av handelsstatistiken*

	Mkr		
	1972	1973	1974
1. Export			
Återinförsel	— 391	— 407	— 500
Direktlandad fisk	50	67	60
Icke-monetärt guld	9	18	30
Summa 1. Korrigerig av exporten	— 332	— 322	— 410
2. Import			
Återutförsel	— 215	— 205	— 215
Oljerabatter	— 67	— 61	— 50
Icke-monetärt guld	14	25	30
Korrigerig av flygplansimport	— 15	30	— 5
Summa 2. Korrigerig av importen	— 283	— 211	— 240
Netto (1—2) Korrigerig av handelsstatistiken	— 49	— 111	— 170

Tabell 32. Regionalfördelning av resevaluta

Mkr

	Utgifter			Inkomster		
	1973 jan—nov	1974 jan—nov	Föränd- ring i %	1973 jan—nov	1974 jan—nov	Föränd- ring i %
Finland	545	581	7	61	78	28
Danmark	498	500	0	121	148	22
Spanien	340	365	7	20	24	20
Västtyskland	334	330	—1	192	242	26
USA	217	285	31	191	212	11
Schweiz	276	280	1	44	53	20
Storbritannien	171	204	19	70	74	6
Norge	116	118	2	98	180	84
Frankrike	103	112	9	31	34	10
Nederländerna	48	57	19	24	36	50
Övriga	434	439	1	75	84	12
Summa	3 082	3 271	6	927	1 165	26

13 % och antalet färjepassagerare från Finland och Danmark har för januari—oktober minskat med 12 % respektive 2,5 %.

Inkomster och utgifter för *övriga tjänster* beräknas ha ökat med 24 % respektive 28 % under 1974. Detta innebär ett nettoutflöde på 2 150 mkr mot 1 574 mkr föregående år.

Kraftiga inkomstökningar har under året noteras för biljetter, räntor och utdelning, land- och flygfrakter, medan inkomsterna för licenser m. m. har minskat. De största utgiftsökningarna har skett för delposterna räntor och utdelning, provisioner, entreprenader, övriga transporter och administration. För delposten räntor och utdelning växte inkomster och utgifter lika mycket och balanserade varandra för andra året i följd.

Korrigeringsposten, som avser att kompensera ett iakttaget redovisningsbortfall av inkomster i främst posten övriga tjänster, har sedan 1969 angivits till 800 mkr per år. Om delposten räntor och utdelning, för vilken utvecklingen under en lång rad år avvikit från genomsnittet, avdrages från övriga tjänster, erhålles en ökning av inkomsterna med 112 % och av utgifterna med 118 % sedan 1969. Den funna skillnaden har ej ansetts motivera en förändring av korrigeringspostens storlek.

Privata *transfereringar* till utlandet har ökat endast obetydligt till 512 mkr. Häri ingår gästarbetaröverföringar med ca 100 mkr. En stor del av gästarbetarnas överföringar torde dock ske på sådant sätt, att beloppen registreras i annan delpost t. ex. resevaluta.

De privata transfereringarna från utlandet uppgick till 103 mkr och nettoutflödet för privata transfereringar blev således 409 mkr.

Det offentliga gåvobiståndet ökade med 333 mkr under 1974 till 1 130 mkr och övriga offentliga transaktioner, främst bidrag till olika internationella organisationer, ökade till 201 mkr. Mottagna offentliga transfereringar uppgick till 40 mkr och nettot av de offentliga transfereringarna blev 1 291 mkr.

Nettoutflödet för samtliga transfereringar ökade från 1 356 mkr till 1 700 mkr 1974.

Kapitalbalansen

De *statliga kapitaltransaktionerna* har beräknats resultera i ett dubbelt så stort nettoutflöde som under föregående år, 460 mkr mot 201 mkr. Orsaken till den stora ökningen är dels mottagarländernas ökade utnyttjande av utvecklingskrediter, dels IDA:s ökade disposition av svenska skuldsedlar. Utbetalade bilaterala utvecklingskrediter uppgick till 309 mkr mot 186 mkr 1973. Under året har nya krediter beviljats Afrikanska utvecklingsbanken, Kenya och Tunisien med respektive 25 mkr, 20 mkr och 12 mkr. Dessutom har en tidigare beviljad kredit till Indien utökats med 15 mkr. Bidraget till IDA uppgick till 252 mkr, vilket liksom även en kursgaranti på 18 mkr erlades i form av skuldsedlar. IDA:s disposition av svenska skuldsedlar uppgick till 133 mkr, varför IDA:s innehav av svenska skuldsedlar ökade med 137 mkr. Denna ökning redovisas i betalningsbalansen som inflöde av kapital.

Bland *värdepapperstransaktionerna* har emissioner och amorteringar av obligationslån beräknats ge ett nettoinflöde på 204 mkr mot 571 mkr föregående år. Dessutom har SE-banken under december emitterat ett förlagslån på 105 mkr. Emissioner av svenska lån i utlandet uppgick till 379 mkr mot 705 mkr 1973. Inga utländska obligationslån emitterades i Sverige under 1974. Amorteringar av svenska lån ökade något, medan amorteringarna av utländska lån var oförändrade jämfört med 1973.

För övriga transaktioner, dvs. import och export av värdepapper, noterades en omsättningsminskning med ca 20 % och en ökning av nettoutflödet.

Totala nettoinflödet för värdepapperstransaktioner blev 149 mkr mot 445 mkr föregående år. Skillnaden berodde främst på den minskade upplåningen i utlandet.

Övriga privata långfristiga lån i utlandet, dvs. andra än i form av obligationsemissioner, har beräknats uppgå till 1 750 mkr mot 1 267 mkr 1973. Större delen av ökningen i upplåning har utgjorts av finansiering av svenska investeringar i utlandet, medan upplåning för övriga ändamål bl. a. för aktiviteter i Sverige, inte visat någon större ökning. Upplåningen var under första kvartalet obetydligt högre än under motsvarande kvartal 1973, men har sedan dess ökat kraftigt. Amorteringar av svenska lån har avtagit under året och för hela året innebär det en minskning till 750 mkr från förra årets 839 mkr.

Tabell 33. Svenska statens krediter till utlandet 1974

	Beviljat belopp t. o. m. 1974	Utbetalt under 1974	Återbetalt under 1974	Utestående ultimo 1974	Mkr Beviljat, ännu ej utbetalt belopp
Afrikanska utvecklings-					
banken	25,0	—	—	—	25,0
Bangladesh	54,6	2,8	—	27,6	27,0
Botswana	28,5	13,4	—	19,3	9,2
Chile ¹	24,2	0,0	—	18,7	5,5
Danmark	159,4	—	5,6	54,7	—
Etiopien	53,5	4,2	—	43,8	9,7
Indien	464,0	162,2	—	328,7	135,3
Kenya	139,8	61,0	—	115,2	24,6
Norge	125,0	—	6,0	33,0	—
Pakistan	35,1	—	—	25,1	—
Sudan	50,0	2,7	—	48,5	1,5
Tanzania	229,0	23,4	—	222,9	6,1
Tunisien	128,5	35,6	0,3	98,0	29,9
Turkiet	41,6	0,2	0,7	40,9	—
Östafrika	52,0	3,0	—	38,5	13,5
Summa		308,5	12,6	1 114,9	287,3

¹ Retur av ej utnyttjade rembursar å 0,7 mkr innebär reducering av utestående belopp och ökning av beviljat, ännu ej utbetalt belopp med vardera 0,7 mkr. Nya utbetalningar under kreditavtalet har fr. o. m. 1973 och tills vidare avbrutits.

Den utländska upplåningen i Sverige beräknas till 170 mkr. Den ägde väsentligen rum under första kvartalet. Då upplånades 105 mkr.

Nettoinflödet under övriga privata långfristiga lån blev 840 mkr, att jämföras med 391 mkr 1973. Summan av detta nettoinflöde och netto-transaktionerna i obligations- och förlagslån ger en nettoupplåning på 1 149 mkr mot 962 mkr föregående år.

De svenska direkta investeringarna i utlandet beräknas ha uppgått till 1 800 mkr mot 1 442 mkr 1973. Ökningen i tillståndsgivningen har varit väsentligt högre, men beroende på att många investeringar inte kunnat fullföljas under 1974, har utnyttjandeökningen beräknats till ca 350 mkr. Avvecklingen av svenska investeringar i utlandet har minskat under året och uppgick till 125 mkr.

Utländska direktinvesteringar i Sverige var av samma storleksordning som 1973. Nya investeringar gjordes för 550 mkr, medan desinvesteringarna uppgick till 275 mkr.

Nettoresultatet av de direkta investeringarna innebar enligt dessa beräkningar ett nettokapitalutflöde på 1 400 mkr mot 931 mkr 1973. I

och med kravet på ökad utlandsfinansiering av investeringar i utlandet har dock knappast påfrestningen på betalningsbalansen varit större under 1974 än den var 1973.

Företagens kortfristiga lån i utländska banker för finansiering av import och export har numera brutits ut ur delposten övriga kapitaltransaktioner och särredovisas fr. o. m. 1974.

Tillstånden avser huvudsakligen revolverande krediter, dvs. varje tillstånd innehåller en limit som ej får överskridas, men ny upplåning kan ske efter amortering av tidigare upplåning. Under 1973 sjönk utnyttjandegraden av dessa tillstånd, vilket resulterade i att amorteringarna blev högre än nyupplåningen. Helåret 1973 resulterade i ett nettokapitalutflöde på 343 mkr. Under tredje kvartalet 1974 började utnyttjandegraden öka, varför sista kvartalet har beräknats resultera i ett nettokapitalinflöde om ca 700 mkr och hela året i ett nettoinflöde på 500 mkr.

Bankernas upplåning i utlandet för utlåning till svenska företag och utlåning till utländska banker och företag med eller utan refinansiering i utlandet ökade kraftigt under året. Den redovisas ej i kapitalbalansen utan ingår i valutabankernas tidsposition.

Övriga kapitaltransaktioner omfattar dels uppgifter från SCB och konjunkturinstitutet, dels uppgifter från riksbankens valutastatistik.

Importen av fartyg och flygplan beräknas ha överstigit betalningarna med 1 331 mkr, vilket innebär en kapitalimport på motsvarande belopp. Av tabell 29 "Pris- och volymförändring i utrikeshandeln", framgår den stora importökningen av fartyg. Enligt SCB:s varvsenkät beräknade de svenska varven, att deras leveranser under 1974 skulle understiga betalningarna med 135 mkr, vilket skulle innebära en motsvarande kapitalimport.

De uppgifter som beräknas av riksbanken omfattar huvudsakligen privatpersoners (bl. a. emigranternas) kapitalöverföringar och sådana korta lån som kräver riksbankens tillstånd.

Posten långfristiga tillgångar har beräknats ge ett nettoinflöde på 90 mkr, och utgörs huvudsakligen av leverans av isbrytare, som byggts i Finland och betalats av finska staten i samband med regleringen 1972 av svensk kredit till Finland. Värdet på den 1972 bokförda förskottsbetalningen var 80 mkr.

Långfristiga skulder, som bl. a. omfattar tidigare emigranternas kapitalöverföringar, har beräknats innebära ett nettokapitalutflöde på 190 mkr.

De kortfristiga kapitaltransaktionerna, med undantag av upplåning för finansiering av import och export, som numera särredovisas, har beräknats resultera i ett nettoinflöde på 30 mkr.

Valutamarknaden

Även under år 1974 kännetecknades valutamarknaden av betydande svängningar i värderationerna mellan de viktigare valutorna. Under ett system med flytande valutakurser framstår detta i och för sig som föga anmärkningsvärt med tanke på de massiva återverkningar på ländernas bytesbalanser, som de höjda oljepriserna haft. Emellertid har flertalet länder kompenserat de av oljeprishöjningarna framkallade bytesbalansunderskotten genom internationell upplåning eller finansierat dem över sina valutareserver. Dessa underskott har därför endast delvis givit utslag i form av ändringar i valutakurserna, som i övrigt i stor utsträckning återspeglar andra faktorer såsom relativa ränteförhållanden och — kanske speciellt under första halvåret — transaktioner av spekulativ karaktär. Icke desto mindre har den av oljeprishöjningarna uppkomna situationen naturligtvis icke kunnat undgå att i olika avseenden influera de internationella valuta- och penningmarknaderna, bl. a. som en följd av faktiska och förväntade beteenden beträffande placeringen av oljeländernas överskottsmedel.

Den starkt stigande trenden för dollarn, som inleddes mot slutet av 1973 och som var en följd dels av förbättringen i den amerikanska betalningsbalansen, dels av uppfattningen att USA skulle komma att drabbas mindre hårt av oljeprishöjningar än många andra länder, fortsatte till fram emot slutet av januari 1974. Gentemot de i EG:s valutakurs-system deltagande valutorna (den s. k. ormen)¹ steg dollarn genomsnittligt till ca 7 % över centralkurserna delvis som en följd av ett utflöde av kortfristiga medel från Europa till USA.

Bland annat av denna anledning beslöt de franska myndigheterna, i avsikt att skydda sina reserver, att fr. o. m. den 19 januari lämna ormsamarbetet och låta även den kommersiella francen flyta fritt. (Den finansiella francen, som flutit fritt redan tidigare, avskaffades sedermera i mars 1974.) Överläggningar mellan övriga i systemet deltagande EG-länder i anledning av den franska åtgärden ledde till beslutet att fortsätta och i viss mån förstärka samarbetet. Även Sverige och Norge beslöt fortsätta det valutatekniska samarbetet med de fem. I samband med de nämnda överläggningarna var valutamarknaderna i berörda länder stängda den 21 januari.

Den 29 januari avskaffades de amerikanska bestämmelser, som begränsat kapitalutflödet från USA. Ungefär samtidigt började dollar-

¹ EG:s valutakurssystem omfattar de fem EG-länderna Belgien, Danmark, Förbundsrepubliken Tyskland, Luxemburg och Nederländerna varjämte även Norge och Sverige medverkar. Systemet innebär i korthet att kursen mellan två i systemet deltagande valutor får avvika med högst 2,25 % från den dem emellan gällande centralkursen.

räntorna att tendera nedåt. Dessa förhållanden i förening med en tilltagande uppfattning, att den tidigare starka värdestegringen för dollarn måhända varit överdriven, blev inledningen till en successiv försvagning av dollarn som kom att pågå till in i maj. Avskaffandet av de nämnda bestämmelserna — som för övrigt följdes av motsvarande lättnader i reglerna för kapitalimport i en del europeiska länder — medförde en betydande ökning av amerikanska bankers engagemang i lån till utlandet avsedda att finansiera av oljeprishöjningarna föranledda betalningsbalansunderskott.

Den svaga tendensen för dollarn förstärktes i mars av rykten om en revalvering av tyska marken. Den tyska handelsbalansen visade nämligen fortsatta stora överskott, medan den amerikanska började försämraras. Interventioner förekom härvid såväl inom ramen för EG:s kurssystem som genom stödköp av dollar. Från januari fram till mitten av maj hade dollarn fallit ca 16 procentenheter gentemot ormvalutorna och låg därmed omkring 9 % under centralkurserna.

I början av april påbörjades en åtstramning av ränteläget i USA som successivt steg för att kulminera i juli, då exempelvis den s. k. prime rate nådde en rekordnivå av 12 %. Räntesatsen för 3-månaders dollar på eurovalutamarknaden steg under sommaren till ca 14 %. I mitten av maj — sedan vissa centralbanker vid månadmötet i Basel enats om önskvärdheten av samordnade dollarinterventioner — vände utvecklingen för dollarn och en period med i stort sett stigande dollarkurser inleddes, vilken pågick till in i september. Härtill bidrog det nyssnämnda stramare ränteläget i USA ävensom en tendens till placering i USA av en ökande andel av de oljeproducerande ländernas överskott och förväntningar om ytterligare sådana placeringar.

Under våren och sommaren framkom att flera banker i USA och på den europeiska kontinenten gjort stora förluster bl. a. på valutaaffärer. Mest uppmärksammat av dessa fall var Bankhaus Herstatt i Köln, som i slutet av juni av den tyska centralbanken beordrades upphöra med all bankaktivitet. Denna händelse kom att få återverkningar på eurovalutamarknaden, där bankerna genom sin förmedlarroll mellan låntagande underskottsländer och oljeländerna redan utsatts för stora påfrestningar bl. a. beroende på den kortfristiga karaktären på de senares placeringar. Herstattaffären medförde betydande förtroendeproblem med ökad försiktighet på marknaden som följd. Aktiviteten på eurovalutamarknaden avtog på grund härav betydligt under tredje kvartalet. Framför allt små och medelstora banker fick svårigheter i och med att deras kreditvärdighet ifrågasattes. Naturligt nog drabbades främst det tyska banksystemet och viss avveckling av depositioner hos tyska banker torde ha förekommit. Även valutahandeln påverkades mot en ökad försiktighet och en avtagande volym samtidigt som det spekulativa inslaget minskade påtagligt. De inträffade händelserna föranledde vi-

dare centralbankerna och vederbörande tillsynsmyndigheter i flera länder att skärpa kontrollen över bankerna.

Herstattaffären kom att bidra till en försvagning av tyska marken och till ett tillfälligt avtagande intresse för placering på eurovalutamarknaden till förmån för framför allt den amerikanska marknaden. Mot slutet av juli hade marken försvagats högst avsevärt och låg som svagaste valuta i ormen. Visst stöd mot i systemet deltagande valutor blev nu nödvändigt. Även mot dollarn förekom sådant stöd. Den tidigare nämnda fastare tendensen för dollarn förstärktes av de här relaterade händelserna. Fram till i början av september hade dollarkursen i flera länder stigit kraftigt; gentemot ormvalutorna nåddes sålunda ett läge av ca 1,5 % under respektive centralkurser. Även mot den schweiziska francen, österrikiska schillingen, italienska liran och japanska yenen hade en i stort sett motsvarande förstärkning av dollarn skett.

Från och med september lättade den interna likviditetssituationen i USA och en successiv nedgång i det amerikanska ränteläget inleddes samtidigt som räntorna i flera andra länder förblev stabila. Ytterligare lättnader i de tyska och schweiziska spärrarna mot kapitalinflöde genomfördes i september respektive oktober. Dessa förhållanden ledde till ett visst återflöde av kortfristigt kapital till den europeiska kontinenten, vilket medförde en successiv försvagning av dollarn. Denna tendens fortsatte fram till årets slut, då dollarkurserna i flera länder fallit till ca 10 % under centralkursen. Till denna utveckling bidrog i mitten av november en markant förstärkning av schweizerfrancen, troligen bl. a. som en följd av ett ökat inflöde av oljepengar. Den schweiziska centralbanken införde på grund härav s. k. negativ ränta på ökning i utlåningars kontobehållningar i schweiziska banker. Inom ormen stärktes under de sista månaderna även tyska marken, medan den norska kronan, från att i oktober till följd av revalveringsförväntningar ha varit den starkaste valutan, försvagades och kom att ligga lägst av de i systemet deltagande valutorna.

Trots att Storbritannien hade ett fortlöpande stort underskott i handelsbalansen och hög inflationstakt hävdade sig pundet tämligen väl under större delen av året. Förklaringen härtill synes vara att en stor del av betalningarna för olja alltså skedde i pund och att oljeländerna fortsatte att placera huvuddelen av sina pundinkomster i samma valuta. Räntedifferensen var också under större delen av året i Storbritanniens favör. En annan bidragande orsak till den beskrivna utvecklingen för pundet torde ha varit den stora upplåningen utomlands, varvid särskilt kan nämnas det lån å 2,5 miljarder dollar som brittiska regeringen i mars beslutade uppta på eurovalutamarknaden. De sista månaderna inleddes emellertid en svagare trend för pundet, måhända delvis sammanhängande med beslutet att avskaffa den kursgaranti, som individuella sterlingländer haft på vissa av sina pundbehållningar se-

dan 1968. I Stockholm noterades pundet i december under 10 kronor.

Österrike deltagar inte i ormsamarbetet men har fram till maj 1974 strävat efter att hålla den österrikiska schillingen inom samma kursmarginal som ormvalutorna. På grund av spekulation i en revalvering av schillingen och för att dämpa inflationen beslöt den österrikiska centralbanken den 16 maj att öka marginalen till det dubbla, alltså 4,5 %. Den omedelbara effekten av denna åtgärd blev att schillingen de facto revalverades med ca 3 %.

Svenska kronan har som framgått ovan under året ingått i ormsamarbetet, till vilket Sverige anslöt sig den 19 mars 1973. Kronans utveckling mot utanför detta samarbete stående valutor, dvs. framför allt dollarn, har således i stort sett varit parallell med övriga ormvalutors. Dollarkursen i Stockholm har fluktuerat mellan ett högsta och ett lägsta läge av ca kronor 4,87 per dollar i januari respektive kronor 4,05 i december, innebärande en differens av ca 17 % under året. Som jämförelse kan nämnas att den maximala kursfluktuationen mellan två i ormsamarbetet deltagande valutor utgör 4,5 %. Dessa valutor har dock varit föremål för livliga fluktuationer sinsemellan och den vid varje tillfälle medgivna maximala bandbredden, 2,25 %, har för det mesta varit utnyttjad. Interventioner för att hålla valutorna inom denna fluktuationsram har förekommit varje månad om än i mycket varierande omfattning. Även om således påkänningar förekommit inom systemet — och svenska kronan har här haft sin beskärda del — har samarbetet fungerat tillfredsställande. Det har inneburit en stabilisering av kursrelationerna till länder, som 1974 svarade för ca 37 % av den svenska exporten och ca 41 % av den svenska importen.

Svenska kronan, som i början av året låg i övre delen av ormen, började i februari försvagas och nådde i mitten av månaden botten av ormen där den låg kvar till i slutet av juli. Betydande interventioner erfordrades under denna period för att hålla kronan inom ormen. Totalt uppgick dessa till ca 3 900 miljoner kronor med tyngdpunkten i mars månad.

Orsakerna till denna utveckling är flera. Det internationellt sett låga ränteläget i Sverige och den mycket höga likviditeten i ekonomin bidrog utan tvivel starkt. En annan viktig faktor var kursförväntningar. Press mot kronan har sålunda kunnat noteras under perioder med diskussioner om uppskrivning av tyska marken eller då förväntningar om en stigande dollar var förhärskande på valutamarknaden. Dessa förhållanden tog sig under första halvåret bl. a. uttryck i en kraftig ökning av medel innestående på räntebärande valutakonton för valutainlämningar hos de svenska bankerna, nämligen från ca 2 600 miljoner kronor vid årsskiftet till ca 4 300 miljoner kronor per ultimo juni.

Under våren och sommaren vidtogs en skärpning av kreditpolitiken samt vissa valutapolitiska åtgärder med syfte att begränsa valuta-

flödet och skapa förutsättningar för en ökad utlandsupplåning. Valutastyrelsen beslöt bl. a. att ränta ej utan särskilt tillstånd skulle utgå på medel, som insattes på valutakonto efter den 18 juni.

Från senare delen av juli förändrades bilden. Kronan har sedan dess hållit sig tämligen stabilt i mitten av ormen. Några interventioner rörande kronan erfordrades ej heller med undantag för årets sista vecka, då kronan tillfälligt låg i toppläge i ormen och vissa begränsade interventioner därför förekom. Förstärkningen av kronan under andra halvåret torde väsentligen kunna tillskrivas de ovan berörda åtgärderna. Likviditetssituationen har som en följd av dessa skärpts betydligt ej blott bland bankerna utan även hos företagen. Räntedifferensen mellan Sverige och utlandet har också krympt, under de senare månaderna som en följd av en nedgång i vissa utländska räntesatser. Det förefaller nu också som om en ökning i utlandsupplåningen från företagens sida börjat komma till stånd på grund av ovannämnda förhållanden. Det kan också noteras att behållningarna på valutakonton för valutainlåningar under andra halvåret minskat och vid årsskiftet utgjorde ca 3 700 miljoner kronor.

I ett system med huvudsakligen flytande valutor har det blivit allt vanligare att ange en valutas värdeförändring inte gentemot en viss annan valuta (exempelvis dollarn) utan som ett vägt genomsnitt av förändringar mot flera valutor.¹ Detta brukar kallas effektiva växelkursförändringar. Mätt i sådana termer har den svenska kronan under 1974 stigit 3—5 % i värde.

Guldpriset på London-marknaden vid s. k. fixing fluktuerade under året kraftigt, nämligen mellan 115 och 197,50 dollar per uns. Det sistnämnda priset är det högsta som någonsin noterats och uppnåddes i december. I början av året steg priset markant, vilket bl. a. torde ha haft samband med diskussioner inom EG om officiella avräkningar inom gemenskapen till ett marknadsrelaterat guldpris. En successiv nedgång i priset från april månad till i början av juli hade samband med det höga ränteläget i flertalet länder, som bidrog till att avsevärt höja finansieringskostnaderna för guldköp.

Sedan juli har pristrenden för guld återigen i stort sett varit stigande med en accentuerad utveckling under senare delen av året. Härtill torde ha bidragit meddelandet den 14 augusti, att amerikanska medborgare fr. o. m. januari 1975 skulle få rätt att fritt köpa och sälja guld. För att begränsa effekterna på bl. a. guldpriset av en väntad stark efterfrågan på guld i USA beslöt de amerikanska myndigheterna i december att på auktion försälja 2 miljoner uns guld i början av 1975.

Slutligen kan nämnas att det vid månadsskiftet augusti/september

¹ Vikterna i en sådan beräkning brukar i regel baseras på ländernas relativa betydelse i ett lands utrikeshandel.

tillkännagavs, att Förbundsrepubliken Tyskland givit Italien ett lån på 2 miljarder dollar mot säkerhet i guld. Guldets värderades därvid till 80 % av genomsnittet av de två närmast föregående månadernas guldpris på London-marknaden, dvs. 120 dollar per uns.

Internationellt finansiellt samarbete

Internationella valutafonden

Förhandlingarna om en reform av det internationella valutasystemet fick under 1974 en förändrad inriktning efter den omvälvning av betalnings- och valutaförhållandena som oljeprisstegringarna utlöste. Redan i januari 1974 enades 20-kommittén, valutafondens särskilda forum för reformöverläggningarna, om att det fortsatta arbetet borde koncentreras till vissa delfrågor av omedelbar betydelse för medlemsländerna. Denna uppläggning innebar att den ursprungliga målsättningen, dvs. en total reform i ett sammanhang, uppgavs. Samtidigt fastställdes en ny tidtabell för förhandlingarna, enligt vilken 20-kommittén skulle avsluta sitt arbete till juni 1974.

I samband med sitt sista sammanträde i juni 1974 framlade 20-kommittén en slutlig rapport till valutafondens styrelse. I rapporten konstaterades att det i rådande läge inte var möjligt att fastställa alla detaljer i ett nytt valutasystem. Valutareformen måste i stället förverkligas successivt under den interimperiod, som nu följde. Reformutkastet har mot bakgrund härav uppdelats i två huvudavsnitt. I det första avsnittet redovisas kommitténs diskussioner om en total reform, medan det andra innehåller kommitténs förslag till omedelbara åtgärder. Några av dessa förslag godkändes genom beslut i fonddirektionen under juni och september 1974, medan för de övriga, vilka berörs i det följande, arbetet ännu inte avslutats. De av direktionen godkända besluten avsåg:

- uppställande av riktlinjer för styrning av flytande växelkurser. Riktlinjerna syftar till att skapa underlag för en dialog angående kurspolitiken mellan fonden och medlemsländerna och att underlätta fondens övervakning i en situation då ett betydande antal valutor flyter,
- tillämpning från den 1 juli 1974 av en ny värderingsmetod vid transaktioner i SDR. SDR:s värdeutveckling är enligt denna metod beroende av ett vägt genomsnitt av kursutvecklingen för 16 viktigare valutor, däribland den svenska kronan,
- höjning av gottgörelsen till land som ställer SDR till förfogande respektive av den ränta som erläggs av land som utnyttjar SDR. Såväl gottgörelsen som räntan på SDR uppgår från den 1 juli 1974 till 5 procent, dock med möjlighet till viss justering med hänsyn till den korta marknadsröntans utveckling. Även gottgörelsen till medlemsländerna för belopp som tillhandahålls inom ramen för fondens normala faciliteter samt avgifterna för dragningar under dessa höjdes från den 1 juli 1974,

- uppmaning till medlemsländerna att underteckna en deklaration, enligt vilken de förbinder sig att icke införa restriktioner mot löpande transaktioner av betalningsbalansskäl utan godkännande av fonden. Denna s. k. pledge, som har två års giltighetstid, träder i kraft först då medlemsländer med sammanlagt 65 procent av röststyrkan i fonden har undertecknat den. Denna anslutning har ännu ej uppnåtts,
- inrättande av en s. k. oljefacilitet i fonden för en period av två år. Faciliteten, som finansieras genom upplåning främst från de oljeexporterande länderna, har till syfte att bidra till att överbrygga effekterna av oljeprisstegringarna. Ett medlemsland kan, inom vissa gränser, erhålla lån från faciliteten om fonden finner att betalningsbalansbehov föreligger och om landet i fråga avstår från att införa restriktiva åtgärder avseende handel och betalningar. Lån under faciliteten betingar en ränta på cirka 7 procent och skall återbetalas inom en sjuårsperiod. Under 1974 ingick fonden upplåningsavtal inom oljefacilitetens ram på totalt 3,05 miljarder SDR, varav drygt hälften utnyttjades fram till årsskiftet,
- inrättande av en permanent utvidgad facilitet i valutafonden, under vilken i första hand utvecklingsländer skall kunna erhålla krediter av större omfattning i förhållande till landets kvot och med längre löptid än under fondens normala faciliteter. Krediternas löptid har maximerats till åtta år.

Vid valutafondens årsmöte i september—oktober 1974 godkände fondstyrelsen en sammanfattande resolution, vilken innefattade samtliga de förslag till omedelbara åtgärder som 20-kommittén enats om. Genom denna resolution upplöstes 20-kommittén, samtidigt som två nya rådgivande organ bildades, en interimskommitté och en utvecklingskommitté. Interimskommittén har som främsta uppgift att övervaka det internationella valutasystemets funktion. Kommittén är avsedd att vara en föregångare till ett råd med beslutsbefogenheter under fondstyrelsen. Utvecklingskommittén, som är gemensam för valutafonden och världs-

Tabell 34. Kvoter i IMF

ultimo	Totala kvoter ¹	Milj.SDR	
		varav Sveriges kvot belopp	% av totala kvoter
1951	8 152	100	1,23
1959	13 958	150	1,07
1966	20 647	225	1,09
1970	28 433	325	1,14
1974	29 189	325	1,11

¹ Medlemmarnas kvoter i IMF motsvarar deras insatskapital, av vilket normalt 25 % erlagts i guld och 75 % i egen valuta.

banken, skall ägna sig åt frågan om överföring av reala resurser till utvecklingsländerna.

Bland övriga omedelbara åtgärder enligt fondstyrelsens resolution märks framför allt riktlinjerna för anpassningspolitiken och fondens förstärkta övervakning i samband därmed. Som ett led i denna förstärkta övervakning skall fonden genom experimentell tillämpning pröva användbarheten av olika s. k. objektiva indikatorer på betalningsbalansrubbnings. Dessa indikatorer, bland annat ett medlemslands valutaservutveckling, skall tjäna som hjälpmedel för tidig lokalisering av jämviktsbrister. Slutligen ingår i resolutionen vissa rekommendationer rörande fondens fortsatta arbete. Följande frågor ges därvid prioritet: arrangemang beträffande användningen av det monetära guld, den sjätte allmänna översynen av kvoterna i fonden och utarbetande av förslag till ändringar i fondstadgan.

Då något beslut om ny tilldelning efter första basperioden, vilken omfattade åren 1970—72, inte fattats, skedde under året ingen ny tilldelning av *särskilda dragningsrätter* (SDR). Den sammanlagda tilldelningen av SDR utgör därmed fortfarande 9 315 milj. SDR, varav Sverige totalt tilldelats 107,05 milj. SDR. Riksbanken, som äger de särskilda dragningsrätter som tilldelats Sverige, har hittills inte använt SDR för att anskaffa valuta. Riksbanken har inte heller tillhandahållit annan deltagare i SDR-systemet valuta mot SDR.

Medlemmarnas kvoter i fonden uppgick vid utgången av 1974 till ca 29,2 miljarder SDR (tabell 34). Liksom under de föregående tre åren förekom under året ingen upplåning under GAB-avtalet, under vilket sedan lång tid några lån ej mera utestår. GAB-avtalet har förlängts, med vissa förändringar, för en ytterligare femårsperiod från och med 24 oktober 1975 genom beslut i valutafondens direktion. Dessa förändringar innebär dels att i framtiden en högre genomsnittlig räntesats skall tillämpas vid GAB-upplåning, dels att SDR och valutor er-

Tabell 35. Användning av IMF:s resurser. Dragningar och återbetalningar av valutor
Milj. SDR

	Dragningar	varav kronor	Återbetal- ningar	varav kronor	Netto- användning av fondens resurser
1947—1970	22 008	262,5	11 312	169,3	10 696
1971	1 900	—	2 807	39,8	— 907
1972	1 612	6,8	1 318	0,4	294
1973	733	9,0	614	6,5	119
varav jan— nov	657	7,0	567	5,5	90
1974 jan—nov	2 282	14,5	566	13,0	1 716
Totalt	28 535	292,8	16 617	229,0	11 918

Tabell 36. 1974 års oljefacilitet

Milj. SDR

A	Utfästelser om utlåning till oljefaciliteten	därav utlånat ¹
Saudiarabien	1 000	383
Iran	580	216
Venezuela	450	164
Kuwait	400	175
Canada	252	119
Nederländerna	150	—
Nigeria	100	—
Abu Dhabi	100	39
Oman	20	8
Totalt	3 052	1 104
B	Användning av oljefaciliteten under 1974	
	Beviljat belopp	därav utnyttjat
<i>Utvecklade länder</i>	1 008	951
varav Italien	675	675
Jugoslavien	99	99
<i>Utvecklingsländer</i>	787	765
varav Indien	200	200
Pakistan	98	98
Totalt	1 795	1 716

¹ t. o. m. 30 november 1974

håller en med guld likvärdig ställning vad gäller val av betalningsmedel.

Dragningarna på valutafondens ordinarie faciliteter, inklusive den utvidgade faciliteten men exklusive oljefaciliteten, uppgick under 1974 (t. o. m. november) till sammanlagt 2 282 milj. SDR, en ökning med 1 625 milj. SDR jämfört med samma period föregående år. Under året (t. o. m. november) återbetalades sammanlagt 566 milj. SDR. Nettoanvändningen, dvs. skillnaden mellan medlemsländernas dragningar och återbetalningar, uppgick därmed till 1 716 milj. SDR. Den totala användningen av fondens resurser uppgick ultimo november 1974 till sammanlagt 28 535 milj. SDR, medan motsvarande belopp på nettobasis var 11 918 milj. SDR (tabell 35).

De sammanlagda beviljade dragningarna på den nyinrättade oljefaciliteten uppgick under året till 1 795 milj. SDR. De största dragningarna har utförts av Italien och Indien på 675 respektive 200 milj. SDR. Ett 30-tal länder, mestadels utvecklingsländer, har utnyttjat faciliteten under året (tabell 36).

Tabell 37. IMF:s kronbehållning och Sveriges nettoställning i IMF

Milj. SDR

	Kronbehållning		Nettoställning ¹
	belopp	% av kvoten	
1971	241,4	74	83,6
1972	235,1	73	89,9
1973	237,0	73	88,0
1974	236,0	73	89,0

¹ Nettoställningen motsvarar summan av egentlig guldtranch (i guld inbetalat insatskapital) och särskild guldtranch (det belopp fonden netto disponerat av det i kronor inbetalda insatskapitalet).

Sveriges nettoställning i IMF, som inräknas i den officiella valuta-reserven, uppgick vid utgången av 1974 till 89 milj. SDR, vilket innebär en ökning med 1,0 milj. SDR under året. Förändringen i nettoställningen motsvarar fondens nettoanvändning av kronor under året vid transaktioner med andra medlemsländer. Vid årets utgång uppgick fondens innehav av kronor till 1 298 mkr eller 73 % av Sveriges kvot (tabell 37).

Antalet medlemsländer i valutafonden ökade under året till 127 genom inträde av Papua Nya Guinea.

Världsbanken och Internationella utvecklingsfonden

Utlåningen från *Världsbanken* (IBRD) och *Internationella utvecklingsfonden* (IDA) omfattade totalt under året (t. o. m. november) 171 lån till ett värde av 4 389 milj. dollar, varav IBRD svarade för 102 lån och 3 248 milj. dollar och IDA för 69 lån och 1 141 milj. dollar (tabell 39—40). IBRD har i år höjt sin utlåningsränta från 7,25 procent till

Tabell 38. IBRD:s tecknade kapital

milj. US-dollar¹

ultimo	Tecknat kapital	varav Sveriges andel	
		belopp	% av tecknat kapital
1951	8 439	100	1,18
1959	18 614	200	1,07
1966	22 624	240	1,06
1971	24 046	277	1,15
1974*	25 549	277	1,08

¹ Tecknat kapital redovisas i dollar med ett guldinnehåll av 0,888671 g, vilket motsvarar 1 dollar av 1944 års värde.

* ultimo sep.

Tabell 39. IBRD:s nettouplåning och utlåning

milj. US-dollar¹

	Nettouplåning	Beviljade lån	Utbetalade lån
1947—1972	7 433	19 069	13 098
1973	1 623	2 514	1 536
varav jan—nov	1 966	2 354	1 405
1974 jan—nov	958	3 248	1 852
Totalt	10 014	24 831	16 486

¹ Nettouplåning och utlåning redovisas i dollar med ett guldinnehåll av 0,736662 g, vilket motsvarar 1 dollar till nuvarande parivärde.

8 procent på grund av ökade räntekostnader för banken vid dess egen upplåning.

Principöverenskommelsen från 1973 om en fjärde påfyllnad av IDA:s resurser med sammanlagt 1,5 miljarder dollar per år under en treårsperiod skulle enligt planerna ha trätt i kraft den 1 juli 1974 men så har ännu ej skett. Orsaken är att den amerikanska kongressens beslut om deltagande i påfyllnaden fördröjts. För att undvika avbrott i IDA:s verksamhet har Sverige och ett tiotal andra länder utfäst sig att betala in bidrag före det formella ikraftträdandet. Sålunda inbetalade Sverige i november 252,1 mkr, vilket utgör vår årliga andel under fjärde påfyllnaden.

IBRD:s medlemsantal ökade under 1974 till 125 genom inval av Bahamaöarna, Papua Nya Guinea och Västra Samoa, medan IDA:s ökade till 114 genom inval av Papua Nya Guinea och Västra Samoa.

Tabell 40. IDA:s medlemsbidrag och utlåning

milj. US-dollar¹

	Medlemsbidrag ²	varav Sveriges bidrag	Beviljade lån	Utbetalade lån
1961—72	5 421	205	4 608	2 410
1973	957	41	1 533	626
varav jan—nov	..	..	1 424	556
1974	1 077 ³	55	1 141 ³	827 ³
Totalt	7 455	301	7 282	3 863

¹ Nettouplåning och utlåning redovisas i dollar med ett guldinnehåll av 0,736662 g, vilket motsvarar 1 dollar till nuvarande parivärde.

² Medlemsbidrag består av ursprungligt inbetalat bidrag från alla medlemmar samt bidrag från främst i-länder under de s. k. påfyllnaderna.

³ Avser perioden jan—nov.

Organisationen för ekonomiskt samarbete och utveckling

I samband med att Sverige i november 1973 återtog tre av de fyra temporära undantag som gjorts 1969 i enlighet med artikel 7c i OECD:s liberaliseringsstadgor begärdes uppskov med ställningstagandet avseende den fjärde posten, direkta investeringar i utlandet. Vid behandlingen av denna i juli 1974 begärdes från svensk sida, mot bakgrund av det försämrade betalningsbalansläget, fortsatt undantagsställning för direkta investeringar i utlandet. Framställningen godkändes av OECD-rådet i december.

Övrigt internationellt finansiellt samarbete

Överenskommelsen mellan riksbanken och Federal Reserve Bank of New York om ömsesidiga kreditfaciliteter i form av swaptransaktioner i kronor och dollar har förlängts att gälla till den 3 december 1975. Överenskommelsen, som omfattar 300 miljoner dollar, har hittills ej utnyttjats.

Tre nya *utvecklingsbiståndskrediter* till Kenya, Tunisien och Afrikanska utvecklingsbanken har under året lämnats av Sverige. Vidare har en tidigare given kredit till Indien ökats. Riksbanken har, liksom vid tidigare liknande kreditavtal, åtagit sig att medverka banktekniskt vid dessa avtals tillämpning. Svenska statens krediter till utlandet redovisas närmare i tabell 33.

Riksbankens bokslut

I det följande återges riksbankens bokslut för år 1974 samt uppgifter om utlåningen från vissa lånefonder.

Diskonto å svenska skattkammarväxlar och räntor å svenska obligationer har bokförts å resultaträkningen i den utsträckning som de uppburits under året.

Riksbankens nettovinst för år 1974 uppgick till kronor 729 765 090:08. För 1973 var vinsten kronor 630 818 107:34.

	1973	1974	
	Kronor	Kronor	Kronor
Tillgångar			
Guld	1 114 748 204: 28		1 114 748 204: 28
Särskilda dragningsrätter i Internationella valutafonden	588 816 062: 82		588 754 006: 72
Särskild guldtranch i Internationella valutafonden	36 893 034: 86	42 708 106: 87	
Guldtranch i Internationella valuta-fonden	446 951 375: — (483 844 409: 86)	446 951 375: —	489 659 481: 87
Fordringar hos utländsk bank eller bankir, nettobelopp, samt utrikes växlar	831 795 655: 53	779 498 733: 24	
Utländska statspapper	8 225 604 640: — (9 057 400 295: 53)	4 747 764 800: —	5 527 263 533: 24
Skattkamarväxlar	4 640 000 000: —	11 825 000 000: —	
Statens och hypoteksinrättningsobligationer	3 592 958 470: — (8 232 958 470: —)	4 086 502 250: —	15 911 502 250: —
Diskonterade växlar	31 293 112: 89	26 355 219: 32	
Hypotekslån	84 477 528: —	3 108 870 210: —	
Kredit i checkräkning	5 794 657: 61 (121 565 298: 50)	8 757 936: —	3 143 983 365: 32
Avbetalningslån	60 720 490: —		57 328 226: —
Skiljemynt	66 525 057: 27		49 357 374: 45
Inhemska bankers checkar, postremissväxlar m. m.	8 848 474: 44		29 249 416: 41
Sveriges andel i Internationella återuppbyggnadsbankens grundfond, inbetalt belopp	143 452 836: —		143 452 836: —
Ny riksbanksbyggnad i Stockholm	52 653 659: 44	94 389 556: 79	
Övriga tillgångar	90 856 355: — (143 510 014: 44)	155 163 424: 47	249 552 981: 26

Summa kronor 20 022 389 613: 14

27 304 851 675: 55

räkning

	1973	1974	
	Kronor	Kronor	Kronor
Skulder			
Utelöpande sedlar	15 229 409 871: —		17 273 885 981: —
Checkräkning:			
Statliga myndigheter	341 876 564: 36	255 466 671: 47	
Bankaktiebolag	828 336 400: 30	4 632 194 880: 56	
Andra insättare	4 360 690: 42	3 070 365: 21	4 890 731 917: 24
	(1 174 573 655: 08)		
Medel på konton för investering i skogs- bruk och rörelse	1 240 550 729: 76		1 454 905 865: 63
Medel på arbetsmiljökonto			826 045 599: —
Övriga skulder	18 519 987: 66		120 181 852: 96
Nettotilldelning av särskilda dragnings- rätter i Internationella valutafonden	588 738 103: 50		588 738 103: 50
Grundfond	50 000 000: —		50 000 000: —
Reservfond	20 000 000: —		20 000 000: —
Tidigare avsatta pensionsmedel	6 767 843: 18		6 767 843: 18
Avbetalningslånefond	125 000 000: —		125 000 000: —
Kursdifferenskonto	799 000 000: —		1 059 000 000: —
Riksbankens byggnadsfond	139 000 000: —		159 000 000: —
Balanserade vinstmedel från föregående år	11 315: 62		829 422: 96
Årets vinst	630 818 107: 34		729 765 090: 08

Summa kronor 20 022 389 613: 14

27 304 851 675: 55

	1973	1974	
	Kronor	Kronor	Kronor
Utgifter och förluster			
Räntor på inlåningsräkningar	54 087: 02	60 921 967: 82	
Hypotekslåneräntor m. m.	62 182 815: 95	—: —	60 921 967: 82
(Summa räntor för år 1973 kr 62 236 902: 97)			
Avlöningar, pensioner m. m.			
Ledamöter av fullmäktige och valuta- styrelsen jämte suppleanter för dem	168 489: 35	191 320: 90	
Styrelseledamöter vid avdelnings- kontoren och suppleanter för dem	272 231: 45	270 655: —	
Tjänstemän och övrig personal			
Lönegradsplacerad personal	26 732 087: 45	30 425 110: 40	
Övrig personal	2 227 885: 50	2 286 644: 50	
Pensioner och ATP-avgifter	9 556 159: 95	10 777 875: 02	43 951 605: 82
(Summa avlöningar, pensioner m. m. för år 1973 kr 38 956 853: 70)			
Förvaltningsutgifter m. m. (exkl. avlöningar)			
Fastighetskostnader			
Ändrings- och reparationsarbeten	4 191 395: 78	2 570 204: 19	
Kontorshyror, uppvärmningskost- nader	1 067 071: 70	1 203 809: 63	
Övriga fastighetskostnader	334 583: 52	337 472: 35	
Inventarier och deras underhåll	1 022 494: 72	1 049 100: 69	
Materialier, tidningar, böcker m. m.	1 673 842: 77	2 309 349: 81	
Post-, assurances- och teleavgifter m. m.	3 043 100: 13	3 308 936: 25	
Rese- och traktamentskostnader	341 857: 55	415 751: 88	
Personalvård m. m.	1 435 620: 77	1 454 748: 79	
Säkerhetsanordningar	477 756: 39	639 637: 11	
Transportkostnader	369 934: 88	340 435: 90	
Konsultarvoden och ADB-kostnader	204 400: —	747 418: 90	
Övriga förvaltningskostnader	57 560: 22	160 649: 67	14 537 515: 17
(Summa förvaltningsutgifter m. m. för år 1973 kr 14 219 618: 43)			
Sedelkostnader	11 023 640: 45	19 306 538: —	
Diverse	11 742: 06	304 467: 69	19 611 005: 69
Summa utgifter och förluster	126 448 757: 61		139 022 094: 50
Vinst	630 818 107: 34		729 765 090: 08
Summa kronor	757 266 864: 95		868 787 184: 58

räkning

	1973	1974	
	Kronor	Kronor	Kronor
Inkomster och vinster			
Diskonto på växlar	2 122 759: 42	2 384 130: 57	
Räntor på hypotekslån m.m.	9 167 786: 58	221 299 472: 81	
Räntor på avbetalningslån	4 229 905: 13	2 277 877: 97	225 961 481: 35
(Summa inkomster av lånerörelsen för år 1973 kr 15 520 451: 13)			
Av utrikesrörelsen uppkommen vinst	610 496 849: 17		368 039 897: 03
Inkomst av svenska statspapper och obligationer, efter nedskrivningar	128 745 465: 31		271 462 790: 80
Courtage och provisioner m . m.	626 674: 31		1 344 430: 99
Ränta på hos riksgäldskontoret inne- stående pensionsmedel	460 213: 35		466 981: 20
Avgifter för i förvar mottagna depositioner	486 034: 85		495 470: 85
Ersättning för förvaltning av statliga fonder	463 937: 70		479 960: 20
Inkomster av fastigheter	445 649: 50		507 528: 20
Diverse	21 589: 63		28 643: 96
Summa kronor	757 266 864: 95		868 787 184: 58

Inom linjen förda tillgångar och skulder

	1973	1974
Tillgångar		
Taxeringsvärdet av riksbankens fastigheter i		
Stockholm	7 000 000: —	7 000 000: —
Göteborg	2 600 000: —	2 600 000: —
Falun	644 000: —	644 000: —
Gävle	600 000: —	600 000: —
Halmstad	550 000: —	550 000: —
Härnösand	475 000: —	475 000: —
Jönköping	420 000: —	420 000: —
Karlstad	640 000: —	640 000: —
Kristianstad	410 000: —	410 000: —
Linköping	605 000: —	605 000: —
Luleå	655 000: —	655 000: —
Nyköping	830 000: —	830 000: —
Visby	230 000: —	230 000: —
Örebro	700 000: —	700 000: —
Östersund	310 000: —	310 000: —
Tumba: sedelförbränningshuset	264 000: —	264 000: —
Diverse valv	125 000: —	125 000: —
	17 058 000: —	17 058 000: —
Aktier i AB Tumba Bruk	25 000 000: —	25 000 000: —
Aktier i Banken för internationell betalningsutjämning m. fl.	10 099 216: 45	10 104 868: 95
Riksbankens mynt- och medaljsamling	160 157: 81	160 157: 81
Lån till riksbankspersonalens semesterförening	1 153 575: —	1 171 278: 50
Summa kronor	53 470 949: 26	53 494 305: 26
Skulder		
Lånebanksobligationer	8 005: 98	8 005: 98
Övriga	14 696: 54	14 696: 54
Summa kronor	22 702: 52	22 702: 52

Utlåning från vissa lånefonder

Den 31 december 1974 utestående lån från olika lånefonder fördelar sig till antal och belopp i tusental kronor på de olika kontoren sålunda:

	Avbetalnings- lånefonden		Statens bosättnings- lånefond		Egnabems- m. fl. lånefonder		Fonden för suppletär jordbrukskredit		Värnpliktslån			
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Värnplikts- lånefonden		Fonden för låneunderstöd	
Huvudkon-												
toret	1 476	4 868	8 041	19 906	51	475	1	10	3	4	6	12
Göteborg	1 221	4 714	3 867	10 117	29	162	—	—	1	2	1	0
Malmö	534	1 903	5 189	13 633	34	368	—	—	2	1	1	5
Falun	630	2 571	1 414	4 212	33	218	1	1	—	—	—	—
Gävle	377	1 830	1 849	5 191	115	675	—	—	—	—	—	—
Halmstad	303	1 010	920	2 383	217	1 459	—	—	—	—	—	—
Härnösand	300	861	2 056	5 635	110	500	—	—	—	—	—	—
Jönköping	398	1 293	1 508	4 087	65	666	—	—	1	1	—	—
Kalmar	322	876	1 306	3 615	30	313	—	—	—	—	—	—
Karlskrona	277	1 075	717	2 066	67	650	—	—	—	—	—	—
Karlstad	325	1 151	1 617	4 956	185	816	—	—	—	—	—	—
Kristianstad	156	634	1 411	4 129	161	1 929	—	—	—	—	—	—
Linköping	301	1 005	2 170	5 882	121	1 038	1	0	1	3	—	—
Luleå	203	787	2 369	6 897	182	923	—	—	1	0	—	—
Nyköping	213	831	1 516	3 002	108	1 066	—	—	1	5	—	—
Skövde	341	2 085	1 070	4 092	98	853	2	1	1	5	—	—
Umeå	373	1 452	1 838	5 230	232	1 639	—	—	1	2	—	—
Uppsala	2 286	11 077	2 257	5 714	143	1 121	6	11	—	—	—	—
Visby	102	524	306	834	117	860	—	—	—	—	—	—
Vänersborg	260	1 555	1 908	5 050	229	1 644	—	—	2	1	—	—
Västerås	153	602	1 472	3 848	28	288	—	—	1	1	—	—
Växjö	656	2 421	1 096	3 050	136	1 043	—	—	—	—	—	—
Örebro	1 011	6 099	1 639	4 269	14	81	—	—	—	—	—	—
Östersund	1 141	6 104	906	2 596	380	2 080	—	—	—	—	—	—
Summa	13 359	57 328	48 442	130 394	2 885	20 867	11	23	15	25	8	17

Den 31 december 1974 utestående stödlån till jordbrukare fördelar sig till antal och belopp i tusental kronor på de olika kontoren sålunda:

	Enl. SFS 766/1951 St B		Enl. SFS 764/1952 St C		Enl. SFS 723/1954 St D		Enl. SFS 593/1955 St E		Enl. SFS 650/1957 St F		Enl. SFS 83/1960 St G		Summa	
	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp	An- tal	Be- lopp
Huvudkon- toret	—	—	10	69	—	—	10	35	5	29	—	—	25	133
Göteborg	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—	1	1
Malmö	—	—	—	—	2	2	—	—	—	—	—	—	2	2
Falun	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	2	2
Gävle	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Halmstad	—	—	1	3	1	1	—	—	—	—	—	—	2	4
Härnösand	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Jönköping	—	—	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4
Kalmar	—	—	8	29	—	—	3	7	—	—	—	—	11	36
Karlskrona	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
Karlstad	—	—	1	1	—	—	1	2	1	4	—	—	3	7
Kristianstad	—	—	2	0	6	17	1	4	1	5	—	—	10	26
Linköping	—	—	7	8	—	—	7	22	5	9	—	—	19	39
Luleå	—	—	2	2	5	6	8	10	—	—	—	—	15	18
Nyköping	—	—	3	3	—	—	2	3	1	1	—	—	6	7
Skövde	—	—	4	12	3	5	7	22	3	1	—	—	17	40
Umeå	—	—	1	1	3	1	1	0	2	3	—	—	7	5
Uppsala	—	—	5	10	—	—	5	7	9	37	—	—	19	54
Visby	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vänersborg	—	—	1	3	2	4	3	16	4	12	—	—	10	35
Västerås	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Växjö	—	—	1	7	—	—	—	—	—	—	—	—	1	7
Örebro	1	3	8	19	1	2	—	—	—	—	—	—	10	24
Östersund	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	1	3	57	173	23	38	48	128	33	103	1	1	163	446

Den 31 december 1974 utestående lån, vilka övertagits från egnahemsorganen och hushållningssällskapen, fördelar sig till antal och belopp på följande olika lånetyper:

		Utestående lån	
		Antal	Belopp kronor
<i>Utlåning, som handhas av såväl huvudkontoret som avdelningskontoren:</i>			
Jordbruksegnahemslån, skogslån, äldre tilläggs- lån och förstärkningslån		2 608	19 207 655: 59
Bostadsegnahemslån		19	78 849: 23
Lån till estlandssvenskar		14	16 443: 62
Transport		2 641	19 302 948: 44
<i>Utlåning, som helt handhas av: huvudkontoret:</i>			
<i>Lån till låneförmedlare:</i>			
Jordbruksegnahemslån		1	13 555: 46
<i>avdelningskontoret i Östersund:</i>			
<i>Lån till låneförmedlare:</i>			
Arbetarsmåbrukslån		243	1 550 327: 47
Summa		2 885	20 866 831: 37

Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder

§ 1.

Fullmäktige m. fl.: Vid det val av fullmäktige och suppleanter för dem som riksdagen förrättade den 2 maj 1974 valdes för valperioden 1974—1977

till *fullmäktige* herrar Nilsson och Hernelius, båda omvalda, samt till suppleanter för dem respektive herrar Hammarberg och Eliasson, båda omvalda.

Fullmäktige valde samma dag för tiden till dess att nytt val av fullmäktige år 1975 förrättats:

till *vice ordförande*: herr Hernelius, nyvald;

till *riksbankschef*: herr Wickman, omvald;

till *deputerad*: herr Wärnberg, omvald; och

till *vice riksbankschef*: herr Lundström, omvald.

Efter det att ordföranden herr Ericsson den 31 december 1973 lämnat sitt uppdrag, tjänstgjorde i hans ställe fullmäktiges vice ordförande (till den 2 maj 1974 herr Wärnberg, därefter herr Hernelius). Till ny *fullmäktiges ordförande* för en tid av tre år, fr. o. m. den 26 augusti 1974, förordnade Kungl. Maj:t den 23 augusti 1974 herr Vinde och till dennes suppleant herr Lindahl.

§ 2.

Valutastyrelsen: Till ledamöter i valutastyrelsen omvalde fullmäktige den 2 maj 1974 — förutom vice riksbankschefen Lundström, som enligt 13 § 2 mom. andra stycket bankoreglementet¹ skall vara valutastyrelsens ordförande — herr Wärnberg, vice ordförande, och bankdirektören Olofsson samt till personliga suppleanter för dem respektive bankdirektören Gustafsson, bankofullmäktigen Nettelbrandt och bankokommissarien Ewe Bergman. Valet gäller tills vidare, dock längst till dess att nytt fullmäktigeval ägt rum år 1975.

Ändringar i valutalagstiftningen, som trädde i kraft den 1 juli 1974, innebar bl. a. att det skulle ankomma på fullmäktige i riksbanken att till ledamöter och suppleanter i valutastyrelsen utse dels två av de nyttillkommande fyra ledamöter, som skall tjänstgöra endast i ärenden rörande direkta investeringar utomlands, dels tre av de ledamöter, vilka tidigare utsetts av Kungl. Maj:t.

I anledning av statsmakternas beslut och då av Kungl. Maj:t utfärdade förordnanden för de ledamöter, som från den 1 juli 1974 skulle vara utsedda av fullmäktige, finge anses ha förfallit, beslöt fullmäktige den 27 juni 1974 att för tiden den 1 juli 1974—30 juni 1975 utse:

¹ Enligt nytt bankoreglemente fr. o. m. den 1 januari 1975: 13 §.

till *permanenta ledamöter*: direktören Lars Sjunnesson (suppleant direktören Nils-Hugo Hallenborg), ekonomidirektören Gunnar Svalling (suppleant direktören Johan Söderberg) och direktören Jonas Norden-son (suppleant direktören Per Eric Bolin);

till *ledamöter för ärenden rörande direkta investeringar*: sekreteraren Rune Molin (suppleant fil. lic. Gösta Dahlström, vilken den 15 oktober 1974 efterträddes av sekreteraren Lars Ljung) och kanslichefen Thorsten Holm (suppleant informationschefen Hans Almryd).

De av Kungl. Maj:t till utgången av juni 1975 utsedda ledamöterna i valutastyrelsen utgöres av budgetchefen Bengt Åke Berg — vilken med rättschefen Kurt Malmgren som suppleant den 26 augusti efterträdde statssekreteraren Pierre Vinde (förordnad fr. o. m. den 1 juli 1974 med Malmgren som suppleant), sedan denne utsetts till fullmäktiges ordförande — och för ärenden rörande direkta investeringar statssekreterarna Tony Hagström och Allan Larsson med kanslirådet Gunnar Ribrant respektive departementsrådet Åke Larsson som suppleanter.

§ 3.

Beträffande sammansättningen av *styrelserna* vid avdelningskontoren torde få hänvisas till fullmäktiges protokoll den 5 december 1974.

§ 4.

Investeringsfonder för konjunkturutjämning samt skogskonto: Vid utgången av år 1974 innestod i riksbanken medel insatta enligt gällande bestämmelser om *investeringsfonder för konjunkturutjämning* (Kungl. kungörelse 1955: 256, med senare ändringar) till ett sammanlagt belopp av 1 454,9 mkr, därav 1 441,2 mkr avsåg investering i rörelse och 13,7 mkr investering i skogsbruk.

Vid samma tidpunkt innestod i riksbanken ett belopp av omkring 0,2 mkr jämlikt förordningen den 27 mars 1954 (nr 142) om taxering för inkomst av medel, som insatts på *skogskonto*. Ränta på medlen har fr. o. m. den 1 september 1974 utgått efter 6 3/4 % (1 dec. 1971—30 apr. 1974 4 3/4 %, 1 maj—31 aug. 1974 5 3/4 %).

§ 5.

Medel å arbetsmiljökonton: Vid utgången av år 1974 innestod i riksbanken medel insatta enligt gällande bestämmelser om *arbetsmiljökonton* (Kungl. kungörelse 1974: 325) till ett sammanlagt belopp av 826,0 mkr.

Arbetsmiljökonton infördes den 28 juni 1974.

§ 6.

Riksbankens officiella diskonto är fr.o.m. den 16 augusti 1974 7 %.

§ 7.

Sedelutgivningsrätten m. m.: Genom lag den 10 maj 1974 (SFS 1974: 233) höjdes maximibeloppet för sedelutgivningen fr. o. m. den 1 juli 1974 med 2 300 mkr till 18 500 mkr.

Under det gångna året var den utelöpande sedelmängden störst på rapportdagen den 23 december och uppgick då till 17 950 mkr, en ökning i förhållande till motsvarande dag 1973 med 1 936 mkr eller 12,1 %. Det lägsta utelöpande sedelbeloppet under 1974 förelåg på rapportdagen den 7 februari och utgjorde då 13 949 mkr. Den högsta procentuella ökningen i förhållande till 1973 noterades den 23 maj och uppgick då till 16,3 %, den lägsta procentuella ökningen registrerades den 15 juni och utgjorde 0,5 %.

§ 8.

Angående användande av *riksbankens vinst* för år 1973 torde få hänvisas till finansutskottets betänkande nr 15 år 1974.

§ 9.

Riksbankens avbetalningslånefond: Antalet utestående lån från riksbankens avbetalningslånefond, vilken uppgår till 125 mkr, uppgick vid utgången av år 1974 till 13 359 med den fördelning mellan bankens olika kontor, som framgår av s. 99. Den sammanlagda lånesumman vid sagda tidpunkt utgjorde 57,3 mkr, en minskning under året med ca 3,4 mkr.

Ränta på de lån från avbetalningslånefonden, vilka utlämnats med statlig kreditgaranti, fastställs av centrala studiehjälpnsnämnden (SFS 1969: 39). För dessa lån gäller sedan den 16 augusti 1974 en räntesats på 7 1/2 % (12 nov. 1971—2 apr. 1974 5 1/2 %, 3 apr.—15 aug. 1974 6 1/2 %). För övriga avbetalningslån är räntan fr. o. m. den 16 augusti 1974 9 1/2 % (12 nov. 1971—4 apr. 1974 6 1/2 %, 5 apr.—15 aug. 1974 8 1/2 %).

Hittills har från fonden utlämnats 16 lån till tjänstemän vid riksdagens verk för förvärv av bostadsrätt i bostadsrättsförening. Vid utgången av år 1974 utestod två lån.

§ 10.

Statens bosättningslånefond: Från statens bosättningslånefond — till vilken riksdagen hittills såsom kapital anvisat investeringsanslag på sammanlagt 183 109 700 kronor — utgjorde utlåningen vid utgången av år 1974 ca 130,4 mkr.

Det utestående lånebeloppet har under året minskat med 2,4 mkr. Antalet lån uppgick till 48 442, en minskning under samma tid med 1 551 lån. Av under året utlämnade lån har 6 888 utgivits till äkta

makar och övriga sammanboende samt återstoden 1 152 till ogifta mödrar eller till ogifta fäder.

Medelbeloppet för utlämnade lån utgjorde under budgetåren 1972/73 4 879 kronor och 1973/74 5 101 kronor.

Rörande fördelningen på de olika kontoren av lånen till antal och belopp hänvisas till de uppgifter, som intagits på s. 99.

För förvaltningen av bosättningslånen under budgetåret 1973/74 har riksbanken uppburit 299 958 kronor. Ersättningsgrunderna har varit oförändrade sedan budgetåret 1953/54.

Från låneverksamhetens början i januari 1938 och till utgången av år 1974 har utlämnats lån till ett sammanlagt belopp av omkring 829,3 mkr. Därav har ca 694,4 mkr återbetalats och ett belopp av tillhoppa omkring 4,5 mkr efterskänkts eller avskrivits.

För lån från fonden utgår ränta efter fast, under hela lånetiden oförändrad procentsats, utgörande den normalränta, som av Kungl. Maj:t fastställts för det budgetår, då lånet beviljats. Beträffande lån, som utlämnas under innevarande budgetår, utgör räntefoten (normalräntan) 7 1/4 %.

Den utredning angående statliga bosättningslån, vilken år 1973 tillsattes av Kungl. Maj:t, har under innevarande höst avslutats. I utredningen har bland andra medverkat chefen för kontorscentralen, bankokommissarien Eckerström. Rapport kommer att överlämnas till chefen för socialdepartementet i mitten av januari månad 1975.

§ 11.

Egnahems- m. fl. lån: Av de egnahems- m. fl. lån, som riksbanken per den 1 juli 1948 övertog från egnahemsorganen och hushållnings-sällskapen, kvarstod vid utgången av år 1974 ett antal av 2 885 med ett sammanlagt kapitalbelopp av ca 20,9 mkr, en nedgång under året med 979 lån och med ett belopp av ca 5,6 mkr. Rörande lånens fördelning på de olika kontoren hänvisas till sammanställningar på s. 99 och 101.

För förvaltningen av lånen har riksbanken under budgetåret 1973/74 uppburit ersättning efter oförändrat per lån 3 kronor 50 öre med 13 524 kronor.

Av de av riksbanken förvaltade fondmedlen, som sammanhänger med ifrågasvarande låneverksamhet, har till statsverket under år 1974 av influtna amorteringar återlevererats ca 4,7 mkr. Beloppet fördelar sig med 4,5 mkr på egnahemslånefonden, 0,01 mkr på lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden och 0,2 mkr på arbetarsmåbrukslånefonden.

I enlighet med direktionens beslut den 11 juli 1974 har utestående arbetarsmåbrukslån överförts från huvudkontoret till kontoret i Östersund.

§ 12.

Stödlån till jordbrukare: Vid utgången av år 1974 förvaltrade riksbanken stödlån till jordbrukare, utgivna enligt Kungl. kungörelserna nr 766/1951 (StB), 764/1952 (StC), 723/1954 (StD), 593/1955 (StE), 650/1957 (StF) och 83/1960 (StG) till ett sammanlagt belopp av ca 0,4 mkr. Lånens antal utgjorde 163. Rörande lånens fördelning på riksbankens kontor och på de olika lånetyperna hänvisas till sammanställningen på s. 100.

Hittills har av riksbanken efterskänkts eller avskrivits stödlån med ett belopp av sammanlagt ca 1,7 mkr.

Riksbanken har inte uppburit någon ersättning för förvaltningen av stödlånen.

§ 13.

Fonden för supplementär jordbrukskredit: Avvecklingen av lånen från fonden för supplementär jordbrukskredit har fortsatt och vid utgången av år 1974 kvarstod 11 lån på sammanlagt 23 000 kronor.

Rörande lånens fördelning på de olika kontoren hänvisas till sammanställningen på s. 99.

§ 14.

Värnpliktslån: Vid utgången av år 1974 utestod 8 värnpliktslån från fonden för låneunderstöd och 15 lån från värnpliktslånefonden. Lånens fördelning på riksbankens olika kontor framgår av sammanställningen på s. 99.

Under år 1974 avskrevs under fonden för låneunderstöd 10 105 kronor och under värnpliktslånefonden ett belopp av 500 kronor.

Någon ersättning utgår ej till riksbanken för här avsedda låneförvaltning.

§ 15.

Fiskredskapslån: Riksbanken har att bevilja och förvalta lån från statens fiskredskapslånefond. Härför gällande bestämmelser har meddelats i Kungl. kungörelse den 6 april 1962 (nr 100; ändrad senast genom kungörelse SFS 1969: 815).

Enligt regleringsbrev den 7 juni 1974 har av riksdagen anvisat investeringsanslag på 200 000 kronor till statens fiskredskapslånefond ställts till kammarkollegiets förfogande att utbetalas för därmed avsett ändamål.

Vid utgången av år 1974 utestod 22 fiskredskapslån på sammanlagt 86 245 kronor fördelade på följande bankens kontor:

<i>Kontor</i>	<i>Antal</i>	<i>Belopp kronor</i>
Göteborg	10	49 055: —
Malmö	10	28 490: —
Kristianstad	1	4 000: —
Visby	1	4 700: —
	22	86 245: —

Räntan på dessa lån motsvarar normalräntan för det budgetår då lånet beviljats.

§ 16.

Garantilån för studerande: Riksbanken har i år från f. d. Postbanken övertagit 655 reverser till garantilån för studerande. Förvaltningen av dessa lån har under innevarande höst överförs till kontoret i Örebro.

Det totala skuldbeloppet för lånen var per den 30 juni 1974 7 mkr. Återstående kapitalskuldskrontal skulle bokföras som utlåning från avbetalningslånefonden, medan till Postbanken erlagda belopp för förfallna räntor m. m. skulle som avdragspost påföras avbetalningslåneräntors konto.

För dessa lån gäller sedan den 16 augusti 1974 en räntesats på 7 1/2 % (per den 15 augusti 6 1/2 %).

I övrigt torde få hänvisas till § 9, Riksbankens avbetalningslånefond, då de övertagna lånen ju ingår i redovisningen för denna tillsammans med de garantilån, som redan tidigare förvaltats av riksbanken.

§ 17.

Hotellgarantilån: Riksbankens kontor fungerar som lokalorgan rörande statsgaranti för lån, som utlämnas till företag inom turismhotellnäringsn.

§ 18.

Studiemedel: Riksbanken har för sitt bestyr med utbetalning av studiemedel för budgetåret 1973/74 uppburit en ersättning med 166 478 kronor och 20 öre, motsvarande 70 öre per utbetald studiemedelsanvisning (regleringsbrev den 25 maj 1973).

Under år 1974 har utbetalning verkställts för 239 575 studiemedelsanvisningar till ett sammanlagt belopp av ca 957,2 mkr, varav 195,6 mkr avser studiebidrag.

§ 19.

Riksbankens personal: Riksbankens personal vid utgången av år 1973 och 1974 framgår av omstående tablå.

	Huvudkontoret		Avdelningskontoren		Summa	
	1973	1974	1973	1974	1973	1974
Lönegradsplacerade:						
förordnandetjänstemän	15	14	23	22	38	36
övr ¹ s. k. bankpersonal	127	127	91	83	218	210
bankexpeditörer	37	37	40	38	77	75
biträdespersonal	166	168	173	181	339	349
bevakningspersonal m. fl.	56	62	27	27	83	89
Sedelräkningsbiträden	8	5	27	25	35	30
Övrig personal ¹	41	43	49	48	90	91
Totalsumma	450	456	430	424	880	880

¹ Lokalvårdare, nattvakter, fastighetsarbetare, tillfälligt anställda pensionärer m. fl.

§ 20.

Huvudkontorets nybyggnad: Byggnadsarbetena har under året kunnat bedrivas utan störningar och helt tidplansenligt, trots besvärande regnväder under höstmånaderna.

Husets fasader mot Malmskillnadsgatan och Brunkebergstorg är färdiga så när som på rena kompletteringar. Arbetena med takkupolen avslutades under december 1974.

Invändigt pågår installationsarbeten, målning, montage av undertak och mellanväggar, läggning av stengolv etc.

Samtliga valvsdörrar har levererats och inmontering pågår.

Ändringar, föranledda av organisationsöversynen, har kunnat genomföras utan tidsstörning.

Montering av den keramiska utsmyckningen i plan 12 och 13 påbörjades under december 1974.

Under året har bl. a. säkerhetsanläggningar upphandlats. Ordern gick till LM Ericsson.

Upphandling av fasta inredningar blev i huvudsak avslutad under december 1974.

Av kontrakterade arbeten har upparbetats och utbetalats för tiden januari—november 31 038 637 kronor.

Arkitekt- och övriga konsultkostnader har under året utbetalats till ett belopp av 2 652 040 kronor.

Den för projektet upprättade investeringskalkylen har hittills i allt väsentligt kunnat innehållas.

Föranlett av de stora kostnadsökningarna i början av året, utlösta genom oljekrisen, har avsättningen för index uppräknats i motsvarande grad.

§ 21.

Fastigheterna vid avdelningskontoren: Under året har inga mer omfattande upprustnings- eller ombyggnadsarbeten beslutats.

Kontoret i Göteborg öppnades på nytt i egna lokaler den 18 mars 1974.

§ 22.

Allmän organisationsöversyn inom riksbanken: Den under 1973 beslutade organisationsöversynen inom riksbanken (se föregående förvaltningsberättelse "Riksbankens styrelse och vissa förvaltningsåtgärder" § 20) har under året slutförts och rapport häröver överlämnades till bankofullmäktige den 26 augusti 1974 (se bilaga till fullmäktiges framställning till riksdagen 1974: 22).

På grundval av organisationsöversynens förslag framlade fullmäktige i skrivelse till riksdagen av den 24 oktober 1974 (1974: 22) förslag dels till ändringar i bankoreglementet dels till ny personalplan för riksbanken dels ock till kontraktsanställning av tjänstemän inom riksbanken. I samma skrivelse framlades även förslag till sådana ändringar i bankoreglementet som föranleddes av grundlagsreformen och följdlagstiftningen därtill.

Fullmäktiges framställning behandlades av finansutskottet i dess av riksdagen godkända betänkande nr 40 (FiU 1974: 40). Riksdagen har därmed dels fastställt ny personalförteckning för riksbanken från den 1 januari 1976 med rätt för riksbanken att dessförinnan tillsätta i planen upptagna tjänster dels medgivit riksbanken att kontraktsanställa tjänstemän dels ock antagit nytt bankoreglemente och viss ändring i riksbankslagen. Riksdagen har vidare givit bankofullmäktige tillkänna vad utskottet anfört. Härigenom har bringats till fullmäktiges kännedom i första hand vissa uttalanden av utskottet rörande den organisatoriska och administrativa utvecklingen inom riksbanken.

De av organisationsöversynens förslag som varit av beskaffenhet att ej behöva underställas riksdagen har successivt behandlats av fullmäktige under hösten 1974, varvid av organisationsöversynen framförda förslag i allmänhet biträtts. I åtskilliga fall har dock avsedd förändring ej kunnat vidtagas omedelbart utan uppdrag har lämnats till direktionen eller till tjänstemän inom riksbanken att genomföra avsedd reform. Vissa frågor har hänskjutits till fortsatt utredning. Särskilda utredningsgrupper utreder sålunda: dels frågan om utnyttjande av ADB inom valutaregleringen, dels frågan om val av lämplig maskintyp för sedelsorteringsmaskiner dels frågan om bokföring och revision inom riksbanken dels ock frågan om kassavårdens organisation inom huvudkontoret. Även av organisationsöversynen upptagna frågor rörande "Avdelningskontorsnätets organisation och därmed sammanhängande

frågor rörande sedel- och myntdistributionen" har vid förberedande behandling inom fullmäktige förutsatts skola bli föremål för utredning.

§ 23.

Hälsovård: Den 13 februari 1974 beslöt direktionen, att avtal skulle ingås med Lantbrukarnas Hälsovårdscentral AB om riksbankens anslutning till denna. Personalen vid riksbankens huvudkontor skulle, förutom tidigare anvisningsläkare, också få anlita Hälsovårdscentralen. Nyordningen trädde i kraft den 1 mars.

Beträffande avdelningskontoren beslöt direktionen den 22 oktober 1974, att varje kontor finge anordna frivillig hälsokontroll enligt de arrangemang som vore lämpligast på respektive ort och därefter underhand informera personalkontoret om träffade överenskommelser.

§ 24.

Det fackliga arbetet: Under det gångna året har läget på avtalsfronten varit lugnt. Noteras kan att Riksbankstjänstemännens förening beslutat övergå från SR till TCO-S, vilket skulle ske den 1 januari 1975. Under våren 1975 räknar man med att kunna hålla ett allmänt möte beträffande samgående mellan denna nya TCO-sektion inom riksbanken och den sektion som redan tidigare funnits.

§ 25.

För riktigheten av de på s. 93—98 lämnade sifferuppgifterna svarar byrådirektören Bo Landberg och bankkamreraren Sven Holmström, vilka undertecknat respektive kontrasignerat riksbankens bokslut.

§ 26.

Inspektioner m. m.: I bankoreglementet föreskrivna inspektioner av avdelningskontoren har under året verkställts.

Föreskrivna *inventeringar och undersökningar* har ägt rum av huvudkontorets kassor och förvaringsrum.

Revision genom därtill av chefen för revisionsavdelningen utsedda tjänstemän har under året verkställts vid samtliga avdelningskontor.

Valutastyrelsens berättelse

Till Fullmäktige i Sveriges Riksbank

Valutastyrelsen får härmed avge berättelse för år 1974 angående sitt verksamhetsområde.

Förordnande om fortsatt valutareglering har under året meddelats till utgången av juni 1975. I samband härmed har vissa ändringar gjorts i valutaförfattningarna med giltighet från den 1 juli 1974 (jfr prop. 1974: 89 och FiU 1974: 23).

I syfte att ge formellt stöd för att inom valutaregleringen beakta också industri- och sysselsättningspolitiska synpunkter har ett uttryckligt stadgande härom införts i valutalagen. Prövningen av ärenden rörande direkta investeringar i utlandet får alltså nu ske icke bara utifrån penningpolitiska och valutapolitiska utgångspunkter utan jämväl ifrån vilka effekter sådana transaktioner kan ha på sysselsättningen, industripolitiken och näringspolitiken i vårt land. Hänsyn av sistnämnt slag får dock föranleda avslag på framställning endast då bifall till denna skulle på grund av beloppets storlek eller andra faktorer åsamka landets intressen utomordentlig skada.

I enlighet med det sagda har ändringar gjorts i 1 § tredje stycket valutalagen och genom införandet av en ny paragraf i valutalagen, 2 a §. Ändring har också gjorts i 6 a § valutalagen, varigenom valutastyrelsen vid handläggning av ärenden rörande direkta investeringar utomlands utökats från sju till elva ledamöter. De fyra nya ledamöterna har utsetts från respektive arbetsmarknadsdepartementet, industridepartementet, Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens Centralorganisation. Till följd av denna utvidgning av valutastyrelsens sammansättning har nya bestämmelser också meddelats i 13 § 2 mom. bankoreglementet.

Sedan postbanken den 1 juli 1974 uppgått i Post- och Kreditbanken och därmed upphört att vara valutabank har postverket med stöd av under året vidtagna ändringar i 2 § valutalagen och 2 § valutaförordningen i stället utsetts till valutabank.

Tillämpningsbestämmelser m. m.

Mot bakgrund av den försämrade bytesbalans- och valuta-reservutvecklingen främst som följd av ökade utgifter för oljeimport, har åtgärder vidtagits under året i syfte att öka inflödet och begränsa utflödet av valutor. En förstärkning av kapitalbalansen för att kompensera försvagningen av bytesbalansen har eftersträfvats. I första hand har åtgärderna syftat till att öka upplåningen i utlandet.

Ändringen i valutaregleringspraxis innebär bl. a. att upplåning i utlandet för användning i Sverige i princip medges oavsett ändamål, för-

utsatt att upplåningen är relativt långfristig. Som regel krävs att lånet skall oavsett lånekonstruktion löpa genomsnittligt på minst fem år och skall bibehållas i utlandet under lånets löptid. I tillstånd kan vidare föreskrivas skyldighet att låntagaren om riksbanken så påfordrar omsätta lånet i utlandet vid lånetidens utgång. Beträffande upplåning i utlandet för finansiering av industriinvesteringar i Sverige innebär ändringen att riksbanken frånfallit tidigare gällande krav att upplåningen skulle avse sådan investering i Sverige som bedömdes vara särskilt angelägen från bytesbalans- och valutasynpunkt och att upplåningen skulle ha en löptid av minst 10—12 år beroende på amorteringsvillkoren.

I motsvarande utsträckning har möjligheterna vidgats för valutabankerna att erhålla tillstånd till upptagande av kredit i utlandet för vidareutlåning till valutainlänning. Som förut gäller bl. a. att den slutlige låntagaren erhållit riksbankens tillstånd till utlandsupplåningen. Den enligt tidigare riktlinjer gällande förutsättningen att lånet skall uppgå till minst 10 mkr har slopats.

Upplåning i utlandet för finansiering av import och av krediter vid export kan liksom tidigare ske på vanligen förekommande kredittider i utrikeshandeln, vilket alltså innebär att i dessa fall även lån med kortare löptider än genomsnittligt fem år medges. En förutsättning är i princip att krediterna skall överensstämma med normal kommersiell praxis. Praxis vid tillståndsgivningen har under året uppmjukats. Sålunda gäller ej längre den tidigare tillämpade begränsningen vid exportfinansiering av större omfattning att utlandskredit skulle kunna utnyttjas endast till belopp motsvarande ökning av utestående exportfordringar. På det hela taget ställs mindre restriktiva krav ifråga om transaktionernas överensstämmelse med kommersiell praxis.

Tillstånd till refinansiering i utlandet av krediter, som valutabankerna efter ansökan medges lämna svensk exportörs respektive svensk importörs motpart eller dennes bankförbindelse i utlandet, har tidigare getts endast under förutsättning att refinansieringen skedde redan vid lämnandet av krediten. Numera ges tillstånd till refinansiering i utlandet även senare under den lämnade kreditens löptid.

Med hänsyn till att förstärkning av kapitalbalansen såvitt nu kan bedömas blir nödvändig under avsevärd tid bör utlandsupplåningen vara så långfristig som möjligt. Minimikraven på långfristighet har emellertid fått utformas med hänsynstagande till rådande förhållanden på de utländska kreditmarknaderna och har som ovan nämnts — med undantag för traditionell import- och exportfinansiering — i normalfallet satts vid en löptid på genomsnittligt fem år. Upplåningen skall dock kunna ske genom rullande lån till varierande ränta och med möjlighet att byta lånevaluta (roll-over och multicurrency lån). De låntagande företagen (eller fysiska personerna) skall emellertid kunna visa att den utländska långgivaren lämnat utfästelse om lån med föreskriven längd. I

de fall där svensk valutabank inträder som långgivare, skall valutabanken lämna denna utfästelse men kan själv utan motsvarande utfästelse verkställa refinansieringen utomlands.

I fråga om direkta investeringar i utlandet har även under 1974 upprätthållits den sedan 1969 tillämpade huvudprincipen att investeringen skall vara exportfrämjande eller på annat sätt förmånlig ur betalningsbalanssynpunkt. Efter den 1 juli har betydelsen av industri- och sysselsättningspolitiska aspekter markerats. I vissa fall har betydande svårigheter förelegat att med tillräcklig säkerhet bedöma investeringens valutamässiga och andra effekter. Stor vikt har därför stundom fått fästas vid företagets egen bedömning av investeringens betydelse för företagets allmänna utveckling och därmed för dess valutaintjäningsförmåga.

För att underlätta för riksbanken att i enlighet med 2 a § valutalagen beakta industri- och sysselsättningspolitiska strävanden inhämtas i många fall också upplysning om de anställdas inställning till en avsedd investering. Detta sker t. ex. regelmässigt då fråga är om investering i tillverknings- och sammansättningsföretag.

Tillstånd till direkt investering i utlandet har i ökad utsträckning förenats med villkor om finansiering i utlandet. För investeringar i försäljningsföretag och andra företag som i betydande omfattning avsätter export från Sverige, beloppsmässigt mindre investeringar i övrigt och investeringar i utvecklingsländer som är huvudmottagare av svenskt bistånd har dock kravet på utlandsfinansiering som regel ej tillämpats. Vid finansiering genom upplåning i utlandet har som regel krävts att denna skall dels omfatta hela kapitalinsatsen, dels ha en genomsnittlig löptid av minst fem år. Krav på längre löptid har ställts i en del fall.

För tillämpning av restriktioner på direkta investeringar utomlands utnyttjar Sverige med OECD:s godkännande undantagsbestämmelserna enligt artikel 7 c i organisationens kapitalliberaliseringsstadga, vilka kan åberopas av medlemsland som befinner sig i betalningsbalanssvårigheter.

En restriktivare praxis har införts under året i fråga om tillstånd för valutautlåning att företa upplåning i Sverige för finansiering av direkt investering i Sverige. Vid såväl nyetablering som förvärv av existerande företag krävs som regel att minst hälften av investeringen i fasta anläggningar respektive av köpeskillingen finansieras genom överföring från utlandet. I viss utsträckning har vidare tillstånd till direkt investering i Sverige förknippats med villkor om att vid utbyggnad redogörelse skall lämnas beträffande dennas finansiering och att finansiering genom överföring från utlandet skall ske enligt vad riksbanken kan komma att föreskriva.

Enligt gällande generella regler får betalningar i utländsk valuta till Sverige insättas på valutakonto för betalningsmottagaren hos svensk valutabank. Möjlighet att erhålla ränta på tillgodohavande på valuta-

konto har varit medgiven. Undantag från medgivandet om förräntning gällde under tiden september 1969 till november 1972. Till följd främst av relativt låg räntenivå i Sverige och förväntningar om kursstegringar på vissa utländska valutor ökade behållningarna på valutakonto under andra halvåret 1973 från 1 400 mkr till närmare 2 600 mkr. Efter fortsatt ökning under första halvåret 1974 uppgick behållningarna i mitten av juni till över 4 400 mkr. Valutamarknaden undandrogs därigenom betydande belopp med motsvarande avtappning av den centrala valuta-reserven som följd. Valutastyrelsen beslöt därför den 18 juni 1974 att ränta ej utan riksbankens medgivande skulle få gottgöras på medel som efter nämnda dag insattes på valutakonto. Från nämnda tidpunkt har behållningarna på kontona minskat med 600 mkr.

Det i mars 1971 från 75 000 kronor till 40 000 kronor sänkta maximalbeloppet för förvärv av rekreationsbostad i utlandet höjdes i maj 1974 till 50 000 kronor. I fall då behovet kan styrkas med godtagbart läkarintyg eller då sökanden fyllt 60 år gäller som förut en beloppsgräns på 75 000 kronor.

I maj bemyndigades valutabankerna att i vidare omfattning än tidigare godkänna vissa personliga medelsöverföringar till utlandet, såsom gåvor och understöd, studiemedel, kurs- och konferensavgifter, betalningar rörande missionsverksamhet, löner samt resc- och traktamentsersättningar till anställda i utlandet, överföringar till resande i akut behov av medel, mindre låneåterbetalningar, adoptionskostnader och arbetsinkomster som valutautlännning uppburit under tillfällig vistelse i Sverige, samt överföring av uppehållskostnader från utlandet till valutautlännning som vistas i Sverige.

Sedan betalningsordningen för betalningsutbytet mellan Sverige och Tyska Demokratiska Republiken upphört vid halvårsskiftet har de särskilda föreskrifter om betalningsväg som gällt för detta betalningsutbyte slopats. Fr. o. m. 1 juli 1974 gäller således de generella bestämmelserna i fråga om betalningsväg, dvs. betalning må ske i valfri utländsk valuta eller i svenska kronor över allmänt konto.

Enligt gällande bestämmelser får gottskrift på allmänt konto ej ske i så stor utsträckning att behållning kommer att överstiga vad som kan betecknas som normal kontobehållning. I mars 1973 hade utfärdats tillämpningsföreskrifter om vad som skulle anses vara normal behållning på allmänt konto för utländsk bank. Tillämpningsföreskrifterna upphävdes i juni 1974. Befogenheten att uttaga avgift på sådana konton har ej utnyttjats av riksbanken.

Statistiska uppgifter om tillståndsgivningen

Tillståndsgivningen under 1974 karakteriserades framförallt av att tillstånden till svenska direkta investeringar i utlandet efter en nedgång under 1973 ökade till ett belopp som var högre än något tidigare år.

Samtidigt steg emellertid den del, vilken skall finansieras genom upplåning i utlandet. Behovet av valutautförsel i anledning av lämnade investeringstillstånd blev härigenom något lägre än föregående år.

Nedan lämnas en sammanställning som visar utvecklingen de senaste tre åren av lämnade tillstånd till vissa kategorier av kapitaltransaktioner med utlandet (till närmaste 10-tal avrundade belopp i mkr).

	1972	1973	1974
TILLSTÅND SOM VID UTNYTTJANDE RESULTERAR I KAPITALIMPORT			
Utländska direkta investeringar i Sverige	480	610	670
Finansiell upplåning i utlandet ¹	3 600	2 550	4 380
	4 080	3 160	5 050
TILLSTÅND SOM VID UTNYTTJANDE RESULTERAR I KAPITALEXPORT			
Svenska direkta investeringar i utlandet	1 900	1 500	2 430
varav utan krav på utlandsfinansiering	(1 350)	(1 250)	(990)
Återköp av värdepapper ²	450	370	380
varav från emigranter ²	(230)	(260)	(200)
Emigranternas överföringar ²	300	270	270
varav inom ramen för 100 000 kr vid utflyttningen	(110)	(100)	(80)
Rekreationsbostäder i utlandet	40	30	20
	2 690	2 170	3 100

¹ Exkl. utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag. Dessa lån ingår i posten utländska direkta investeringar i Sverige.

² Om tillstånd lämnas till återköp av värdepapper från emigrant utan remittering av likviden till utlandet och tillstånd till remittering senare lämnas för samma belopp, kommer beloppet att ingå både bland de här redovisade återköpen och emigrantöverföringarna.

Tablån visar under respektive år lämnade tillstånd. Erfarenheten visar, att lämnade tillstånd också i mycket hög grad utnyttjas. Det förekommer emellertid ofta att utnyttjande sker med avsevärd fördröjning. De här redovisade siffrorna representerar därför ej faktiskt gjorda betalningar under samma år.

Det bör även påpekas, att de uppräknade posterna endast motsvarar en del av de privata kapitaltransaktioner som redovisas i betalningsbalansen.

Sålunda kommer exempelvis återbetalning av finansiell upplåning i utlandet ej med i tillståndsstatistiken, eftersom återbetalningsvillkoren fastläggs redan i upplåningstillståndet. Sådana återbetalningar synes enligt preliminära beräkningar under 1974 ha legat på ungefär samma nivå som 1972 och 1973, då de uppgick till 900 mkr respektive 920 mkr.

En annan betalningskategori som påverkar kapitalbalansen men som inte ingår i tillståndsredovisningen ovan är de kortfristiga kommersiella

krediterna hos utländska kreditinstitut. Tillstånd till sådana krediter lämnas ofta i form av beloppslimiter för viss tidsperiod. Uppgifter om storleken av dessa tillstånd ger ej någon uppfattning om effekten på betalningsbalansen, då dels utnyttjandegraden är mycket varierande, dels krediterna är kortfristiga och ofta upptas och återbetalas under samma kalenderår. Uppgifter om utnyttjandet av dessa tillstånd lämnas nedan.

I tabell 1—3 lämnas en mer detaljerad redovisning av tillståndsgivningen under de senaste fem åren avseende finansiell upplåning i utlandet, svenska direkta investeringar i utlandet och utländska direkta investeringar i Sverige.

Tillstånd till *finansiell upplåning* i utlandet, varmed här avses medel- och långfristig upplåning, lämnades under 1974 till ett sammanlagt belopp av 4 715 mkr eller ca 850 mkr mer än under 1972 och ca 2 000 mkr mer än under 1973 (tabell 1). Ökningen från 1973 beror främst på

Tabell 1. Tillstånd till finansiell upplåning i utlandet

	Mkr				
	1970	1971	1972	1973	1974
Svenska redares lån	651	446	557	764	1 346
Svenska varvs lån ¹	366	814	1 246	337	398
Övriga svenska export-industriers lån	492	472	453	120	314
Lån för finansiering av industriella investeringar i Sverige			581	493	721
Övriga lån ²	92	26	235	703	378
	1 601	1 758	3 072	2 417	3 157
Lån för finansiering av svenska direkta investeringar i utlandet ³					
a) Lån beviljade under året	366	439	525	135	1 222
b) Lån beviljade tidigare år ⁴		(66)	(31)	(110)	(217)
Utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag ⁵	561	384	270	146	336
Summa	2 528	2 581	3 867	2 698	4 715

¹ Varvens utestående utländska låneskuld uppgick 1970-12-15 till 1 565 mkr
1971-12-15 till 2 256 mkr
1972-12-15 till 2 492 mkr
1973-12-15 till 2 692 mkr
1974-12-15 till 3 053 mkr

² I summan ingår långfristig importfinansiering med 209 mkr för 1972, 688 mkr för 1973 och 244 mkr för 1974.

³ Motsvarande belopp ingår i de i tabell 2 redovisade investeringstillstånden.

⁴ Här redovisade belopp har upptagits under rubriken övriga svenska exportindustriers lån för det år då respektive lånetillstånd lämnats.

⁵ Beloppen inkluderas i de i tabell 3 redovisade investeringstillstånden.

Anm: Statistiken avslutas årsvis medio december.

att lån för finansiering av direktinvesteringar i utlandet steg med ca 1 100 mkr och svenska redares lån med ca 600 mkr. De senare avsåg praktiskt taget helt finansiering av beställningar i utlandet. Riksbankens strävan att främja upplåning i utlandet har i övrigt inte lett till någon väsentlig ökning av efterfrågan på lånetillstånd under året, även om en tendens till ökning konstaterats mot årets slut. Tillstånden låg sålunda på ungefär samma nivå som föregående år när det gäller svenska varvs lån och sjönk med ca 450 mkr när det gäller långfristig importfinansiering. Posterna övriga svenska exportindustriers lån, lån för finansiering av industriella investeringar i Sverige och utlandsägda företags lån från moderbolag eller koncernbolag steg dock med ca 200 mkr vardera.

De riktlinjer som valutastyrelsen fastställde i november 1973 med ändringar under 1974 och som innebär att valutabank under vissa förutsättningar kan medges att uppta kredit i utlandet för utlåning till svenskt företag har medfört att viss del av utlandsupplåningen under 1974 på detta sätt kanaliserats via svenska valutabanker. Av lämnade tillstånd att i utlandet uppta lån för finansiering av direkta investeringar i utlandet avsåg sålunda ca 200 mkr och av övriga tillstånd till finansiell upplåning likaså ca 200 mkr krediter som skulle upptas av svensk bank.

Tillstånd till *svenska direkta investeringar i utlandet* ökade under året ånyo och uppgick till 2 430 mkr efter att ha minskat mellan 1972 och 1973 från 1 903 mkr till 1 503 mkr (tabell 2). För finansiering härav i utlandet lämnades lånetillstånd under 1974 till ett belopp av 1 222 mkr, vartill kommer tillstånd att disponera 217 mkr ur under tidigare år upptagna obligationslån, vilket tillsammans innebär en utlandsfinansiering med 1 439 mkr eller 59 % av tillståndsbeloppet för investeringarna (tabell 1). Upplåningsandelen av under 1972 och 1973 lämnade investeringstillstånd uppgick till 556 mkr eller 29 % respektive 245 mkr eller 16 %.

Tabell 2 visar fördelningen på länder av tillstånden till investeringar i utlandet samt andelen försäljningsföretag med länderfördelning och andelen nyetableringar. Av tabellen framgår att tillstånden avseende USA ökade mycket kraftigt från 140 mkr 1973 till 397 mkr. Vidare märks stora ökningar från föregående år på Nederländerna, Brasilien, Belgien, Iran och Japan. För U-länderna som grupp fördubblades beloppet från 206 mkr till 404 mkr. Huvuddelen härav avsåg Latinamerika med 289 mkr (föregående år 155 mkr), medan 9 mkr avsåg Afrika (5 mkr) och 106 mkr Asien (46 mkr).

Andelen försäljningsföretag blev i kronor räknat ungefär lika stor som föregående år, medan procentandelen sjönk från 28 till 20. De nämnda större ökningarna för vissa länder avsåg i samtliga fall övriga företag, dvs. huvudsakligen produktionsföretag.

Tabell 2. Tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet

Land	1970		1971		1972		1973		1974		Mkr
	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag	
USA	151	41	86	61	121	85	140	60	397	21	
Nederländerna	55	7	41	26	140	19	64	13	381	15	
Västtyskland	142	31	116	51	266	91	263	74	301	85	
Brasilien	92	2	38	2	53	2	91	12	198	15	
Storbritannien	51	29	77	23	229	107	107	13	123	25	
Belgien	75	1	13	6	86	2	17	3	108	7	
Finland	53	5	52	23	56	28	71	45	104	41	
Danmark	54	14	74	42	142	42	171	63	95	43	
Frankrike	83	7	161	17	140	36	104	17	87	38	
Iran	2	—	2	—	6	1	7	—	83	13	
Japan	20	1	16	6	11	9	13	12	72	65	
Norge	40	12	48	16	100	14	93	13	64	27	
Schweiz	23	5	15	8	25	3	23	15	57	19	
Canada	34	1	164	7	203	11	45	13	55	1	
Argentina	29	4	126	16	98	5	9	3	41	11	
Övriga	189	36	226	78	227	63	285	62	264	54	
Totalt	1 093	196	1 255	382	1 903	518	1 503	418	2 430	480	
Varav U-länder	211	16	249	54	253	36	206	29	404	52	
Nyetableringar under resp. år	396	40	332	69	663	136	522	112	963	184	

Statistiken avslutas årsvis medio december.

U-länder: Enligt FN:s definition. Tidigare har OECD:s definition använts. Ändringen har lett till en mindre omgruppering och därmed till revidering av siffrorna för tidigare år.

I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1974 överstigit 50 mkr, ordnade efter beloppstorlek. Därtill medtas land för vilket tidigare under femårsperioden betydande belopp förekommit.

I beloppen ingår sådana utlandsinvesteringar som finansierats genom upplåning i utlandet (jfr tabell 1).

Försäljningsföretag avser här företag vilkas ändamål enbart är försäljning av som regel svenska exportvaror i utlandet. Bland övriga företag överväger beloppsmässigt utvinnings-, tillverknings- och sammansättningsföretag (produktionsföretag).

Den del som avsåg nyetableringar ökade från 522 mkr 1973 till 963 mkr vilket i relation till totalbeloppet innebär en ökning från 35 % till 40 %. Försäljningsbolag ökade från 112 mkr till 184 mkr. Antalet nyetableringar var 464 under 1974 mot 541 under 1973.

Tillstånden till *utländska direkta investeringar i Sverige* steg obetydligt från 615 mkr 1973 till 674 mkr 1974 (tabell 3). Investeringarna från USA, vilka som vanligt intar en dominerande plats i tabellen, ökade med ca 100 mkr från 230 mkr 1973 till 327 mkr.

Tabell 3. Tillstånd till utländska direkta investeringar i Sverige

Land	1970		1971		1972		1973		1974	
	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag	Totalt	Försäljningsföretag
USA	259	110	263	182	230	161	230	74	327	157
Storbritannien	109	104	96	69	71	15	141	23	97	4
Danmark	36	2	30	9	14	5	37	11	50	23
Schweiz	57	7	44	14	45	11	32	13	49	19
Frankrike	20	5	22	12	17	6	30	1	43	3
Canada	5	1	12	—	—	—	1	—	28	—
Västtyskland	171	34	25	15	34	18	44	10	22	6
Norge	3	2	23	3	6	4	14	5	17	9
Nederländerna	77	—	40	1	7	—	43	4	3	1
Övriga	42	39	56	17	54	46	43	32	38	25
Totalt	779	304	611	322	478	266	615	173	674	247
Nyetableringar under resp. år	291	34	185	22	138	41	278	34	198	47

Statistiken avslutas årsvis medio december.

I tabellen särredovisas de länder för vilka beloppen under 1974 överstigit 10 mkr, ordnade efter beloppsstorlek. Därtill medtas land för vilket tidigare under femårsperioden betydande belopp förekommit.

I beloppen ingår lån som utlandsägda företag erhållit från moderbolag eller koncernbolag (jfr tabell 1).

Försäljningsföretag avser här företag vilkas ändamål enbart är försäljning av som regel utländska exportvaror i Sverige. Bland övriga företag överväger beloppsmässigt tillverknings- och sammansättningsföretag (produktionsföretag).

Andelen försäljningsbolag som sjönk kraftigt 1973 till 173 mkr steg åter till 247 mkr eller ungefär samma nivå som 1972. Den procentuella andelen som var 56 % 1972 och 28 % 1973 blev 37 % under 1974.

Den del som avsåg nyetableringar sjönk från 278 mkr 1973 till 198 mkr 1974. Antalet nyetableringar sjönk från 203 till 181.

Tillstånd till upptagande av kortfristiga kommersiella krediter hos utländska kreditinstitut hade efterfrågats och lämnats i mycket stor omfattning under 1973. Ränteförhållandena var sådana att upplåning i utlandet dock blev betydligt mindre attraktiv i jämförelse med upplåning inom landet. Utnyttjandet av sådana tillstånd hade därför varit mycket lågt och resulterat i en nettoåterbetalning på 350 mkr mot en lika stor nettoupplåning under 1972. 1974 medförde denna utveckling att även efterfrågan på lånetillstånd minskade kraftigt och utnyttjandet resulterade under de tre första kvartalen i en ny nettoåterbetalning, uppgående till 360 mkr. Antalet lämnade tillstånd ökade dock markant under sista kvartalet. En preliminär uppskattning av utnyttjandesiffrorna visade

också en omsvängning, innebärande en nettoupplåning under detta kvartal med inte mindre än omkring 750 mkr. En ökning av den kortfristiga utlandsupplåningen synes alltså vara på väg.

En annan form av exportfinansiering (och i mindre grad importfinansiering), som dock främst gäller längre krediter och avser kapitalvaror, har fått en avsevärd omfattning på senare år bl. a. i samband med att räntedifferensen mellan Sverige och utlandet blivit mer markerad. Det gäller *kredit från svensk bank* till svensk exportörs eller importörs utländska motpart eller till dennes bankförbindelse. Denna typ av kreditgivning har i hög grad gällt export till Östeuropa. Tillstånd till sådana krediter lämnades under 1971 med 200 mkr, under 1972 med 1 400 mkr, under 1973 med 2 100 mkr och under 1974 med 3 900 mkr (till jämna 100 mkr avrundade belopp). De krediter för vilka tillstånd lämnades 1971 och 1972 avsågs enligt uppgifter i ansökningarna i sin helhet komma att bli refinansierade i utlandet. Refinansieringsandelen har därefter successivt sjunkit och utgjorde 1973 ca 50 % och 1974 ca 25 %. De tillstånd som lämnades 1971 och 1972 gällde i allmänhet lån med löptider på över 5 år. Dessa längre krediter uppgick 1973 till 1 400 mkr, av vilka 600 mkr kunde komma att refinansieras i utlandet, och 1974 till 2 300 mkr, av vilka 500 mkr avsågs kunna refinansieras i utlandet. Ifråga om refinansiering i utlandet förtjänar påpekas, att denna ej bestämt kan väntas uppgå till ovan angivna belopp. Villkor om sådan refinansiering har enligt tillämpad praxis som regel ej ställts för kreditgivningen avseende svensk export och import.

Här kan förtjäna påpekas, att lån till utlandet lämnade av svenska banker och lån som banker upptar i utlandet i betalningsbalansstatistiken icke påverkar kapitalbalansen. Dessa krediter redovisas inom posten valutabankernas tidsposition i bankernas utlandsställning.

De ledamöter av valutastyrelsen som utsetts att tjänstgöra endast i ärenden rörande direkta investeringar utomlands har deltagit i utformningen av berättelsen endast i de delar som avser direkta investeringar i utlandet.

Valutastyrelsens sammansättning vid utgången av 1974 framgår av bilaga.

På valutastyrelsens vägnar:

Hans Lundström

L. Olofsson

Stockholm den 8 januari 1975

Ledamöter och suppleanter i valutastyrelsen vid utgången av 1974

<i>Ledamöter</i>	<i>Personliga suppleanter</i>
Hans Lundström, ordförande	Åke Gustafsson
Vice riksbankschef	Bankdirektör
	Riksbanken
Erik Wärnberg, vice ordförande	Cecilia Nettelbrandt
Riksdagsman	Vice talman
Bengt Åke Berg	Kurt Malmgren
Budgetchef	Rättschef
Finansdepartementet	Finansdepartementet
Tony Hagström*	Gunnar Ribrant*
Statssekreterare	Kansliråd
Industridepartementet	Industridepartementet
Thorsten Holm*	Hans Almryd*
Kanslichef	Informationschef
Tjänstemännens Centralorgani- sation	Svenska Industritjänste- mannaförbundet
Allan Larsson*	Åke Larsson*
Statssekreterare	Departementsråd
Arbetsmarknadsdepartementet	Arbetsmarknadsdepartementet
Rune Molin*	Lars Ljung*
Sekreterare	Sekreterare
Landsorganisationen i Sverige	Landsorganisationen i Sverige
Jonas Nordenson	Per Eric Bolin
Direktör	Direktör
Svenska Bankföreningen	Svenska Bankföreningen
Lennart Olofsson	Ewe Bergman
Bankdirektör	Bankokommissarie
Riksbanken	Riksbanken
Lars Sjunnesson	Nils-Hugo Hallenborg
Direktör	Direktör
Svenska Cellulosa- och Pappers- bruksföreningen	Kockums Mekaniska Verkstads AB
Gunnar Svalling	Johan Söderberg
Direktör	Direktör
Telefonaktiebolaget	Förvaltnings AB Ratos
L. M. Ericsson	

* Endast i ärenden rörande direkta investeringar utomlands.

Riksbankens Jubileumsfond

Fondens intäkter uppgick under 1974 till 19 780 145: 04 kronor. Omkostnaderna uppgick till 938 319: 16 kronor, varigenom fondens netto-intäkt kom att utgöra 18 841 825: 88 kronor. Under året beviljade fonden anslag på tillsammans 19 441 239: 71 kronor. Under dessa och tidigare beviljade anslag utbetalades 19 227 356: 32 kronor.

Under året upplupna men ej uppburna räntor har ej bokförts. Fondens ställning per den 31 december 1973 och 1974 framgår av följande balansräkning. Under året fick fonden ett kapitaltillskott då riksdagen i maj på förslag av bankofullmäktige beslöt, att 100 miljoner kronor av riksbankens vinst för 1973 skulle tillföras fonden. De därvid liksom de ursprungligen från riksbanken övertagna obligationerna har upptagits till de bokföringsvärden, varmed de överförts till fonden. Vid andra förvärv eller vid försäljning av obligationer har faktiska inköps- resp. försäljningsvärden använts som bokföringsvärde. Bland skulderna har i 1974 års balansräkning upptagits "Ej utnyttjade anslag" med 281 160: 94 kronor, varmed avses beviljade anslag som aldrig kommit att utnyttjas samt överblivna, till fonden återbetalade medel.

Utöver här redovisade under året beviljade anslag har fondens styrelse vid sitt decembersammanträde beviljat anslag på 320 000 kronor att utgå ur de under 1975 disponibla medlen.

Balansräkning
per den 31 december 1973 och 1974

	1973	1974
<i>Tillgångar</i>		
Obligationer utfärdade av		
Svenska staten	126 402 250: —	226 402 250: —
Hypoteksinrättningar	141 641 500: —	141 554 500: —
Kommuner	20 130 750: —	21 180 750: —
Industrier m. fl.	32 748 100: —	31 684 850: —
Checkräkning i riksbanken	856 346: 01	870 307: 68
Postgiro	9 121: 22	7 203: 05
Kassa	500: —	500: —
	<u>Kr 321 788 567: 23</u>	<u>Kr 421 700 360: 73</u>
<i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	282 708 420: 96	382 708 420: 96
Beviljade, ej utbetalda anslag	17 253 799: 56	17 467 682: 95
För pensionsavgifter m. m. reserverade medel	2 638 464: 64	2 356 593: 42
Disponibla medel	167 176: 02	28 513: 58
Ej utnyttjade anslag	229 001: 32	281 160: 94
Innehållen skatt	—	16 163: —
Årets nettointäkt	18 791 704: 73	18 841 825: 88
	<u>Kr 321 788 567: 23</u>	<u>Kr 421 700 360: 73</u>

Resultaträkning

	1973	1974
<i>Utgifter</i>		
Omkostnader	713 956: 31	938 319: 16
Fondens nettointäkt	18 791 704: 73	18 841 825: 88
	<u>Kr 19 505 661: 04</u>	<u>Kr 19 780 145: 04</u>
<i>Inkomster</i>		
Ränteintäkter, netto	19 496 737: 58	19 676 094: 40
Övriga intäkter	8 923: 46	104 050: 64
	<u>Kr 19 505 661: 04</u>	<u>Kr 19 780 145: 04</u>

**Fonden för riksbankens pris i ekonomisk vetenskap till
Alfred Nobels minne**

Till fonden har under 1974 influtit räntor till ett belopp av kronor 1 501 050: —. Under året upplupna, ej uppburna räntor, har ej bokförts.

Till Nobelstiftelsen har utbetalats 907 500 kronor, varav 550 000 kronor utgör 1974 års ekonomipris och 357 500 kronor förvaltningskostnader.

Fondens ställning per den 31 december 1974 framgår av följande utdrag ur räkenskaperna, som upptar de till fonden ursprungligen avsatta obligationerna till marknadsvärdet vid utgången av år 1968 och de därefter köpta obligationerna till de faktiska inköpsvärdena.

Balansräkning
per den 31 december 1973 och 1974

<i>Tillgångar</i>	<i>1973</i>	<i>1974</i>
Obligationer utfärdade av		
hypoteksinrättningar	10 965 000: —	10 965 000: —
kommuner	4 130 000: —	4 130 000: —
industrier	8 404 000: —	8 404 000: —
På räkning i riksbanken	388 324: 34	981 874: 34
	<u>23 887 324: 34</u>	<u>24 480 874: 34</u>
<i>Skulder</i>		
Kapitalkonto	23 887 324: 34	24 480 874: 34

Resultaträkning

<i>Utgifter</i>		
Prissumma m. m.	841 500: —	907 500: —
Överskott	620 883: 35	593 550: —
	<u>1 462 383: 35</u>	<u>1 501 050: —</u>
<i>Inkomster</i>		
Räntor	1 462 383: 35	1 501 050: —

